

Technická univerzita v Liberci

**FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A
PEDAGOGICKÁ**

Katedra: Historie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor: Dějepis – Anglický jazyk

**POLITICKÉ PROCESY PADESÁTÝCH LET – KAUZA
STANISLAV STRÁNSKÝ**
**POLITICAL TRIALS IN THE 1950s – THE CAUSE OF
STANISLAV STRÁNSKÝ**
**DIE POLITISHEN PROZESSE AUS DEN FÜNFZIGEN
JAHREN – RECHTSSACHE STANISLAV STRÁNSKÝ**

Diplomová práce: 2010–FP–KHI– 220

Autor:

Lucie Špalková

Podpis:

Adresa:

17. listopadu 1379

293 01, Mladá Boleslav

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Tomáš Bursík

Počet

stran	slov	příloh
81	27 038	16

V Liberci dne: 15. 12. 2010

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Lucie Špalková

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat všem, bez kterých by předložená práce nemohla vzniknout. V první řadě vedoucí své diplomové práce Mgr. Kateřině Lozoviukové, Ph.D., za její podnětné rady, připomínky, náměty a čas, který mi věnovala. Mimořádný dík dále patří bývalému politickému vězni Stanislavu Stránskému, jenž byl ochoten podělit se se mnou o své vzpomínky a názory. Dík patří také pracovníkům Archivu bezpečnostních složek Ministerstva vnitra v Praze a Národního archivu v Praze. V neposlední řadě bych ráda poděkovala Mgr. Liboru Svobodovi, Ph.D., a Mgr. Tomáši Bursíkovi za poskytnutí celé řady materiálů.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se zabývá jedním z politických procesů padesátých let 20. století v Československu, konkrétně charakterizuje kauzu „A. Kavka a spol.“ Cílem je nastínit osud bývalého politického vězně Stanislava Stránského, jenž byl v tomto procesu odsouzen Státním soudem v Praze k 14 letům odnětí svobody. Předložená práce se snaží celý případ zmapovat, zanalyzovat, zrekonstruovat a poukázat tak na nezákonnosti, jež byly páčány na obětech politických procesů. Dále se diplomová práce snaží přiblížit činnost československých občanů v zahraničních zpravodajských službách.

SUMMARY

The diploma thesis deals with one of the political trials in Czechoslovakia from 1950s, particularly describes the cause of „A. Kavka and others“. The aim of this work is to outline the fate of the former political prisoner Stanislav Stránský, who was sentenced to 14 years imprisonment by the State Court in Prague. The submitted work tries to summarize, analyze and reconstruct the whole case and point out the illegalities which were committed to the victims of political trials. Further, the thesis tries to show the activities of the Czechoslovaks in the foreign intelligence agencies.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Diplomarbeit beschreibt einen der politischen Gerichtsfälle der Tschechoslowakei während der 1950er Jahre. Genauer wird hierbei auf den Fall „A. Kavka und weitere“ eingegangen. Das Ziel dieser Arbeit ist das kartieren des Schicksals von Stanislav Stránský, einem ehemaligen politischen Häftling. Dieser wurde durch das Landgericht Prag zu 14 Jahren Haft verurteilt. Die vorliegende Dissertation versucht dabei, den gesamten Fall zusammen zu fassen, zu analysieren und zu rekonstruieren. Desweiteren sollen die Rechtswidrigkeiten, die an den politischen Opfern begangen wurden, aufgezeigt werden. Überdies soll die Arbeit die Aktivitäten der Tschechoslowaken für ausländische Geheimdienste verdeutlichen.

Politické procesy

padesátých let

kauza

„A. Kavka a spol.“

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Kritika pramenů a literatury.....	10
2.1 Kritika pramenů	10
2.2 Kritika literatury.....	13
3. Politické procesy padesátých let	15
4. Ve službách USA a Velké Británie.....	19
4.1 Counter Intelligence Corps (CIC).....	21
4.2 Agent CIC	23
4.4 Czechoslovak Intelligence Office (CIO).....	26
5. Kurýři – pěšáci studené války.....	30
6. Proces „Antonín Kavka a spol.“	37
6.1. Antonín Kavka	37
6.2. Obvinění a zatčení.....	41
6.3. Obžaloba	42
6.4. Proces.....	43
6.5. Rozsudek a odvolání	45
6.6. Rekonstrukce případu „A. Kavka a spol.“	48
7. Politický vězeň Stanislav Stránský	53
7.1. Dětství na Slovensku.....	53
7.2. Život Stanislava Stránského do překročení hranic.....	54
7.3. Překročení státní hranice.....	57
7.4. Zatčení.....	60
7.5. Proces.....	61
7.5. Vězení	62
7.6. Život po propuštění	64

8. Závěr	69
9. Seznam použitých pramenů a literatury	72
9.1. Prameny	72
9.1.1. Archivní prameny	72
9.1.2. Orální historie	72
9.1.3. Publikované prameny a dokumenty	72
9.1.4. Tisk- časopisy	72
9.1.5. Tištěné prameny	72
9.2. Literatura.....	73
9. 3. Online zdroje.....	78
10. Seznam zkratk	79
11. Seznam příloh	81

1. Úvod

Komunistický převrat v únoru 1948 znamenal pro československý stát i společnost mnoho zásadních změn. Nastolený totalitní režim sebou přinesl postupnou likvidaci občanských a politických práv. Komunističtí představitelé „vzali pevně do svých rukou“ přeměnu všech oblastí společenského života. Snažili se ovlivňovat a působit na vědomí občanů, určovat směr jejich myšlení, zneužít tradice, zvyky a tak zasahovat do každodenního života obyvatel.¹

Tvrdost a nekompromisnost komunistické perzekuce se projevila záhy po únoru 1948. V následujících letech (1948-1953) proběhla první vlna nejtvrdějších politických procesů. Karel Kaplan označil toto období jako tzv. zakladatelské. Během těchto několika let bylo pro komunisty nesmírně důležité vybudovat, resp. udržet při životě komunistický režim, naroubovaný na československý stát jako „neorganický systém“, neodpovídající tradicím, hodnotám ani stavu tehdejší společnosti.² Jedním z perzekučních nástrojů komunistického režimu se staly připravované politické procesy, jež měly nezákonně upevnit totalitní moc a rozbit demokratické principy tehdejšího Československa.

Vykonstruované procesy se staly postupně nedílnou součástí každodenního života společnosti nejen v Československu ale také ve všech ostatních sovětských satelitech. Účelem perzekuce bylo v první řadě potrestání odpůrců a nepřátel komunistického režimu. Z počátku byly represe zaměřeny především na členy nekomunistických stran a jinak smýšlejícím lidem. Později se nepohodlnými osobami stávali skauti, církevní hodnostáři, „kulaci“³ a jiní tzv. „třídní nepřátelé“. Mezi obyvateli měly procesy vyvolat atmosféru nejistoty a strachu. Zároveň pomocí všudypřítomné propagandy měly společnost vést k „třídní nenávisti“ a k souhlasu s prováděnými politickými procesy.

Cílem této diplomové práce je na základě studia odborné literatury, archivního materiálu a historických pramenů charakterizovat jeden z politických

¹ Karel Kaplan-Pavel Paleček, Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001, s. 18.

² Kaplan-Paleček, c. d., s. 19.

³ Dobový termín komunistické propagandy k označení rolníků, kteří soukromě hospodařili a vlastnili 20, později 15 hektarů půdy.

procesů 50. let minulého století. Analýzou a komparací jednotlivých pramenů se pokusím demonstrovat fungování justice a bezpečnostních složek v tehdejším Československu. Na konkrétní kauze přiblížím čtenářům základní postupy a principy při vyšetřování, metody při výsleších a průběh soudního přelíčení. Bližší charakteristikou případu „A. Kavka a spol.“ se budu snažit poukázat na absurdnost komunistické legislativy a justice, která během dvou vln politických procesů odsoudila více než dvě stě tisíc lidí.

V předložené práci se budu detailněji věnovat odsouzenému, nyní již bývalému politickému vězni, Stanislavu Stránskému, jenž byl jedním ze dvou obžalovaných v procesu „A. Kavka a spol.“. K nastínění Stránského životních etap použiji metodu „oral history“⁴ společně s komparací i konfrontací s dalšími prameny písemné povahy. Stanislav Stránský byl odsouzen za ilegální překročení hranice a údajnou spolupráci se zahraničními zpravodajskými službami.

Diplomová práce je rozdělena do osmi základních kapitol, z nichž některé jsou dále tematicky členěny do podkapitol. V úvodních pěti kapitolách jsem se pokusila nastínit teoretická východiska, z kterých jsem při psaní této práce vycházela. V těchto kapitolách jsem se stručně soustředila na mechanismus politických procesů padesátých let 20. století, pokusila se o kritiku historických pramenů a literatury, jež jsem v práci použila. Dále jsem charakterizovala účast a působení československých občanů v zahraničních zpravodajských službách. V páté kapitole jsem se pokusila popsat aktivity tzv. pěšáků studené války-kurýrů.

Práci tvoří dvě podstatné části, jež na sebe tematicky navazují. V kapitole *Proces Antonín Kavka a spol.* jsem se nejprve zaměřila na osobu A. Kavky, jenž již nežije. Na základě archivních materiálů jsem obecně popsala jeho život před odsouzením.⁵ Dále se v této kapitole zabývám podrobněji samotným procesem, přelíčením a konečným rozsudkem u Nejvyššího soudu.

Kapitola *Politický vězeň Stanislav Stránský* je věnována jednomu ze dvou odsouzených. Pokusila jsem se zde zachytit jeho jednotlivé životní etapy před odchodem z Československa, působení v zahraničí, život ve vězení i po propuštění.

⁴ Oral history-metoda orální historie. Podrobněji k tématu např. in: *Centrum orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AVČR*, [online]. 2010 [cit. 2010-11-22]. Dostupný z WWW: < http://www.coh.usd.cas.cz/pages_cz/centrum.htm >.

⁵ Bohužel se mi nepodařilo najít žádného žijícího rodinného příslušníka či přítele, se kterým bych mohla vést rozhovor.

V závěru diplomové práce jsem shrnula zpracovávané téma a snažila se kriticky zhodnotit některé problémy, jež mne při tvorbě provázely. V sebereflexi jsem položila určité otázky, jež by mohly být zodpovězeny nebo zůstat nezodpovězené. Dále jsem navrhla další možnosti bádání a výzkumu daného tématu.

Důležité kapitoly, které pojednávají o trestním řízení proti A. Kavkovi a S. Stránskému jsou založeny zejména na důkladné studii archivních materiálů, konkrétně vyšetřovacích spisů StB. Dalším zdrojem informací k tomuto případu jsou výpovědi pamětníka, Stanislava Stránského, získané metodou orální historie.

Hlavním cílem této diplomové práce není vylíčit všechny události, zachytit všechna jména, data a místa v rámci tohoto případu. Toto není samozřejmě ani možné. Domnívám se, že stěžejním úkolem předkládané práce je rozšíření poznatků o úsilí a odporu lidí proti komunistické diktatuře a jejich následné potrestání. Tato práce by také měla přispět k většímu porozumění a pochopení fungování celkového mechanismu výroby politických procesů komunistického režimu.

2. Kritika pramenů a literatury

2.1 Kritika pramenů

Diplomová práce je založena zejména na podrobné studii a analýze pramenů. Stěžejním pramenným materiálem se staly dokumenty z procesu „A. Kavka a spol.“ Jednalo se především o vyšetřovací spisy Krajského velitelství Státní bezpečnosti v Plzni, uložené v Archivu bezpečnostních složek v Praze.⁶ Cílem těchto specifických pramenů bylo odsoudit údajné pachatele za každou cenu. K detailnějšímu pohledu na proces samotný mi velmi pomohly materiály z Národního archivu (obžalovací spis⁷, zápis z hlavního líčení⁸ a rozsudek⁹). Účelem všech spisů vyšetřovacích orgánů i justice bylo prokázání viny obžalovaných. Veškeré dokumenty jsou psány kostrbatým jazykem vyšetřovatelů, jenž je plný ideologické stylistiky. Bylo proto nutné na prameny pohlížet s kritickým přístupem. Jak je již zmíněno výše, tyto materiály mi poskytly faktické informace, jejichž komparací a konfrontací s orální historií jsem mohla proces „A. Kavka a spol.“ částečně rekonstruovat.

Neméně důležitým zdrojem informací byla svědectví Stanislava Stránského.¹⁰ Výše zmíněný byl obžalován a odsouzen ke čtrnácti letům odnětí svobody. Na základě jeho vzpomínek, připomínek a dodatků či doplnění jsem byla schopna provést částečnou rekonstrukci kauzy „A. Kavka a spol.“ K dosažení co největší autentičnosti jsem ve své práci ponechala doslovné citace pamětníkových vzpomínek. Užitím metody orální historie a rozhovorů s pamětníkem se mi podařilo osvětlit různé okolnosti a porozumět tak mnohým skutečnostem případu. Druhý odsouzený, Antonín Kavka již bohužel nežije.

Jelikož v totalitních systémech neexistuje pluralita pramenů, metoda *oral history* je v těchto případech velmi významná. Orální historie je založena na vzpomínkách a vyprávění o určitých událostech a spolu s ostatními prameny slouží k analýze

⁶ ABS, Fond vyšetřovacích spisů: Vyšetřovací spis A. Kavka a spol. a. č. V-211, Plzeň, Or I/II 97/50,

⁷ NA, T I 219/50, Obžaloba, čís. jed. Or I/II 97/50.

⁸ NA, Hlavní přelíčení, Or I/II97/50.

⁹ NA, Rozsudek, čís. jed. Or I/II 97/50.

¹⁰Rozhovory se Stanislavem Stránským byly uskutečněny 11. 2., 16. 3., 13. 4., 6. 5., 6. 9. 2010 v Praze.

historických faktů. Hlavním cílem této metody však není získání jednotlivých faktů, ale sám narátor a jeho osobní prožitky, názory, důvody rozhodování atd.¹¹ Nutno poznamenat, že největším nepřítelem orální historie je čas. Tento fenomén může způsobit jisté zkreslení událostí, nebo jejich úplné zapomnění. Další překážkou, jež musí tazatel překonat, může být záměrné, postupné zkreslování popisované události tzv. pamětníkem profesionálem.¹² Významným historikem, jenž se zabývá metodou orální historie a její teorií, je Miroslav Vaněk,¹³ jehož práce jsou velice přínosné.

Při bádání se mi nepodařilo nalézt žádné informace o procesu „A. Kavka a spol.“ v dobovém tisku. Jedním z důvodů může být fakt, že mediální propagandistické kampaně provázely procesy až v pozdějších letech. Jiným pravděpodobnějším vysvětlením, je dle mého názoru malý počet neznámých obžalovaných, kteří byli odsouzeni v tomto procesu.

Další důležitý zdroj informací pro studium daného tématu poskytuje Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV), jenž vydával významné práce, mezi něž patří ediční řada Sešity a sborníky Securitas Imperii.¹⁴ V roce 2007 byla založena instituce Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR), jež se věnuje vědeckému zkoumání a objasňování obou totalitních režimů v Československu. Součástí tohoto ústavu je i Archív bezpečnostních složek, jenž zveřejňuje a zpřístupňuje archivní dokumenty, vzniklé činností bývalé StB.

Pro účely této práce byla z vydaných sešitů stěžejní třídílná řada *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*,¹⁵ jež charakterizuje československou justici v tzv. zakladatelském období. Nalezneme zde například jmenné seznamy soudců Státních soudů, nebo pracovníky Státní prokuratury, soudní zapisovatele atd.

¹¹ *Centrum orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AVČ*, [online]. 2010 [cit. 2010-11-24]. Dostupný z WWW: <http://www.coh.usd.cas.cz/pages_cz/centrum.htm>.

¹² Pamětník profesionál je takový pamětník, který má „naučené“ své životní osudy a příběhy, které prožil.

¹³ Podrobněji k tématu oral history např. in: Miroslav Vaněk. a kol., *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*, Olomouc 2003, Miroslav Vaněk.: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Centrum orální historie ÚSD, Praha 2004.

¹⁴ Vydávání tohoto odborného periodika převzal ÚSTR v roce 2007.

¹⁵ Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*, díl I., ÚDV Praha 2003., Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*, díl II., ÚDV Praha 2004, Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*, díl III., ÚDV Praha 2004.

Při zpracování teoretické části o zahraničních zpravodajských službách jsem využila odtajněné svazky 323-3-2¹⁶, 323-3-3¹⁷, 323-3-4¹⁸ Ministerstva vnitra, jež shrnují poznatky o zahraničních zpravodajských organizacích buď z výsledků chycených agentů, nebo od nasazených agentů StB.¹⁹ Tyto získané informace jsou prezentovány pracovníkům kontrašpionážního oddělení MV v jakýchsi „příručkách“.²⁰

Jiný zajímavý pramenný zdroj představují filmové či rozhlasové dokumenty. Jmenovitě např. film z roku 1961 *Kohout plaší smrt*²¹, režírovaný V. Čechem. Největší propagandistickým dílem Československé televize byl seriál *Třicet případů majora Zemana* od režiséra J. Sequense. Jednotlivé díly byly věnovány konkrétním případům z let 1945-1973. Zejména díly *Bestie*²², *Vrah se skrývá v poli*²³ nebo *Bílé linky*²⁴ propagandisticky popisují jak protistátní činnost agentů ze Západu tak i aktivity převaděčů. Poslední výše uvedený díl popisuje činnost StB v Západním Berlíně. Dále bych chtěla zmínit dokumentární cyklus České televize *Tajné akce StB*²⁵, jenž se v každém díle zabývá jednou z akcí StB, snaží se rekonstruovat a charakterizovat metody komunistické tajné policie. Další velice významný dokument České televize je *Proces H*²⁶, který detailně popisuje den po dni proces s Miladou Horákovou z roku 1950. Jedná se o dobový dokument, k němuž je přidán komentář odborníků.

Zdrojem dalších informací se staly online dokumenty²⁷, v dnešní době hojně využívané. Na webových stránkách ÚSTRU najdeme mimo jiné také zvukové záznamy příspěvků českých i zahraničních historiků na různých konferencích. Občanské sdružení *Dcery.cz* se zabývá sběrem a dokumentací příběhů dětí

¹⁶ ABS, Fond MV, svazek 323-3-2, Učebnice o americké rozvědce, čís. jed. A 46737.

¹⁷ ABS, Fond MV, svazek 323-3-3, Organizace a činnost americké špionážní služby, čís. jed. A 46737.

¹⁸ ABS, Fond MV, svazek 323-3-4, Mezinárodní organizace ve službách amerického imperialismu, čís. jed. A 46737.

¹⁹ Více in: 4. kapitola Ve službách USA a VB

²⁰ Materiály mi poskytl Tomáš Bursík, tímto mu za ně velmi děkuji.

²¹ *Kohout plaší smrt*, režie V. Čech, 1961.

²² *Bestie*, *Třicet případů majora Zemana*, režie J. Sequens,

²³ *Vrah se skrývá v poli*, *Třicet případů majora Zemana*, režie J. Sequens.

²⁴ *Bílé linky*, *Třicet případů majora Zemana*, režie J. Sequens.

²⁵ *Tajné akce StB*, režie J. Novák, M. Petrov, P. Všelichová, 2008.

²⁶ *Proces H*, režie M. Vadas, desetidílná série, jež byla odvysílána ČT na přelomu května a června 2009. Možné shlédnout v televizním archivu ČT.

²⁷ www.hrdinove.cz, www.politictivezni.cz, www.politicti-vezni.cz, www.kpv-cr.cz, www.dcery.cz, www.totalita.cz, www.nezapomente.cz, www.pametnaroda.cz

politických vězňů. Server *Totalita.cz*, podávající obecné základní informace, se snaží zmapovat situaci totalitního komunistického Československa ve spolupráci s odborníky ale i laickou veřejností. Portál *Paměť národa* v rámci projektu *Příběhy 20. století* shromažďuje rozhovory s pamětníky z období druhé světové války a komunistického Československa.

2.2 Kritika literatury

Při pronikání do obecné problematiky politických procesů padesátých let jsem vycházela z publikace Karla Kaplana a Pavla Palečka *Komunistický režim a politické procesy v Československu*.²⁸ Podrobnější informace o metodách StB a způsobu „výroby“ politických procesů podává Kaplanova kniha *Nebezpečná bezpečnost*²⁹. O mocenském zneužití justice a bezpečnostních složek ve prospěch totalitní diktatury v průběhu politických procesů se dozvídáme z práce Viléma Hejla *Zpráva o organizovaném násilí*.³⁰ Neméně důležitou publikací, zabývající se jedním z tzv. monstrprocesů, je další kniha Kaplana *Největší politický proces. M. Horáková a spol.*³¹, jež poskytuje podrobný obraz komunistické zločiny. Tento proces je dodnes považován za jeden z největších politických procesů padesátých let. Jeho další odlišností od ostatních je skutečnost, že do čela skupiny odsouzených byla postavena žena, jež byla odsouzena k trestu smrti.

K seznámení se s tematikou zpravodajských služeb výrazně přispěla publikace Karla Pacnera *Československo ve zvláštních službách*.³² Tato čtyřdílná práce, založená na devítiletém sbírání podkladů k historii československých výzvědných služeb, podává obraz o činnosti československých tajných služeb. První díl se zabývá situací v letech 1914-1939, druhý díl lety 1939-1945, třetí díl 1945-

²⁸ Kaplan Karel - Paleček Pavel, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2001.

²⁹ Karel Kaplan, *Nebezpečná bezpečnost*, Brno 1999.

³⁰ Hejl Vilém, *Zpráva o organizovaném násilí*, Praha 1990.

³¹ Karel Kaplan, *Největší politický proces. M. Horáková a spol.* Brno 1995.

³² Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb. Díl I. 1914-1939*, Praha 2002; Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb. Díl II. 1939-1945*, Praha 2002; Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb. Díl III. 1945-1961*, Praha 2002; Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb. Díl IV. 1961-1989*, Praha 2002.

1961 a čtvrtý závěrečný popisuje období mezi léty 1961-1989. K účelům této diplomové práce jsem nejvíce čerpala z třetího dílu.

Dalším významným zdrojem jsou studie Prokopa Tomka. Vznik, vývoj a zánik československého zpravodajského úřadu (CIO)³³ popisuje ve studii *Československý zpravodajský úřad 1949-1956*.³⁴ Velice podnětné a přínosné informace o činnosti kurýrů³⁵ jsem získala v dalším díle Tomka, *Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balónů v době studené války*.³⁶ Dále bych zmínila studii Ivo Pejčocha, *Agenti ve skafandrech*,³⁷ která se zabývá jednou z metod překonávání státních hranic.

V této části jsem uvedla pouze některé prostudované prameny a literaturu, jež jsem použila ve své diplomové práci. Úplný seznam použité literatury a pramenů je uveden v deváté kapitole.

³³ Více in: 4.3 kapitola *CIO*.

³⁴ Prokop Tomek, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, *Historie a vojenství*, 3/2004, s. 74-90.

³⁵ Více in: 5. kapitola *Kurýři-pěšáci studené války*.

³⁶ Prokop Tomek, Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balónů v době studené války, *Historie a vojenství*, 2/2007, s. 76-84.

³⁷ Ivo Pejčoch, *Agenti ve skafandrech*, *Historie a vojenství*, 1/2009, s. 71-78.

3. Politické procesy padesátých let

Po státním převratu v únoru 1948 upadla československá společnost na čtyřicet let do područí komunistické diktatury řízenou pod sovětskou taktovkou z Moskvy. Během této doby docházelo k masovým nezákonnostem, které postihly veškeré vrstvy společnosti. Komunisté si byli vědomi toho, že chtějí-li si upevnit a udržet moc, musí přikročit k tvrdé perzekuci všech „jinak smýšlejících“.³⁸ Pronásledování se nezastavilo jen u dané osoby. Komunistická perzekuce se vyznačovala tím, že postihovala celé rodiny a příbuzné perzekuované osoby. Nejčastějšími příčinami stíhání byl otevřený nesouhlas s komunistickou ideologií, členství v nekomunistické straně nebo organizaci, náboženské vyznání či odmítnutí vstoupit do zemědělských družstev apod. V „lepšíh případech“ byli perzekuovaní občané vyloučeni z veřejného života, přišli o zaměstnání, byli nuceni se vystěhovat nebo docházelo k vyloučení ze škol či bylo znemožněno studovat vůbec. V „horším“ případech byli občané postiženi soudní perzekucí a to v politicky motivovaných procesech.

Tento nový ráz politiky, charakteristický porušováním dosavadních platných zákonů i občanských a politických práv obyvatel, se uplatňoval převážně v tzv. zakladatelském období nového totalitního režimu.³⁹ Komunističtí funkcionáři vycházeli z názoru, že jejich mocenské postavení není dostatečně pevné. Toto přesvědčení pramenilo z úsilí Moskvy zajistit si bezvýhradnou poslušnost a podřízenost států sovětského bloku a co nejvíce si je připoutat k sobě.⁴⁰ Není proto žádným překvapením, že právě sovětsští poradci⁴¹ spolu s vedením komunistické strany a Státní bezpečností se stali hlavními výrobci politických procesů.

V Československu proběhly dvě hlavní vlny politických procesů. První a největší v letech 1948-1953. V této době padaly nejtvrďší tresty. Vězni byli vystavováni krutému zacházení a fyzickému násilí. V této vlně justice odsoudila asi 95 600 osob. Druhá vlna, spojená s normalizačními snahami, se Československem prohnala mezi

³⁸ MV po únoru 1948 vedlo v evidenci během jednoho roku 130 000 „podezřelých živlů“. Karel Kaplan - Pavel Paleček, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2001, s. 24.

³⁹ Dle Kaplana zakladatelské období komunistického režimu začíná únorem 1948 a končí rok po Stalinově smrti, tedy v 1954. Kaplan-Paleček, c. d., s. 18.

⁴⁰ Kaplan-Paleček, c. d., s. 37.

⁴¹ Podrobněji k tématu, např. in: Karel Kaplan, *Sovětsští poradci v Československu 1949–1956*, Praha 1993.

léty 1970 až 1972. Odsouzeno bylo 47 887 lidí.⁴² Mezi těmito dvěma vlnami docházelo také k politickým procesům, jen ne v takové míře.⁴³

Obžalovaní byli souzeni nejdříve dle zákona č. 50 z roku 1923.⁴⁴ Od podzimu 1948 vstoupil v platnost zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231,⁴⁵ který přinesl nové kategorie „trestných“ činů, jež byly v demokratických státech považovány za zákonné. Od 1. srpna 1950 do 1. ledna 1960 se trestné činy politického charakteru soudily dle trestního zákona č. 86.⁴⁶ Tyto tři zákony se od sebe odlišovaly pouze stupňující se tvrdostí a stále rostoucím počtem činů, jež byly hodnoceny jako trestné. Státní soud, jenž působil od října 1948 do konce roku 1952, projednal nejvíce trestných činů. Českoslovenští soudci dle Karla Kaplana odsoudili podle zákona 50/1923 Sb. celkem 5187 osob, dle zákona 231/1948 Sb. celkem 26 079 osob a podle zákona 86/1950 ještě 106 049 osob, které justice po roce 1990 rehabilitovala. Celkové číslo soudně perzekuovaných osob by mělo být 264 429 obětí,⁴⁷ i když s úplnou přesností se určit nedá.

Politické procesy se staly běžným nástrojem k uskutečňování oficiální politiky komunistů. Měly za úkol potrestat, odstranit a izolovat skutečné i potencionální odpůrce režimu. Ve společnosti procesy vytvářely atmosféru strachu, která byla komunisty využita jako jakýsi stabilizační faktor.⁴⁸ Dále se měly procesy využít k likvidaci středních vrstev a inteligence. Spektrum obětí politických procesů bylo velmi rozmanité. Perzekuováni byli také dělníci, rolníci, kněží, věřící i nevěřící, účastníci tzv. druhého odboje,⁴⁹ důstojníci vojenských jednotek na Západě i na Východě, emigranti, kterým se nepodařilo utéci. Do věznic se dostali nekomunističtí političtí funkcionáři, ale i samotní funkcionáři komunistické strany, ti kteří se na procesech nejprve významně podíleli a posléze se stali jednou z jejich obětí.⁵⁰

⁴² Kaplan-Paleček, c. d., s. 40.

⁴³ Mezi roky 1955-1969 vynesly soudy rozsudky nad 54 749 obžalovaných.

⁴⁴ Zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. s účinností od 1. 5. 1923, zrušen 24. 10. 1948.

⁴⁵ Zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. s účinností od 24. 10. 1948, platnost do 1. 8. 1950.

⁴⁶ Trestní zákon č. 86/1950 Sb. s účinností od 1. 8. 1950, zrušen 1. 1. 1962.

⁴⁷ Kaplan-Paleček, c. d., s. 39. Počet obětí je ve skutečnosti vyšší. V Kaplanově čísle nejsou započítány případy retribuční, které vedly k politické perzekuci.

⁴⁸ Kaplan-Paleček, c. d., s. 46.

⁴⁹ Druhý odboj je označení pro odboj protinacistický během druhé světové války.

⁵⁰ Např. Proces s tzv. protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

V mechanismu na výrobu politických procesů zaujímala klíčovou pozici mocenská skupina, tvořená členy úzkého vedení KSČ.⁵¹ Tato skupina zasahovala do velkých monstrprocesů nebo do soudních řízení s vedoucími komunistickými funkcionáři. Dalším článkem byly bezpečnostní komise komunistické strany, jež se angažovaly v letech 1949-1951 a působily na úrovni ústředí, krajů i okresů. Nejvyšší bezpečnostní komise ÚV KSČ se skládala z ministra spravedlnosti, národní bezpečnosti, velitele Státní bezpečnosti (dále jen StB), náměstka ministra obrany apod.⁵²

Státní bezpečnost,⁵³ jež se od roku 1948 formovala jako samostatná mocensko-politická síla, hrála důležitou roli ve výrobě, resp. v realizaci politických procesů v budovatelském období. Důležitou složkou StB se stali sovětští poradci, kteří byli do Československa posíláni již od podzimu 1949.

Po určité době, kdy se na „podezřelou“ osobu sbírali materiály, došlo k zatčení, domovním prohlídkám. Operativní útvary si často počínaly svévolně bez vědomí svých nadřízených nebo bez podkladových materiálů (např. k domovní prohlídce nebo dokonce dokumentů k zatčení).⁵⁴ Vazební vyšetřování bylo prováděno na základě výslechových plánů, které byly zhotoveny v předstihu. Úkolem vyslychajícího bylo vynutit u vyslychaného odpověď, která již byla ve výslechovém plánu. Výslech trval tak dlouho, dokud se nepodařilo vynutit „správné“ odpovědi. Fyzickým ani psychickým násilím se nešetřilo.⁵⁵ Docházelo i k podávání drog, aby vyšetřovatelé dosáhli svého cíle.⁵⁶ Po výsleších následovalo soudní přelíčení, které bylo buď veřejné, nebo neveřejné. Hlavním přelíčením a vynesením rozsudku role justice ve výrobě procesů skončila. Obhájci, přidělovaní soudem, svým „klientům“ nepomohli a ani se ve větší části případů nepokoušeli změnit průběh přelíčení v prospěch obžalovaných. Po vynesení rozsudku se část obžalovaných odvolala, nicméně odvolací soudy rozsudky potvrzovaly, dokonce někdy i tresty zvyšovaly.⁵⁷

⁵¹Kaplan-Paleček, c. d., s. 167.

⁵²Kaplan-Paleček, c. d., s. 170.

⁵³Podrobněji k tématu StB např. in: Jiřina Dvořáková, Státní bezpečnost v letech 1945-1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek, ÚDV Praha 2007.

⁵⁴Kaplan-Paleček, c. d., s. 184.

⁵⁵Jednalo se např. o bití všelijakými předměty, oslepování žárovkami, vyražení zubů, pálení kůže rozžhaveným železem, elektrické šoky, máčení ve vaně napuštěné fekáliemi, odírání vody, samovazba, násilné znemožňování spánku atd.

⁵⁶Vilém Hejl, Zpráva o organizovaném násilí, Praha 1990, s. 149-161.

⁵⁷Kaplan-Paleček, c. d., s. 203.

Vynesením rozsudku výroba procesu končila. Soudci, prokurátoři, obhájci, soudní znalci a příslušní pracovníci ministerstva spravedlnosti významně přispěli k rozvratu právního vědomí občanů. Diskvalifikovali sebe jako vykonavatele práva, ochránce zákonů a symbol spravedlnosti. Svým počínáním pošlapali zákony a práva místo toho, aby zákony prosazovali a spravedlnost chránili.⁵⁸

Propagandistické kampaně, které doprovázely všechny velké procesy a některé menší, uzavíraly výrobní technologii politických procesů. Do ideologických kampaní se zapojovali novináři, ideologové, spisovatelé, hlasatelé, básníci, karikaturisté, filmoví reportéři a další. Teprve tito lidé dávali politickým procesům tu pravou politickou koncepci a ukazovaly záměry výroby procesů. Trestné činy a odsouzení „zločinci“ byli před občany státu líčeni jako „odporní odpadlíci společnosti“, kteří se dopustili těch nejhrůznějších činů. Politické vraždy byly v této propagandě prohlašovány za spravedlnost, násilí za právo, utrpení nevinných za oprávněný trest.⁵⁹ Část společnosti těmto propagandistickým kampaním uvěřila. Skuteční zločinci byli vychvalováni a oslavováni. Na druhou stranu v Československu byli i takoví občané, kteří se s režimem neztotožňovali, této komunistické mašinérii na výrobu politických procesů neuvěřili. Naopak snažili se o jakoukoli formu nesouhlasu či odporu. Je nutné podotknout, že někteří lidé byli vůči nové politické linii apatičtí.

⁵⁸Tamtéž.

⁵⁹Kaplan-Paleček, c. d., s. 208.

4. Ve službách USA a Velké Británie

Komunistický převrat v únoru 1948⁶⁰ znamenal pro Československo počátek zásadních změn. Netýkaly se pouze politické a vojenské oblasti, ale zasahovaly také do státní správy, školství, hospodářství a mnoha dalších složek života společnosti. Komunistický režim způsobil zlom v životech obyčejných lidí. Občané Československa byli perzekuováni různými způsoby. Od propouštění ze zaměstnání až po věznění a popravy. Tyto události se netýkaly pouze Československa ale i většiny zemí střední a zejména východní Evropy. Postupná sovětizace byla pro západní politiky a generály, kteří byli vychováni v tradicích demokracie, nedozírnou hrozbou.⁶¹ Dle Prokopa Tomka lze ale také chápat převzetí moci komunisty z 25. února 1948 jako počátek protikomunistického odboje, na kterém se podílely západní mocnosti. Právě zeměpisná poloha československého státu mezi Východem⁶² a Západem⁶³ jej předurčila ke špionážním operacím tajných služeb Spojených států, Francie a Velké Británie. Do těchto organizovaných ale i zcela nezávisle spontánních činností se zapojilo na desetitisíce československých občanů.⁶⁴ Někteří z nich za tento odpor zaplatila svým životem.

V následující kapitole se pokusím nastínit činnost a působení československých občanů ve službách tajných zpravodajských služeb. Jelikož se jedná o tajné dokumenty americké zpravodajské organizace CIA⁶⁵ a britské SIS⁶⁶, je

⁶⁰Od února 1948 do konce roku 1949 muselo z 600 odejít 294 ředitelů národních podniků, z 48 000 vysokoškolských studentů bylo vyloučeno 8640, přes 500 vysokoškolských profesorů opustilo své zaměstnání. Celkem bylo na 250 000 až 280 000 osob postiženo čistkami nebo vyhozeno ze zaměstnání či ze školy. Prokop Tomek, Na frontě studené války-Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 7.

⁶¹Karel Pacner, Československo ve zvláštních službách, díl III., Praha 2002, s. 189.

⁶²Východem mám zde na mysli Sovětský svaz a jeho vznikající systém satelitních území.

⁶³Západní nekomunistické státy Evropy a Spojené státy americké.

⁶⁴ Prokop Tomek, Na frontě studené války-Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 7.

⁶⁵ CIA-Central Intelligence Agency, česky Ústřední zpravodajská služba, je zpravodajská služba USA, jenž vznikla 18. 9. 1947 na základě Zákona o národní bezpečnosti, který podepsal tehdejší prezident USA Harry S. Truman. Cílem založení CIA byla snaha soustředit všechny vládní struktury zabývající se zpravodajstvím do jedné za účelem efektivního sběru informací pro výkonnou moc. Tato činnost byla ukončena s aférou Watergate v 70. letech, kdy byl propuštěn tehdejší ředitel CIA Richard Helms. Od té doby byla CIA podřízena Kongresu a Národní bezpečnostní radě. CIA nemohla provádět tajné operace a měla za úkol věnovat se pouze špionáži. Dnes tato nezávislá organizace, zodpovědná prezidentovi Spojených států, bojuje zejména proti terorismu, extremismu a přepravě a obchodu

velmi obtížné získat přesné a ucelené informace o jejich přesném fungování a aktivitách. Karel Pacner ve své knize⁶⁷ uvádí, že materiály a informace o tomto tématu jsou velmi kusé a útržkovité. Vycházel převážně z rozhovorů s pamětníky a jejich svědectví.

Stanislav Stránský, jemuž je tato práce věnována, se stal údajně členem určité organizace, jež byla napojena na CIC na přelomu let 1949 a 1950. Dodnes drží slib a nechce poskytnout informace, týkající se zpravodajské organizace a jejího fungování, struktury či konkrétních úkolů, které mu jako příslušníkovi CIC, byly uloženy. Na druhé straně je pozoruhodné, kolik informací a materiálů o zahraničních zpravodajských organizacích mělo ministerstvo vnitra (dále jen MV) ve svých složkách. Tyto údaje byly získávány při vyslýchání chycených agentů některé z organizací nebo z hlášení komunistických vyzvědačů, kteří pronikli do uprchlických táborů. Ve svazcích fondu MV nalezneme podrobné mapky, plány budov, špionážních škol a jejich okolí. Na základě těchto poznatků pak StB vytvářela různé příručky, kde seznamovala své agenty například s fotodokumentací, v níž jsou na snímcích názorné šipky a popisky, jakým způsobem došlo k narušení státních hranic. Dalším zajímavým materiálem MV je Učebnice o americké rozvědce.⁶⁸ V neposlední řadě je třeba zmínit dobový tisk, jež jak svými zprávami,⁶⁹ tak i karikaturami⁷⁰ spoluvytvářel štvavé kampaně proti vnějším nepřítelům.⁷¹ Významným pramenným zdrojem jsou rozhovory vedené s pamětníky za pomoci metody orální historie. Vzpomínky těch, kteří přežili a jsou ochotni se podělit o svou

s drogami. Nynějším ředitelem je americký právník Leon Panetta. *History of the CIA*, [online]. 2010 [cit. 2010-09-18]. Dostupný z WWW:

<<https://www.cia.gov/about-cia/history-of-the-cia/index.html>>, *Central Intelligence Agency*, 2010 [cit. 2010-09-18]. Dostupný z WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Central_Intelligence_Agency>

⁶⁶ SIS-Secret Intelligence Service je britská zpravodajská služba, jež existuje od roku 1911 do současnosti. Znána pod jménem MI-6 (Millitary Intelligence Department 6). Prokop Tomek, *československý zpravodajský úřad 1949-1956, Historie a vojenství*, 3/2004, s. 74.

⁶⁷ Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961*, Praha 2002.

⁶⁸ ABS, Fond MV, svazek 323-3-2, Učebnice o americké rozvědce, čís. jed. A 46737.

⁶⁹ Např. článek v Rudém právu o procesu s Janem Hoškem a spol. „Američtí teroristé a špioni před státním soudem v Praze“ z 10. 1. 1952, další článek v Rudém právu „Proces se skupinou velezrádců a špiónů“ z 26. 4. 1954, kde se jednalo o propagandistickou kampaň provázející proces Anton Kandrác a spol.

⁷⁰ Časopis Dikobraz byl plný karikatur tohoto typu, např. titulní strana č. 25 z 20. 6. 1950, karikatura od Lva Haase.

⁷¹ Prokop Tomek, *Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*, Praha 2009, s. 80.

„práci“ pro zahraniční organizace, nám nabízejí další kamínek do stále neúplné mozaiky československého III. odboje⁷² v zahraničních službách.

4.1 *Counter Intelligence Corps (CIC)*

CIC je zkratkou anglického názvu *Counter Intelligence Corps*, jenž přeloženo do češtiny znamená kontrašpionážní sbory. Tato vojenská zpravodajská služba armády Spojených států byla založena již v roce 1917⁷³ pod názvem *Corps of Intelligence Police*. V průběhu druhé světové války byla přejmenovaná na CIC. V této době měla za úkol vyhledávat a zneškodňovat německé špióny v řadách spojeneckých vojsk, podporovat materiálně i logisticky odbojové skupiny na území nepřítel, získávat tajné a taktické informace, plány a dokumenty atd.⁷⁴ Po válce se její pozornost stočila směrem na východ na Sovětský svaz a jeho satelity. Její činnost spočívala v získávání informací ze zemí, jež byly pod „taktovkou“ Moskvy. Pomáhala vyhledávat a školit agenty, kteří pak plnili zpravodajské úkoly na územích sovětského vlivu. V roce 1961 došlo k reorganizaci a tuto vojenskou kontrarozvědku převzala DIA.⁷⁵

Ve spisech MV⁷⁶ se pod třemi písmeny C. I. C. skrývá armádní státně bezpečnostní služba, která vznikla před vstupem USA do války.⁷⁷ Měla se stát státně bezpečnostním vojenským sborem, jenž by ihned po válce převzal v cizích nepřátelských i osvobozených zemí policejní moc. Není divu, že se Američané takto opravdu chovali. Tehdy bylo v americké okupační zóně na území Německa, které se vzpamatovalo z prohrané války, okolo pěti miliónů uprchlíků z různých států.⁷⁸ V poválečné době Státní bezpečnost vnímala a prezentovala CIC jako jeden z hlavních orgánů provádění politiky „amerického imperialismu“ v obsazených

⁷² Třetí odboj též označovaný protikomunistický představuje konkrétní aktivní ozbrojené, zpravodajské nebo sabotážní akce v období 1948-1956. Aktéry byly z vlastní vůle desetitisíce československých občanů žijících na území ČSR nebo uprchlíků. Více k tématu např. in: Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 80.; Petr Blažek, Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989, Praha 2005.; Tomáš Bursík, Osud odbojové organizace Černý lev 777, Praha 2007 a řada dalších.

⁷³ Bouška T., Louč M., Pinerová K., Českoslovenští političtí vězni, Životní příběhy, Praha 2009, s. 112.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ DIA-Defense Intelligence Agency, česky obranná zpravodajská služba. Jedna ze složek CIA.

⁷⁶ ABS, Fond MV, svazek 323-3-4, Mezinárodní organizace ve službách amerického imperialismu, čís. jed. A 46737.

⁷⁷ USA vstoupily do války 7. prosince 1941.

⁷⁸ Rambousek Ota, Paměti lichoběžníka, Paměti agenta-chodce, Praha 1999, s. 89.

zemích, zejména v Rakousku a Německu.⁷⁹ Dále se v dobovém dokumentu z devětačtyřicátého roku dozvídáme, že CIC převzala údajně ofenzivní špionážní úkoly proti sousedním zemím, stala se iniciátorem rozvratnictví, diversantství, politické a hospodářské špionáže, organizování podzemního hnutí, odboje a tajných příprav k případnému válečnému konfliktu.⁸⁰ Stanislav Stránský v jednom z rozhovorů o možnosti ozbrojeného útoku, kterým by se Československo „osvobodilo“ ze spárů komunistů, uvedl: „*Před Američanama se nesmělo ani slovo říct o tom, že chcete stavět nějakou armádu. Tohle bylo trestný. Oni se varovali a snažili se zabránit jakýkoli takovýhle ozbrojený organizaci.*“⁸¹

Mezi hlavní úkoly amerických příslušníků CIC, nosících khaki uniformy a přilby se žlutomodrými pruhy s rudým C nad čelem,⁸² patřilo kromě udržování pořádku v amerických zónách Německa a Rakouska, prověřování exulantů, zejména důvody jejich odchodů do emigrace a rekrutování nových členů. Aby uprchnuvší získal statut politického uprchlíka, musel projít prověřovacím výsledkem, kterému se říkalo tzv. *screening*.⁸³ Na jeho výsledku záležel další osud exulanta. Později nechali Američané tyto výsledky provádět prověřené československé uprchlíky, protože ti měli mnohem větší znalosti týkající se reálií a domácí situace. Nebyli tak snadno obelhatelní jako Američané.

Stanislav Stránský k tomuto uvádí: „*Byla spousta lidí, který to (screening) neudělali, protože opustili bezdůvodně republiky, jenom proto aby dostali nějaký job. A ty dávali do lágru Valka⁸⁴ v Norimberku. Kdežto my, co jsme prošli tím politickým screeningem, tak jsme byli v těch IRO⁸⁵ táborech.*“⁸⁶

⁷⁹ ABS, Fond MV, svazek 323-3-4, Mezinárodní organizace ve službách amerického imperialismu, čís. jed. A 46737.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Rozhovor se Stanislavem Stránským 11. 2. 2010 v Praze.

⁸² Rambousek, c. d., s. 88.

⁸³ Anglický termín pro velmi důkladné prověření osob, které se hlásily o statut politického uprchlíka. Ke zvládnutí této prověrky musel žadatel dokázat, že odešel do exilu z důvodů politické perzekuce, že byl pro svou politickou činnost či smýšlení přímo ohrožen, že tedy důvody hospodářské nehrály v jeho útěku žádnou roli. Rambousek Ota, Paměti lichoběžníka, Paměti agenta-chodce, Praha 1999, s. 89.

⁸⁴ Podrobněji k tématu např. in: Helena Arenbergerová, Tábor Valka u Norimberku (1949-1954), Diplomová práce, Praha 2006.

⁸⁵ IRO - International Refugee Organization, Mezinárodní organizace pro uprchlíky, zřízená v roce 1947 jako jedna z institucí Organizace Spojených národů (OSN). Zabývala se ochranou uprchlíků po druhé světové válce. V létě 1948 převzala správu nad uprchlickými tábory a od té doby se tamní situace radikálně změnila. IRO do lágrů vnesla pořádek a začala se starat o zásobování. IRO byla nahrazena vysokým komisariátem OSN pro uprchlíky (UNHCR) v roce 1951.

4.2 Agent CIC

Při náboru nováčků hrozilo nebezpečí, že uprchlík by mohl být nastraženým agentem StB,⁸⁷ což se také velmi stávalo. Z tohoto důvodu CIC nepřijala agenta ihned po úspěšném *screeningu*. Obvykle byl definitivně přijat za člena po jednom, někdy až po třech úspěšných cestách do Československa.⁸⁸ Po skončení výcviku a první úspěšné výpravě se agenti vraceli zpět do tábora. Poté přijeli do vily⁸⁹ nebo do centrály, kde prodělali instruktáž. Instruktoři a ostatní členové velitelství žili v bytech v okolí svých kanceláří. Z agenta se mohl stát školitel v případě, že měl dostatek zkušeností a sérii úspěšných přechodů za sebou. Když byl agent oficiálně přijat, začal dostávat plat. Údajně se jednalo o dvě stě dolarů měsíčně plus třicet okupačních dolarů, známy jako „skripty“. Tato částka odpovídala žoldu amerického vojína v zahraničí.⁹⁰ Dále agenti dostávali dvacet cigaret denně, jednou za rok příspěvek na oblečení a boty, ubytování a stravování v táborech zdarma a navíc kartu, která umožňovala nakupování v americké okupační zóně Německa a Rakouska.⁹¹ Avšak tyto podmínky nebyly zdaleka všude stejné. Navíc mnoho pamětníků zpochybňuje takto velký plat.⁹²

Vojáci nebo osoby, jež prokázaly svůj odpor vůči komunistickému režimu na nějakých konkrétnějších případech, kupříkladu aktivním členství v nějaké ilegální organizaci, se kterou zpravodajové CIC komunikovali, výrobou a rozšiřováním letáků, převáděním přes hranice nebo známostí s někým, kdo už pro CIC pracoval, měly cestu mezi agenty CIC snazší. Jiný přístup byl aplikován, jak již bylo zmíněno výše, k uprchlým vojákům, kteří utekli z politických důvodů.

⁸⁶ Rozhovor se Stanislavem Stránským 6. 9. 2010 v Praze.

⁸⁷ Více in: Karel Pacner, Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961, Praha 2002, s. 263.

⁸⁸ Karel Pacner, Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961, Praha 2002, s. 282.

⁸⁹ Jednalo se zde o Vilu Alaska House v Oberurselu pod Tausenem.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Za 1 dolar se v té době dal koupit karton cigaret nebo 20 litrů benzinu. Jeden z pamětníků uvedl, že jako vedoucí skupiny dostával 120 dolarů měsíčně. Pacner Karel, Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961, Praha 2002, s. 283.

Organizace československých zpravodajských skupin pod patronací amerických zpravodajských služeb byla zahájena již v létě 1948.⁹³ Jednalo se o území americké okupační zóny Německa. Původcem byl plukovník Charles Katek,⁹⁴ jenž řídil činnost československého zahraničního odboje z Frankfurtu nad Mohanem. Od léta 1948 do roku 1954, kdy byl odvolán do Spojených států amerických, organizoval prostřednictvím svého zástupce Kurta Tauba⁹⁵ několik zpravodajských organizací. Jednalo se o skupinu Jaroslava Kašpara,⁹⁶ Rudolfa Drbohlava,⁹⁷ Františka Bogataje,⁹⁸ Aloise Šedy,⁹⁹ a o skupinu Františka Moravce.¹⁰⁰

Ke konci roku 1954 ustaly československé zpravodajské organizace ve své činnosti.¹⁰¹ Státní bezpečnost zaznamenala v letech 1950 až 1960 2299 osob, které

⁹³ Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 17.

⁹⁴ Plk. Charles Katek, (1910-1971) Čechoameričan, jenž v období druhé světové války pracoval v k (Office of Strategic Services) v Evropě, spolupracoval s čs. zahraničním odbojem. Od roku 1945 působil v amerických službách na velvyslanectví v Praze. Avšak 18. 3. 1948 byl na nátlak komunistů odvolán. Odešel do zahraničí, odkud organizoval pod patronací USA zpravodajský československý exilový odboj. Když CIC ukončila svou činnost, byl odvolán do USA. V 1. polovině 60. let pracoval ve Vídni na americkém velvyslanectví. Tomek, c. d., s. 17.

⁹⁵ Více in: Karel Pacner, Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961, Praha 2002.

⁹⁶ Plk. Jaroslav Kašpar alias „Pátý“ (1903-1995) byl důstojníkem čs. armády, letcem a dělostřelcem. V době okupace byl činný v Obraně národa, působil jako zpravodajec a diplomat v Turecku, SSSR, Íránu a u spojeneckých armád. Na jaře 1948 odešel znovu do exilu, kde od roku 1949 zastával funkci vedoucího zpravodajské skupiny při CIC až do 1955. Poté působil jako analytik letectva v USA, povýšil na hodnost generálmajora a v roce 1998 mu byl udělen in memoriam Řád T. G. Masaryka. Tomek, c. d., s. 19.

⁹⁷ Major Rudolf Drbohlav alias „Ralph“ (1914-1954) byl důstojníkem čs. armády, účastníkem zahraničního odboje a bojů ve Francii i ve Velké Británii. Po únoru roku 1948 byl vyloučen z Vysoké školy válečné v Praze a propuštěn z armády. V létě 1948 odešel do exilu, odkud řídil zpravodajskou skupinu, jež byla rozpuštěna v roce 1952 po řadě neúspěchů způsobených komunistickými agenty. Tomek, c. d., s. 18.

⁹⁸ Major František Bogataj alias „Robert“ nebo „Frank“ (1913-1999) bývalý důstojník čs. Armády aktivně působil v Obraně národa. V roce 1944 se účastnil úspěšného paravýsadku CARBON na území protektorátu. V roce 1948 byl vyhozen z armády a tak odešel do exilu. V Německu řídil svou vlastní skupinu podřízenou americké službě. Po ukončení činnosti skupiny v roce 1954 odešel do USA. V roce 1992 obdržel Řád M. R. Štefánika. V devadesátých letech byl povýšen do hodnosti generála. Tomek, c. d., s. 18.

⁹⁹ Plk. Alois Šeda alias „Šubrt“ (1908-1999) odešel v roce 1948 do zahraničí. Spolu se svým bratrem vedl zpravodajskou skupinu. Po ukončení činnosti této skupiny vyučoval na jazykové škole v USA. Tomek, c. d., s. 19.

¹⁰⁰ Generál František Moravec alias „Arnold“ (1895-1966) řídil zpravodajství čs. Armády již před 2. Světovou válkou. V době nacistické okupace řídil vojenskou zpravodajskou složku MNO čs. exilové vlády. V letech 1945-1948 vykonával podřadnou funkci v armádě, z které byl propuštěn. Posléze odešel do exilu do Německa, odkud vedl zpravodajskou skupinu pod patronací USA. V roce 1952 byla většina skupin sloučena pod jeho vedení. V roce 1954 odešel do USA, kde pracoval pro ministerstvo obrany USA.

¹⁰¹ Tzn. přestaly vysílat kurýry a zaměřily se na jiný způsob práce, na tzv. bílé linky. Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 23.

byly údajně zapojené do akcí amerických zpravodajských služeb. Více než sto devadesát devět kurýrů bylo zatčeno a z toho sedmnáct zaplatilo cenu nejvyšší. Byli popraveni. Šest bylo zastřeleno při zatýkání nebo na hranicích.¹⁰²

Malcolm Byrne¹⁰³ z Národního bezpečnostního archivu v USA údajně prohlásil, že na základě odtajněných dokumentů americké rozvědky, se Spojené státy nezabývaly ohrožením demokracie v Československu, jelikož tato oblast nepatřila do sféry jejich vlivu. Až do poloviny roku 1948 si tedy americká zpravodajská služba nebudovala žádnou síť tajných agentů na území Československa. Vystačila si se třiceti osmi zaměstnanci, z nichž devět žilo na území Sovětského svazu. Tito pracovníci získávali informace, např. z novin, od politiků, vojáků, poslanců a podobně. Těmto zdrojům se říkalo otevřené zdroje informací. Po létě 1948, kdy CIA zahájila rozsáhlé operace, dostával Washington 75 procent zpráv právě tohoto typu. Zbytek tvořily tajné či polotajné zdroje. Hodně informací pocházelo z dešifrovaných depeší ambasad a vojenských atašé.¹⁰⁴

Na závěr bych ráda uvedla krátkou báseň od Václava Jozifa, kurýra, jemuž bylo mj. nabídnuto psaní pro Svobodnou Evropu.¹⁰⁵

*Přes hory a doly vede cesta k vám,
plno estébáků cestou potkávám,
dělej, Nosku,¹⁰⁶ co chceš, dělej,
nás neuhlídáš,
my jsme od CIC, kampak ty na nás!¹⁰⁷*

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Malcolm Byrne, zástupce ředitele a ředitel výzkumu v Národním bezpečnostním archivu v USA.

¹⁰⁴ Karel Pacner, Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961, Praha 2002, s. 386.

¹⁰⁵ Rádio Svobodná Evropa (SE) vzniklo v padesátých letech. Jeho cílem bylo posilování u svých posluchačů víry ve vítězství nad komunismem. Silnými argumenty a slušným způsobem rádio důsledně poukazovalo na komunistickou zvlášť a lži. Stanice byla financována vládou USA. Poslouchání SE bylo komunisty klasifikováno jako „podvratná a štvavá činnost“ proti Československu. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-09-10]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/sp/sp_z_rfe.php>

¹⁰⁶ Václav Nosek, (26. 9. 1892-22. 7. 1955), český komunistický politik, původním povoláním horník, jenž zastával v letech 1949-1953 ministra vnitra. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-08-05]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_nosekv.php>

¹⁰⁷ Bouška T., Louč M., Pinerová K., Českoslovenští političtí vězni, Životní příběhy, Praha 2009, s. 166

4.4 Czechoslovak Intelligence Office (CIO)

Prokop Tomek ve své studii¹⁰⁸ upozorňuje na nejednotný výklad i překlad této zkratky. V materiálech StB se pod zkratkou CIO rozumí *Czechoslovak Intelligence Office*, přeloženo československý zpravodajský úřad. Eduard Stehlík ve svém příspěvku¹⁰⁹ operuje s *Organization* místo *Office*. Tomek tuto nejednotnost komentuje tím, že bohužel není k dispozici žádný oficiální dokument, který by s určitostí osvětlil, o jaké slovo se přesně jedná.¹¹⁰ Tímto bych chtěla pouze demonstrovat, jak kusé a neúplné informace jsou k dispozici k tomuto velmi zajímavému tématu. Pro účely své práce se budu držet Tomkova překladu, jenž CIO tlumočí jako československý zpravodajský úřad.¹¹¹

Tento asi nejrozsáhlejší a nejúspěšnější projekt tzv. třetího odboje byl založen mezi léty 1948 a 1949 poúnorovými exulanty a současně bývalými příslušníky tzv. druhého zahraničního odboje. CIO se později stal součástí britské zpravodajské služby SIS, které býval nejprve partnerem. První jednání s britskou stranou vedl generál Sergěj Ingr,¹¹² jenž se snažil navázat na činnost zpravodajské skupiny generála Františka Moravce v Británii během druhé světové války. Generál Ingr doporučil na místo vedoucího CIO plk. Karla Procházku.¹¹³ Řídící centrum, nazývané „*MEASURE*“, sídlilo v Londýně pod krycím podnikem: „*Kenneth Proud Translation Office*.“¹¹⁴ Hlavní základna, kde bylo výcvikové centrum kurýrů a vysílací středisko, se nacházela u Wörthersee nedaleko rakouského Klagenfurtu

¹⁰⁸ Prokop Tomek, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, *Historie a vojenství*, 3/2004, s. 74-90.

¹⁰⁹ Eduard Stehlík, *MEASURE*. Příspěvek k historii Czechoslovak Intelligence Organization – CIO. Praha, *Studentské listy* 25/1991,

¹¹⁰ Prokop Tomek, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, *Historie a vojenství*, 3/2004, s. 74.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Jan Sergěj Ingr, (2. 9. 1894- 17. 6. 1956), byl armádní generál, ministr národní obrany londýnské vlády, nejvyšší velitel čs. armády za 2. světové války. Od roku 1947 velvyslancem v Nizozemí. Po únoru 1948 rezignoval a zůstal v zahraničí. Byl spoluzakladatelem Rady svobodného Československa a organizoval její zpravodajskou činnost. Představoval zastřešující osobu čs. protikomunistického odboje v zahraničí, který jinak nebyl moc sjednocen. V roce 1956 zemřel na selhání srdce v Paříži. Více in: Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961*, Praha 2002, s. 246-258.

¹¹³ Plukovník Karel Procházka, velitel CIO. Podrobněji k tématu in: Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961*, Praha 2002, s. 388-396.

¹¹⁴ Pojmenování bylo podle krycího jména vedoucího CIO plk. Procházky alias „Kennetha Proud“, volně přeloženo Překladačská kancelář K. Proud.

v britské okupační zóně.¹¹⁵ Charakteristickým rysem a pravděpodobně i důvodem počátečních úspěchů CIO bylo právě personální obsazení zkušenými odbojáři z řad československých důstojníků, jež odešli do exilu. Malý výkonný aparát byl schopen řídit poměrně velkou síť spolupracovníků a zůstat po relativně dlouhou dobu v utajení.¹¹⁶

Metody CIO odpovídaly možnostem a době. Zhruba od druhé poloviny roku 1948 až do 1955 bylo k zpravodajské činnosti využíváno mrtvých schránek, vysílaček a kurýrů. Přibližně v roce 1953 proběhly i pokusné přechody, resp. přelety v balónech¹¹⁷ nebo překonávání hranic po vodních tocích.¹¹⁸ Na území Československa vznikaly z řad občanů početné skupiny informátorů, radistů a spolupracovníků, jež tvořily zpravodajské sítě řízené agenty CIO. Avšak tyto činnosti byly často odhalovány StB. Také přechody státních hranic byly obtížnější a dle slov generála Procházky, získané informace neměly dostatečně vysokou informační hodnotu.¹¹⁹ Asi v polovině roku 1954 bylo působení CIO v Rakousku ukončeno. Kurýrům bylo nabídnuto, že mohou odejít do Spojených států nebo Austrálie.¹²⁰

V průběhu padesátých let docházelo k nárůstu kontaktů mezi Východem a Západem, což ovlivnilo metody práce CIO.¹²¹ Okolo roku 1955, tedy rok poté, kdy československé zpravodajské skupiny ukončily svou činnost pod patronací USA, CIO přešla k jiné metodě, využívané již v dřívějších letech. Jednalo se o tzv. bílé linky. Stručně řečeno, šlo o navázání styku a pozdější spolupráce s občany Československa, jenž vycestovali na Západ legálně. Jednalo se o různé vědce, lékaře vyjíždějící na mezinárodní konference, umělce, špičkové sportovce, vysoce postavené zástupce obchodních firem nebo dokonce i hydrology.¹²² Důležité bylo

¹¹⁵ Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 25.

¹¹⁶ Činnost CIO byla ukončena v roce 1957.

¹¹⁷ Více k tématu přelety kurýru v balónech, např. in: Prokop Tomek, Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balónů v době studené války, Historie a vojenství, 2/2007, s. 76-84.

¹¹⁸ Více k tématu překonávání hranic po vodních tocích, např. in: Ivo Pejčoch, Agenti ve skafandrech, Historie a vojenství, 1/2009, s. 71-78.

¹¹⁹ Prokop Tomek, československý zpravodajský úřad 1949-1956, Historie a vojenství, 3/2004, s. 75.

¹²⁰ Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 27.

¹²¹ Prokop Tomek, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, Historie a vojenství, 3/2004, s. 75.

¹²² Pacner Karel, Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961, Praha 2002, s. 408.

vyhledat nějakého význačného exulanta, který buď znal dotyčného, o kterého CIO usiloval, nebo mohl snadno navázat kontakt. Setkání ale bylo prováděno samotnými agenty zpravodajské služby.¹²³ Většinou šlo o nezávazné rozhovory při „náhodných“ setkáních. Když si byli agenti CIO skutečně jisti protikomunistickým smýšlením adepta a jeho odvahou, nabídli mu vědomou spolupráci. V podstatě to znamenalo, že se zpravodajští adepti naučili zacházet s tajnopisem, dostali krycí adresy, kam posílat korespondenci, a telefonní čísla, na která mají, když odcestují za hranice. V polovině padesátých let evidovala CIO ve své databázi okolo 115 takovýchto agentů.¹²⁴

O vnitřní organizaci CIO lze mnoho vyčíst ve zprávě komunistické rozvědky,¹²⁵ jež byla vyhotovena na základě „pilné“ práce agenta Karla Zbytky, krycím jménem *Light*, v období mezi léty 1956 a 1962. Dalším zdrojem jsou vzpomínky velitele generála Procházky. CIO sestával dle Procházky z ofenzivního, defenzivního, studijního odboru a administrativním oddělení. Ve výše zmíněné zprávě jsou uvedena pouze tři oddělení: administrativní, bezpečnostní a operační. Obsazení personálních pozic není také zcela jasné. V operačním oddělení centrály CIO působil major Miroslav Plaňava, bývalý příslušník RAF.¹²⁶ Později pracoval na rezidentuře v Bruselu. Další odbojář z druhé světové války, Jaroslav Stuchlý, byl nejprve vedoucím operačního oddělení centrály v Londýně, později řídil pobočku CIO pro Spolkovou republiku Německo ve Frankfurtu nad Mohanem. V roce 1952 byl převelen do Klagenfurtu v okupační zóně Rakouska. Aparát kádrových příslušníků CIO tvořilo několik desítek osob. Kurýrů a spolupracovníků, operujících v zahraničí, bylo celkově kolem dvou stovek.¹²⁷

¹²³ Velitel Procházka dokonce na jaře 1955 odletěl do Atén, aby se setkal s kardiologem prof. Janem Bedrnou, jenž se účastnil mezinárodního kardiologického kongresu v lázních Kifisia. Profesora si našel na seznamu cestujících od British Airways a ihned zavolal příteli v exilu prof. Františku Smetánkovi, který prof. Bedrnu znal. S pozdravným dopisem od Smetánky se Procházce podařilo setkat se s kardiologem a navázat s ním velice cenné spojení, neboť bratr Bedrna byl údajně vysoce postavený politik. Procházka se s Bedrnou setkal v Hamburku o rok později a další rok v Oslu. V září 1956 prof. Bedrna zemřel na následky těžkého onemocnění.

¹²⁴ Pacner Karel, Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961, Praha 2002, s. 408.

¹²⁵ Tato zpráva je uvedena v příloze ke studii Tomka, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, Historie a vojenství, 3/2004, s. 82-90.

¹²⁶ RAF-Royal Air Force anglický název pro Britské královské letectvo.

¹²⁷ Prokop Tomek, československý zpravodajský úřad 1949-1956, Historie a vojenství, 3/2004, s. 76.

V říjnu 1957 byl CIO rozpuštěn. Důvodů bylo několik. V první řadě se jednalo o zatýkání řady spolupracovníků díky zrádci¹²⁸ agentu Zbytkovi, jenž se pravděpodobně ze zjištěných důvodů¹²⁹ rozhodl k dlouhodobé spolupráci s československou komunistickou rozvědkou, a následně nedostatečně uspokojivé zpravodajské výsledky. Prokop Tomek se domnívá, že k ukončení činnosti CIO mohla přispět i úsporná opatření týkající se financování.

V letech 1950 až 1960 měla StB v evidenci 1090 jmen osob, jež byly napojeny na činnosti britské zpravodajské služby. Celkově bylo zatčeno třicet kurýrů z CIO, z nichž dva byli popraveni, další tři byli zastřeleni při zatýkání nebo na hranicích.¹³⁰

Československý zpravodajský úřad byl ve své době výjimečnou organizací s dobře fungující vnitřní strukturou a aparátem. Její činnost trvala od léta roku 1948 až do podzimu 1957. Svými metodami, zejména tzv. bílými linkami získal tento úřad pro Británii mnoho cenných informací. Generál Procházka ve svých vzpomínkách uvedl, že Britům se nikdy nepodařilo vytvořit podobnou organizaci z řad polských, rumunských nebo bulharských exulantů.¹³¹

¹²⁸ Nejednalo se pouze o Zbytku, dalším spolupracovníkem StB byl např. agent František Havelka alias *BRANDNER* nebo Bohuslav Holemář alias *PAUL*.

¹²⁹ Tomek uvádí, že mu bylo vyplaceno celkem 11035 tehdejších britských liber, za které si koupil ve Folkestone v Británii hotel. Prokop Tomek, československý zpravodajský úřad 1949-1956, *Historie a vojenství*, 3/2004, s. 79.

¹³⁰ Josef Ludvík (1912-8. 7. 1952) a Vladimír Palma (1927-8. 7. 1952). Prokop Tomek, *Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*, Praha 2009, s. 70-71.

¹³¹ Karel Pacner, *Československo ve zvláštních službách, Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989, díl III 1945-1961*, Praha 2002, s. 388.

5. Kurýři – pěšáci studené války¹³²

Kurýři, v terminologii StB označování jako agenti-chodci, představovali nedílnou součást protikomunistického odboje. Do jejich řad vstoupilo více než čtyři tisíce osob¹³³ z různých důvodů. Někteří se nemohli smířit s politickou situací po únorovém převratu, jiní byli novým režimem perzekuováni, pronásledováni, hlídáni, vyhozeni ze zaměstnání či ze školy nebo vezněni. V roce 1948 bylo na tři tisíce osob vzato do vazby, sedm tisíc lidí čelilo obvinění z trestných činů politické povahy.¹³⁴ Tyto komunistické čistky přiměly deseti tisíce lidí opustit Československo. Ve svobodném světě toužili žít nový život nebo se rozhodli, že se zapojí do protikomunistického odboje. Ti, jenž se rozhodli, že se vydají druhou cestou, byli v domácím dobovém tisku označováni za teroristy, diverzanty, velezrádce, špióny nebo vrahy.¹³⁵

Agenti-chodci nebyli na počátku zcela organizováni. Vysílaly je nejprve jednotlivci, často za finanční obnos, kteří potřebovali navázat spojení s domovem, převést své příbuzné nebo něco doručit. „Služeb“ kurýřů začali využívat také skupinky exulantů, jež fungovaly pod určitým zpravodajským úřadem, který byl podřízen zpravodajským službám USA, Velké Británie a Francie. Jednotlivé úřady pracovaly nezávisle na sobě.¹³⁶ Nezastřežovala je žádná společná exilová organizace, jako tomu bylo při tzv. druhém odboji.

¹³² Tohoto označení použil Prokop Tomek, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, *Historie a vojenství*, 3/2004, s. 75.

¹³³ StB podchytila okolo 4000 osob, které se podílely na zpravodajských operacích jako kurýři, organizátoři v zahraničí a pomocníci v Československu. O osobách, které se nepodařilo StB chytit nebo jinak zajistit, nemáme dostupné informace. Tudíž číslo 4000 je pouze orientační a může se jednat o větší počet. Prokop Tomek, *Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*, Praha 2009, s. 9.

¹³⁴ Prokop Tomek, *Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*, Praha 2009, s. 9.

¹³⁵ Součástí komunistické propagandy byly i filmy. Např. *Kohout plaší smrt* z roku 1961 od režiséra Vladimíra Čecha nebo 6. díl seriálu *Třicet případů Majora Zemana* z roku 1949 *Bestie*, v němž je převaděč divákům představen jako zloděj a vrah. *Kohout plaší smrt*, režie V. Čech, 1961; *Bestie. Třicet případů Majora Zemana*, režie J. Sequens, 1949.

¹³⁶ I když pracovaly nezávisle, určité dohody mezi organizacemi byly. Např. V Británii v Cardingtonu, kde byli na známé letecké základně RAF cvičeni kurýři z CIO, probíhal na stejném místě výcvik kurýřů z americké CIC. Prokop Tomek, *Vysílání kurýřů do ČSR pomocí balónů v době studené války*, *Historie a vojenství*, 2/2007, s. 76-77.

Samotní budoucí kurýři byli získáváni v uprchlických táborech nebo se sami snažili napojit na zpravodajskou skupinu. Pamětník, Stanislav Stránský, v jednom z rozhovorů uvedl, že se nenápadně poptával svých známých po táboře, jestli nevědí o nějaké odbojové činnosti, až ho oslovil agent, jenž „nabíral“ členy pro spolupráci s CIC. Zpočátku neprobíhal žádný výcvik. Kurýři pouze absolvovali cesty přes hranice a až po několika úspěšných přechodech byli vzati do organizace. Stanislav Stránský, jenž byl v exilu na přelomu roku 1949 a 1950, k výcviku u CIC uvedl: „Žádné výcvik u CIC není. Tam je jenom školení...Scházeli jsme se tajně. Ale ne čtyři nebo deset ale jeden s jedním. To cvičí nebo vyučuje vždycky ten, lidově řečeno, velitel, na kterýho se naváže ta skupina.“¹³⁷

Později začali být budoucí agenti-chodci cvičeni ve všech potřebných dovednostech. Školení se týkala nejčastěji práce s radiotelegrafickým zařízením, výstavby a používání mrtvých schránek k uchovávání zpráv. Frekventanti byli také cvičeni ve fotografování, orientaci v terénu, střelbě, tajnopise. Zvláštní formy výcviku odpovídaly specializaci kurýrů a metodám překonávání hranic. Jednalo-li se o vzdušnou cestu, kurýři byli nejčastěji rekrutováni z řad vojáků, kteří měli již nějaké zkušenosti. Při přeletech hranic v balonech se frekventanti školili v Británii. Výcvik se skládal ze dvou částí. V teoretické části se zabývali meteorologií, topografií a navigací. Praktická část pak představovala seznamování se s balonem, plnění balonu a nácvik samostatných letů.¹³⁸ Když se kurýř specializoval na přechody po resp. pod vodní hladinou, nacvičoval plavbu v gumových člunech se zvláštními lopatkami místo pádel, nebo převoz pomocí nataženého lana, po kterém z člunu ručkovali.¹³⁹ Další fází byl výcvik v používání podvodní výstroje a skafandru. Tento oblek byl dokonale nakreslen a popsán kurýrem V. Křivohlavým, jenž byl chycen a vyslýchán StB. Skafandr, skládající se ze dvou částí, byl doplněn ploutvemi a rukavicemi s plovacími blánami. Dýchací maska byla napojena na dvě tlakové lahve se vzduchem, z nichž každá postačila na pětáctýřicetiminutový pobyt pod vodou. Frekventanti trénovali ve slepých ramenech řek v hloubce půl metru pod hladinou.¹⁴⁰

¹³⁷ Rozhovor se Stanislavem Stránským 11. 2. 2010 v Praze.

¹³⁸ Prokop Tomek, Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balónů v době studené války, *Historie a vojenství*, 2/2007, s. 76.

¹³⁹ Ivo Pejčoch, *Agenti ve skafandrech*, *Historie a vojenství*, 1/2009, s. 71-78.

¹⁴⁰ Pejčoch, c. d., s. 71.

Vojín, Václav Jozif,¹⁴¹ v knize Českoslovenští političtí vězni vzpomíná na výslech u CIC ve Straubingu¹⁴² a následné školení v agenta-chodce. Po *screeningu* naznačil tamním úředníkům, že by měl zájem dostat se zpět do Československa a ti jej poslali do Baden-Badenu¹⁴³ na vyšší výcvik. Bydlel v hotelu Zulaube. Každý den docházel na teoretický a praktický výcvik. Uvádí, že se v jeho případě nejednalo o výuku nějakých likvidačních metod. I když tam byli i tací, jež se učili, jak někomu „zakroutit krkem“. Spolu s dalšími si prošel výcvikem jak zápasit i přesto, že byl cvičen pro zpravodajskou práci „chodce“. Školení v šifrování a dešifrování, používání tajného písma, pozorování a získávání zpráv, orientace v terénu, budování mrtvých schránek aj. bylo náplní školení agentů-chodců.¹⁴⁴

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, plukovník Charles Katek prostřednictvím svého zástupce Tauba řídil několik československých zpravodajských skupin, které patřily pod americkou CIC. Tyto skupiny se zpravidla skládaly z vedoucího, jemuž byli k dispozici dva až tři pomocníci, tzv. *helpeři*. Jejich úkolem bylo řízení několika kurýrů. Skupina sestávala i z písaře a také překladatelů, kteří byli využíváni při *screeningu*. Nábor nových členů zajišťovali náboráři v uprchlických táborech.¹⁴⁵

Mezi hlavní činnosti pěšáků studené války patřilo vybudování zpravodajských sítí v Československu, získávání spolupracovníků, zřizování mrtvých schránek a vysílaček. Vydávali se přes hranice, aby tam navázali kontakty s osobami, jež byly spolehlivé a ochotné zapojit se do akcí československých zpravodajských úřadů.¹⁴⁶ Získaní českoslovenští občané představovali pro zpravodajské úřady

¹⁴¹ Václav Jozif, nar. 19. 8. 1928 na Pardubicku, vyučil se strojním zámečníkem. V roce 1950 nastoupil na vojnu k 8. mechanizované divizi do Kolína, kde byl přiveden svým nadřízeným ke špionáži. Odešel z Československa a zapojil se do zpravodajské činnosti jako kurýr u CIC. Během 3. cesty do vlasti byl zatčen a odsouzen k 25 letům těžkého žaláře. Propuštěn podmíněčně v roce 1964. Bouška T., Pinerová K., Louč M., Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, Praha 2009, s. 163-176.

¹⁴² Straubing-město v Dolním Bavorsku. Sídlila zde pobočka CIC.

¹⁴³ Baden-Baden-německé město ve spolkové zemi Bádensko-Würtembersko.

¹⁴⁴ Bouška T., Pinerová K., Louč M., Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, Praha 2009, s. 163-176.

¹⁴⁵ Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 17.

¹⁴⁶ Jako příklad uveďme rozsáhlou zpravodajskou síť, jež byla zřízena kurýry Janem Brejchou, Cyrilem Slámou a Miloslavem Procházkou v letech 1950-1951 na Moravě a na Slovensku pod CIO. Tito agenti vytvořili početné skupiny radistů, informátorů a spolupracovníků z řad československých občanů. Díky nedostatečnému utajení této sítě, byla skupina odhalena StB. Do vazby bylo vzato nejméně 64 osob. V procesech byly vyneseny dlouholeté tresty vězení a jeden trest smrti. Tímto však

primární zdroje informací. Vybrané spolupracovníky pak cvičili jako radisty. Kurýři přenášeli také různé tiskoviny, exilovou literaturu, vzkazy, letáky¹⁴⁷ nebo dopisy, které buď rozesílali či osobně doručovali na příslušné adresy. Někdy se kurýři nevěnovali pouze protikomunistickým akcím. Uveďme příklad kurýra, Karla Brabce, jenž údajně až dvacetkrát přešel (přeplaval) Dunaj. Ten vyvážel z Československa dalekohledy a z Rakouska přivážel hodinky a nylonové punčochy. Tímto obchodem si přivydělával. V roce 1952 byl odsouzen Státním soudem v Praze k sedmnácti letům žaláře. V roce 1960, kdy byl propuštěn na svobodu, si chtěl „doplavat“ pro své peníze, jež měl uložené ve vídeňské bance. Bohužel zjistil, že zabezpečení hranic bylo dokonalejší než za jeho doby a tak pokus vzdal.¹⁴⁸ Další běžnou funkcí agenta chodce bylo převádění lidí do zahraničí. Zpočátku převáděli příležitostně, později byli vysíláni pro vybrané osoby. Někteří kurýři se zaměřovali na převádění dalších agentů-chodců přes hranice.¹⁴⁹ Některé akce kurýřů měly výjimečný politický účinek. Nejvýznamnější událostí bylo zachycení dopisu „Velkému metaři“, jenž ze zahraničí přinesl v listopadu 1951 Rudolf Nevečeřal, kurýr ale i agent StB. Na základě tohoto dopisu byl zatčen Rudolf Slánský a komunistická strana rozjela rozsáhlé čistky ve svých řadách, které vyvrcholily procesem proti tzv. protistátnímu spikleneckému centru v čele s Rudolfem Stránským.¹⁵⁰

Vybava pěšáků studené války se lišila dle uložených úkolů a způsobu překonání hranice. Většinou se jednalo o falešné osobní doklady a peníze, buzoly a kompas, mapy, dalekohledy, nože a jiné instrumenty pro pohyb v terénu. Kurýři dostávali také zbraně, ale byli nabádáni, aby je použili pouze v případě sebeobrany.

akce StB neskončila. Jeden z radistů, Jaroslav Hajda, byl tajně zatčen a následně získán pro spolupráci s StB. Posléze byl vyslán jako provokatér za účelem odhalení dalších spolupracovníků CIO na Moravě. Tato akce byla StB nazvána „Šachová hra“ a šlo údajně o první radiohru pod kontrolou StB. Na konci března roku 1952 došlo k dalšímu zatýkání spolupracovníků Hajdy, kteří byli ve službách britské zpravodajské služby. Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 56.

¹⁴⁷ Více k tématu např. in: Tereza Střelečková, Politické procesy padesátých let-kauza František Zahrádka, Diplomová práce, Liberec 2009, s. 35-38. 32-33.

¹⁴⁸ Podrobněji k tématu: Prokop Tomek, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, Historie a vojenství, 3/2004, s. 72.

¹⁴⁹ Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 51.

¹⁵⁰ Podrobněji k tématu např. Karel Kaplan, Zpráva o zavraždění generálního tajemníka, Praha 1992; Jiří Pernes – Jan Foitzik, Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14. – 16. dubna 2003 v Praze, Brno 2005.

Jejich úkoly byly ryze zpravodajské, neměli se pouštět do žádných ozbrojených akcí.¹⁵¹ S dokonalejší ostrahou¹⁵² státních hranic se měnila také výstroj pro její překonávání. Bez izolovaných kleští a gumových rukavic, chráničích proti vysokému napětí, se kurýr neobešel.

Ministr národní bezpečnosti (dále jen MNB), Karol Bacílek, vydal v listopadu 1952 tajný rozkaz č. 90/1952, na jehož základě bylo zacházení se zadrženými kurýry koordinováno.¹⁵³ Pohraniční stráž byla povinna během 24 hod. eskortovat všechny zadržené osoby, které ilegálně překročily hranice, do věznice MNB.¹⁵⁴ Případy, které se nejevily jako dostatečně zajímavé pro StB, byly posílány do jiných věznic, kde probíhalo došetřování a posléze soudní procesy. Agenti-chodci byli většinou souzeni pro velezradu a vyzvědačství dle zákona č. 231/48 Sb. k dlouholetým trestům odnětí svobody, v horším případě na doživotí. V rozsudcích však padaly i tresty nejvyšší-tresty smrti. V celkovém součtu postižených osob, který ovšem zdaleka není úplný, se StB podařilo evidovat na čtyři tisíce osob, jež se podílely na nějakých zpravodajských úkolech nebo byly jen pomocníky na území Československa. K dlouholetým trestům těžkého žaláře bylo odsouzeno asi dvě stě padesát kurýrů. Devatenáct agentů-chodců bylo popraveno, nejméně sedm zahynulo na hranicích a jedenáct kurýrů zemřelo ve věznicích.¹⁵⁵

V druhé polovině padesátých let se zahraniční zpravodajské služby díky četnějším legálním cestám mezi Západem a Východem začaly soustřeďovat na tzv. bílé linky.¹⁵⁶ Činnost a přechody kurýrů pak postupně ustávaly.

¹⁵¹ Výjimkou byly události v Babicích, jež ale nebyly řízeny žádnou zahraniční zpravodajskou službou. Ladislav Malý s krycím jménem Rudolf Laco, jenž byl kurýrem Moravcovy skupiny, odešel do Československa bez vědomí svých nadřízených. 2. 7. 1951 zavraždil se dvěma společníky tři komunistické funkcionáře. Podrobněji k tématu např. Radovan Zajda, Babice 1951, Třebíč 2001.

¹⁵² V průběhu roku 1951 začalo být budováno tzv. ženižně technické zabezpečení hranic. Jednalo se o opatření (budována převážně Pohraniční stráž), která měla ztížit či zabránit ilegální překročení státní hranice. Více k t tématu např. in: Martin Pulec, Nástin organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek v letech 1948-1951, In: Securitas imperii, č.7, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2001.; Pavel Vaněk, Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951-1955, Praha 2008, s. 17-45.

¹⁵³ Prokop Tomek, Na frontě studené války, Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 57.

¹⁵⁴ Jednalo se o věznici kontrarozvědky StB ve Wintrově ulici v Praze 6. Již od listopadu 1951 v ní probíhaly výsledky zatčených agentů-chodců. StB se zde snažila „důkladně vytěžit zpravodajské poznatky, „převerbovat“ agenty na svou stranu a vyslat je zpět do zahraničí. Výsledky probíhaly i 24 hod bez přestávky. Tato věznice byla uzavřena na podzim 1955. Tomek, c. d., s.57.

¹⁵⁵ Tomek, c. d., s.7.

¹⁵⁶ Viz podkapitola CIO.

Na závěr této kapitoly bych ráda podotkla, že i když se píše a hovoří o kurýrech, neměli bychom zapomínat na agentky. I ženy působily jako kurýrky v zahraničních zpravodajských službách, ačkoli v mnohem menší míře než muži. Prokop Tomek ve svém prozatímním seznamu mrtvých, popravených a vězňených kurýrů¹⁵⁷ uvádí mezi 345 kurýry sedm žen.

Například Olga Kamanová, narozená 1914, odešla v červnu 1952 do Západního Berlína, kde byla údajně získána do služeb americké CIC. Po čtyřměsíčním výcviku se vydala zpět do Československa, kam se ji podařilo přejít ještě minimálně třikrát. V severních Čechách vybuodovala zpravodajskou síť. Pravděpodobně byla zrazena jednou ze svých spolupracovnic a posléze 20. května 1953 zatčena v Ústí nad Labem. O rok později byla Olga Kamanová odsouzena k osmnácti letům těžkého žaláře. Po odpykání čtrnácti let byla v dubnu 1967 podmíněčně propuštěna.¹⁵⁸ Další ženu, jejíž osud bych ve stručnosti chtěla zmínit, je Julie Hrušková, narozená roku 1928.¹⁵⁹ V roce 1949 odešla do Rakouska a při této příležitosti převedla další dva lidi. Dostala se do uprchlického lágru v Linci, kde se seznámila s americkým vojákem, který ji zajistil bydlení v soukromí u Rakušanů. Stále ráda docházela do tábora za Čechy, až se při jedné z návštěv dozvěděla o možnosti zapojit se do ilegální činnosti. A tak se s dvěma dalšími muži vydala zpátky do Československa, aby založila špionážní skupinu a převedla do zahraničí další lidi, kterým hrozilo zatčení. Na zpáteční cestě do Lince, v ruské okupační zóně, byla údajně díky nasazenému agentovi StB chycena a zatčena. Našli u ní kufr plný speciálních map pohraničí od Aše až po Bratislavu a telefonní seznamy všech českých i slovenských továren. Julie Hrušková byla obviněna ze špionáže a odsouzena k patnáctiletému trestu odnětí svobody. Během brutálních výslechů,¹⁶⁰ kdy se ji vyšetřovatelé snažili přimět ke spolupráci, protože věděli, že má poměr s americkým vojákem, potratila. V roce 1960 byla z pardubické věznice propuštěna

¹⁵⁷ Tomek, c. d., s. 64-75.

¹⁵⁸ Tomek, c. d., s. 37.

¹⁵⁹ Více k osudům Julie Hruškové např. in: Božena, Kuklová-Jíšová, Krásná nemá paní. Příběhy vězňených žen z padesátých let, Praha 2007; Ivana Šmelová, Osudy politické vězenkyně Julie Hruškové v letech 1948-1960, Bakalářská práce, Brno 2005.

¹⁶⁰ Klečení na židli, mlácení obuškem přes bosá chodidla, bití hlavou o stůl, smýkání o zem, o skříně. Julie Hrušková byla ve 3. měsíci těhotenství. Nechali ji 3 dny krvácet až do úplného vysílení, než ji jeden z vachařů nechal převést do nemocnice, kde jí lékaři zachránili život.

na svobodu.¹⁶¹ I když přechody přes hranice byly zejména mužskou záležitostí a byly fyzicky ale i po psychické stránce velice náročné, existovalo několik odvážných žen, které riskovaly svůj život.

Velké ztráty na životech kurýrů, tisíce životních osudů navždy poznamenaných vězněním, život příbuzných na svobodě, jenž byl pod neustálým dohledem a sledováním StB...mělo to vše cenu? Stálo to zato? Domnívám se, že i byť sebemenší odpor k jakékoli formě bezpráví a potlačování lidské svobody, má smysl a neměl by být bagatelizován či upadnout v zapomnění.

¹⁶¹ Bouška T., Pinerová K., Louč M., Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, Praha 2009, s. 110-122.

6. Proces „Antonín Kavka a spol.“

6.1. Antonín Kavka

Nejprve bych stručně shrnula život Antonína Kavky, jenž byl se Stanislavem Stránským zatčen a odsouzen v procesu, který je ve spisech StB nazván „Antonín Kavka a spol.“ Jelikož Kavka již nežije, budu vycházet ze zápisů o jeho výpovědi,¹⁶² dalších archivních materiálů týkající se této kauzy a ze vzpomínek Stanislava Stránského.

Antonín Kavka se narodil 12. ledna 1914 v Chotěšicích, okres Poděbrady. Pocházel z dělnické rodiny o devíti dětech, z nichž tři zemřely. Otec, Josef Kavka, pracoval jako lesní dělník v Chotěšických lesích. Později spravoval své hospodářství. Vlastnil pole o výměře asi 9ha a po jeho smrti v roce 1931 byl jeho majetek prodán v dražbě. Matka, Marie rozená Jandová, byla zaměstnána na panství u hraběte Černína.¹⁶³

Po absolvování 5 tříd obecné a 3 tříd měšťanské školy se Kavka vyučil strojním zámečnickem u jedné firmy v Bolevci, okres Plzeň. Ve třicátých letech se kvůli nedostatku práce nechal najímat jako pomocný dělník, „kde se dalo“ nebo byl bez zaměstnání. Na jaře roku 1935 nastoupil do Plzeňské vodárny jako strojní zámečnick. O rok později vykonával vojenskou službu u pěšího 14. pluku v Košicích¹⁶⁴, kde setrval do demobilizace z března roku 1939.¹⁶⁵ Na rozdíl od Stránského, odjel 4. května 1939 na práci do Říše, do Elbingu. Po 14 dnech utekl do Hamburгу. Tam pracoval do roku 1941 v loděnicích.¹⁶⁶ V létě téhož roku se vrátil do ČSR. Po 3 měsících bez práce byl nakonec až do května roku 1945 zaměstnán ve Škodových závodech jako zámečnick, kdy opět nastoupil vojenskou službu. Povýšen na četaře ČSA, jezdil jako vojenská spojka mezi Františkovými Lázněmi a Falknovem. Při jedné z cest měl dle jeho slov „srážku“ s příslušníky revoluční gardy,

¹⁶² ABS, V-211, Zápis o výpovědi z 22. 5. 1950, Krajské velitelství (dále jen Kv) Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Podrobněji k tématu např. in: Karel Straka, Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939, Praha 2007

¹⁶⁶ Toto tvrzení si protiřečí s tím, co Kavka údajně udává u výsledku ke svým rodinným poměrům. Ve výpovědi z 22. 5. 1950 uvedl, že se v roce 1940 oženil s Annou Klikovou. To by nebylo možné, když v té době byl v Hamburгу.

při které utrpěl úraz, jenž zapříčinil, že Kavka nebyl práce schopný až do srpna 1947, kdy nastoupil k vojenské správě jako částečný invalida-zámečnick.

Ve výpovědi z 23. května Kavka uvedl, že od Vánoc roku 1948 do zatčení v únoru 1949 se stýkal s protistátní skupinou; jmenovitě: s četařem ČSA Chaloupkou, štáb. rotmistrem Procákem, učitelem Kebrlem, a s elektrotechnikem Kratochvílem.¹⁶⁷ Úkolem této plzeňské skupiny bylo údajně odstranění jistého komunistického funkcionáře Beringra z politické činnosti. 9. února 1949 došlo k zatčení Kavky. O 4 měsíce později, 12. června 1949¹⁶⁸ byl odsouzen Státním soudem v Praze za protistátní činnost k patnácti letům těžkého žaláře. Svůj trest si nejdříve odpykával ve Vykmanově.¹⁶⁹ Odtud se mu podařilo ještě s dalším spoluvězněm, jistým Soukupem, utéct a přejít ilegálně hranici u Lambachu.¹⁷⁰ Za hranicemi v tehdejší Americké okupační zóně přespali u jednoho muže ve stáji a druhý den ráno byli odvezeni příslušníkem německé pohraniční stráže na stanici. Po prohledání a sepsání několika protokolů byli Kavka se Soukupem převezeni do věznice v Chamu. V tomto zařízení strávili několik dnů, během nichž byli údajně vyslýcháni mj. americkým guvernérem. Mezi další osoby, které Kavku se Soukupem podrobili výslechu, patřili členové CIC.¹⁷¹ Ti se dotazovali také na data narození, důvod proč a kde byl Kavka vězněn a jestli má nějaké svědky, kteří by mu to mohli potvrdit. Za pár dnů obdržel Kavka od příslušníků německé policie lístek na vlak a odjel do Amberku, do sběrného tábora, kde se znovu setkal se Soukupem. V Amberku dostal Kavka pořadové číslo a potvrzení o ubytování a čekal několik týdnů na tzv. screening.¹⁷² Po několika dalších týdnech byl převezen do Ulmu a posléze do Dornstadtu, kde obýval stejnou ubikaci jako Stanislav Stránský.¹⁷³

¹⁶⁷ Jméno nebo bližší informace o této skupině se mi nepodařilo dohledat.

¹⁶⁸ ABS, V-211, Zápis o výpovědi z 22. 5. 1950, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁶⁹ Vykmanov- Ústřední tábor na Jáchymovsku, krycí písmeno „D“. *Totalita.cz* 2010 [cit. 2010-10-2]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php>

¹⁷⁰ Lambach je město nacházející se v Horním Rakousku.

¹⁷¹ O organizaci CIC ve výpovědi z 22. 5. 1950 vypovídal Kavka poněkud otevřeněji ve srovnání s výpovědí o den dříve, tj. 23. 5. V té uvádí, že o organizaci CIC slyšel teprve až v lágru (táboře), což neodpovídá jeho předešlé výpovědi, dle které ho členové CIC vyslýchali už ve věznici v Chamu, tedy předtím, než odjel do sběrného tábora.

¹⁷² Screening-prověrka, kterou bylo ověřováno a zjišťováno, zda-li se uprchlíkovi může přiznat statut politického uprchlíka. Většinou to trvalo několik týdnů i měsíců, než jste šli na screening. Po úspěšném zvládnutí jste obdrželi DPC doklad, který opravňoval k emigraci do dalších států.

¹⁷³ Stanislav Stránský v jednom z rozhovorů uvedl, že Kavku neznal. Poprvé se s ním měl údajně setkat až 3. 4. 1950 v Mnichově na nádraží před odjezdem do Československa.

Během jedné ze „všedních“ činností v táboře, kdy si šel pro jídlo, potkal jistého Vojnara, jenž byl dle slov Kavky, bývalý strážmistr SNB z Vykmánova, odkud Kavka se Soukupem utekli. S tímto Vojnarem se domluvil, že by se mohli „jít podívat do ČSR.“¹⁷⁴ Přibližně okolo Vánoc dostali 1000 Kč a 20 RM¹⁷⁵ od jistého zubního technika Bernarda,¹⁷⁶ pro kterého měli z ČSR přinést nějaké zubní náčiní. Za odměnu si měli ponechat polovinu výdělků, kterou by za tyto věci Bernard dostal. Dne 2. ledna 1950 se vydali na cestu. Společnost jim ještě dělal jistý truhlář Jakl, jehož důvodem k přechodu, byla návštěva manželky. Nasedli na vlak v Ulmu a jeli směr Mnichov a Cham, kde vystoupili a přečkali u ženy švagra jistého Kebrleho, který byl souzen s Kavkou v roce 1949.¹⁷⁷ Počasí této trojici nepřálo ale i tak se vydali na cestu vlakem směr Lam. Zastávku před tímto městem vystoupili a dále pokračovali pěšky, brodíce se po kolena ve sněhu. Hranici chtěli přejít v okolí Javorníka, Vojnar údajně tuto cestu velmi dobře znal, jelikož sloužil na Šumavě. Sněhová bouře zesilovala a viditelnost byla velmi špatná, proto se nakonec rozhodli, že se vrátí a přečkají v německé vesničce Buchet. Ani tam nestačili dojít a narazili na příslušníka německé pohraniční stráže, který je po prokázání se „dipikartami“¹⁷⁸ nechal jít. Za chvíli však potkali další tři členy pohraniční stráže, kteří je odvezli na celnici. Po dvou dnech byli všichni tři převezeni do Chamu, kde byli podrobeni výslechu členů CIC a následně propuštěni. Kavka a Vojnar se vrátili zpět do tábora v Dornstadtu.

15. února 1950 přijal Kavka místo u IRO policie, kde zůstal až do 3. dubna téhož roku. Na konci března se likvidoval tábor v Dornstadtu a Kavka spolu s dalšími muži měl střežit celý objekt a uskladněné dřevo, než si jej převzali německé úřady.¹⁷⁹ V této době docházel do bývalého tábora i jistý Šmíd, jenž se údajně na cestu do ČSR připravoval již delší dobu a také o tom často hovořil.¹⁸⁰ Při jedné ze služeb se

¹⁷⁴ Je více než podivné, že se Kavka rozhodl a posléze domluvil, že půjde zpátky do ČSR společně s bývalým příslušníkem SNB. Nyní se již nedozvíme, proč se rozhodl důvěřovat člověku s takovou minulostí.

¹⁷⁵ Rakouské marky.

¹⁷⁶ ABS, V-211, Zápis o výpovědi z 22. 5. 1950, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁷⁷ ABS, V-211, Zápis o výpovědi z 22. 5. 1950, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁷⁸ Dokument, kterým se uprchlíci prokazovali v zahraničí. „Občanský průkaz“ pro osoby v uprchlickém táboře.

¹⁷⁹ ABS, V-211, Zápis o výpovědi z 22. 5. 1950, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁸⁰ Toto je další překvapující moment v jednání Kavky. Štránský v rozhovoru z 6. 9. 2010 uvedl, že tábory byly plné nasazených agentů StB a už v roce 1949 se o tom vědělo. Proto když se někdo takto

zeptal Kavky, jestli by s ním nešel také. Kvůli absenci zpráv o rodině se Kavka rozhodl, že půjde. Ještě než vyrazili, obdržel Kavka tři dopisy od jiného člena IRO policie, jistého Blechy. Tato psaní měl Kavka za úkol doručit na uvedené adresy.

3. dubna se pěšky odebral na nádraží do Ulmu, kde se setkal se Šmídem, Stránským a jistým Tůmou. Kavka i Stránský byli tímto znovu-setkáním překvapeni.¹⁸¹ Stanislav Stránský vzpomíná takto: „*My jsme to neměli spolu udělaný. My jsme se spolu náhodou potkali v Mnichově. To jsme se potkali na nádraží a tím to vzniklo. Jinak já jsem měl jet úplně sám. A on (Kavka) pak ještě k sobě vzal nějakýho Hejnu*¹⁸² *no a to jsme měli podezření, že ten Hejna je agent, že je to estébák...*“¹⁸³ Z Ulmu všichni kromě Tůmy jeli do Mnichova směrem do Schönsee a dále pokračovali asi 1 km po kolejích. Kavka a Stránský se nechali vést Šmídem, který se v terénu velmi dobře orientoval a již údajně několikrát přešel. Po dvou dnech náročného pochodu, kdy odpočívali v úvozech, v lesích na zemi na jehličí konečně dorazili na hranice, které přešli. Stanislav Stránský k tomuto uvádí: „*Já jsem si vždycky říkal, dva je rada a tři jsou zrada. A my jsme byli tři. Ten Šmíd, to byl určitě agent. Ne agent, estébák. Protože to jeho absolutní chování, který bylo, tak nasvědčovalo tomu, že to byl superman. My jdeme lesem a on si rozsvítí baterkou. V noci. A já mu říkám, no co tohleto děláš?! Copak to se dělá? A Tonda říká, hele, já mám dýku, já ho zabiju tady. Ještě nás přivede do kriminálu. A já mu říkám, chraň tě pánbůh. Ty nevíš, co nás může čekat. Jestli najdou u tebe dýku, a nebo mu něco uděláš, tak si pamatuj, že jdeme oba na šňůru. On by ho byl zapíchl.*“¹⁸⁴ V Bělé nad Radbuzou se tato trojice rozdělila. Šmíd koupil pro Kavku a Stránského jízdenky do Plané u Mariánských Lázní, domluvil si schůzku se Stránským v Praze, předal mu 200 Kčs a sám odjel, neznámo kam.

Kavka a Stránský pokračovali tedy sami do Mariánských Lázní, místa bydliště rodičů Stránského: „*Můj tzv. komplic (Kavka) byl Plzeňák a nesměli jsme přes Plzeň...Ten byl známej jako sportovec...On byl mistr oddílu...Tak kvůli němu*

„vychloubal“, že se chystá jít, bylo více než pravděpodobné, že se jedná o nějakého tajného agenta StB.

¹⁸¹ ABS, V-211, Zápis o výpovědi z 22. 5. 1950, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁸² Stanislav Stránský se tady zmýlil jména. Nejednalo se o Vojtěcha Hejnu, ale o jistého Šmída. Lidská paměť není věčná a dokonalá. V orální historii se s těmito drobnými mýlkami musí počítat. Domnívám se, že v jeho věku a po tolika letech má Stanislav Stránský více než jen právo se splést.

¹⁸³ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 6. 9. 2010, Praha.

¹⁸⁴ Tamtéž.

jsem šel do těch Mariánek a to byla ta...ne, to nebyla ta chyba, tím jsme to neprohráli, protože nás sledovala StB už z Německa. ¹⁸⁵ Po příchodu do bytu rodičů Stránského, nechala matka poslat pro otce, který začal vytýkat synovi útěk z ČSR. Okolo desáté hodiny dopoledne si šel Kavka odpočinout, protože měl v plánu ještě ten večer odjet do Prahy. K tomu ale nedošlo. Stránský s odstupem několika desítek let dodává: *„Dneska, když to tak dávám všechno dohromady, tak jsme asi naletěli (Stránský a Kavka) na špek. Protože tam v zahraničí bylo tolik estébáků. A ty jste nepoznali. Zřejmě jsme naletěli nějakému takovému estébakovi a ten nás přived do Československa.* ¹⁸⁶

6.2. Obvinění a zatčení

Antonín Kavka a Stanislav Stránský byli na základě agenturního šetření zadrženi dne 6. dubna 1950 bezpečnostními orgány pro ilegální přechod státních hranic do Německa a zpět do ČSR. ¹⁸⁷ Okolo půl druhé byli převezeni do vyšetřovací vazby Krajského velitelství StB v Plzni. Na příjezd Stanislav Stránský vzpomíná takto: *„Přivezli nás tam dopoledne a na celu jsem přišel někdy v noci. Mezitím nevím skoro nic, až na některý detaily. Když jsem na vyšetřovací místnosti upadl na zem, viděl jsem před sebou ležet vytlučené zuby. Ty byly toho kolegy Tondy. Oni uměli mlátit tak, že než se člověk vzpamatoval z jedné rány, už dostal druhou. Byl jsem jenom nakonec rád, že jsem to přežil. Tonda, který byl z Plzně a býval mistrem ve Škodovce - v dělovce - a navíc známým motocyklovým závodníkem, na něm si zgustli tuplem. Co mě se týče, já snad žádným předmětem tloučený nebyl, byly to „jenom“ pěsti a boty. Ale Tonda vzali nějakou nohou od židle nebo od stolu tak, že už ani nekřičel, ani nenaříkal. Tloukl a kopal do něho, kdo měl ruce a nohy. Krvácel z obličejů i z hlavy, byl ztloučen k nepoznání.* ¹⁸⁸ Takové způsoby „uvítání“ měla Státní bezpečnost natrénovaná podle sovětského vzoru. Tímto způsobem z lidí dostávali doznání. Samozřejmě, všichni tomu neodolávali stejně. Někomu stačila jedna rána nebo dvě, a mluvil jako kniha, jiný jich dostal sto, dvě stě, tři sta a nepromluvil. Ve vyšetřovací vazbě v Plzni byli Kavka a Stránský podrobeni několika výslechům.

¹⁸⁵ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 6. 9. 2010, Praha.

¹⁸⁶ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

¹⁸⁷ ABS, V-211, Trestní oznámení, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁸⁸ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 6. 9. 2010, Praha.

V archivních materiálech¹⁸⁹ nalezneme dva zápisy o výpovědi Kavky z 22. a 23. května a dodatkový protokol sepsaný Kavkou 2. června 1950. Další součástí spisu je zápis o výpovědi jistého Vojtěcha Hejny z 25. května, který je později v procesu uveden jako jeden z důvodů odsouzení. Dokument zachycující výslech Stránského v archivních materiálech bohužel chybí. Místo něho je zde vloženo sdělení náčelníka prvního zvláštního oddělení, kpt. Langer, z 1. června 1964. V tomto dokumentu objasňuje zničení protokolu o výpovědi Stránského. Údajně se jednalo o omyl při přehodnocovacích pracích, kdy pracovník nevěděl, že se jedná o vyšetřovací spis bývalého státního soudu.¹⁹⁰

Plzeňské Krajské velitelství StB podalo 2. června 1950 trestní oznámení na Antonína Kavku a Stanislava Stránského pro trestný čin „několikanásobného překročení státních hranic a spojení se s agenty CIC v západním Německu.“ Trestní oznámení bylo podáno Státnímu soudu v Praze.¹⁹¹ 7. června 1950 byli Kavka a Stránský předáni do věznice Státního soudu v Praze do vazby tamní prokuratury.¹⁹²

6.3. Obžaloba

Obžalobu vypracovala pražská Státní prokuratura pro Státní soud 19. června 1950. Tento pětistránkový dokument byl sestaven na základě trestního oznámení Krajského velitelství StB v Plzni. Nejednalo se o žádný velký proces. Obžaloba byla vyhotovena na dva muže, Antonína Kavku a Stanislava Stránského. Státní prokuratura v Praze navrhovala Státnímu soudu, aby před publikací obhajoby bylo zahájeno proti obviněným přípravné vyšetřování pro zločin dle zákona č. 231/48 Sb. Dále prokurátor 19. června 1950 navrhoval uvalení obligatorní vazby¹⁹³ a zabavení veškerého jmění obviněných.¹⁹⁴ Dne 28. června 1950 schválila jednomyslně senátní rada¹⁹⁵ Státního soudu návrh pražské prokuratury.¹⁹⁶

Kavka byl obviněn z toho, že se spolčil s dalšími osobami a vešel ve styk s cizí mocí, aby se pokusil zničit nebo rozvrátit režim lidově demokratického zřízení

¹⁸⁹ ABS, V-211, Trestní oznámení, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁹⁰ ABS, V-211, Sdělení Nejvyššímu soudu, A/9-01032/22-63.

¹⁹¹ ABS, V-211, Krajská správa ministerstva vnitra Plzeň z 27. 5. 1957.

¹⁹² NA, Předání do soudní vazby, čís. jed. A 6672-27171-50.

¹⁹³ Vyšetřovací vazba dle § 180/II trestního řádu.

¹⁹⁴ NA, Návrh Státní prokuratury, čís. jed. Pst I 844/50.

¹⁹⁵ Předsedou byl Dr. Černý; Votantmi plk. Dr. Otakar Matoušek, Dr. Jaroslav Novák; Zpravodajem Čestmír Jílek, Státním prokurátorem JUDr. František Sedláček.

¹⁹⁶ NA, Usnesení rady Státního soudu, Or 722/50.

i hospodářsko-společenskou soustavu v Československu. Dále se obvinění týkalo záměrného vyzvídání státního tajemství a jeho částečné vyjádření při podporování zájmů cizích organizací. Záměrem těchto zpravodajských služeb bylo vyzvídání zvláště důležitých tajemství. Stránského obžaloba obvinila z nepřímého styku s cizí mocí a nepřímého vyjádření státního tajemství.¹⁹⁷ Obžaloba byla založena na tom, že obžalovaní naplnili svým jednáním skutkové podstaty některých trestných činů, které jsou obsaženy v zákoně na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. Konkrétně se jednalo o zločiny velezrady¹⁹⁸ a vyzvědačství.¹⁹⁹

6.4. Proces

Soudní přelíčení se konalo 31. srpna a 2. listopadu 1950 před Státním soudem v Praze. Předtím byli Kavka se Stránským předvedeni k výslechu za přítomnosti soudce Dr. Jílka²⁰⁰ a zapisovatele Dr. Kožouška.²⁰¹ Příběh z přelíčení lze částečně rekonstruovat z protokolu o hlavním přelíčení.²⁰² Dne 7. července 1950 v půl třetí odpoledne byl z vazby přiveden Kavka a po půl hodině Stránský. Po zodpovězení několika všeobecných otázek,²⁰³ bylo obviněným sděleno, že se proti nim zavádí přípravné vyšetřování a uvaluje obligatorní vazba. Dále byla soudcem přečtena obžaloba Státní prokuratury v Praze z 19. června. Svými podpisy obvinění stvrdili přečtení obžaloby a zažádali o přidělení obhájců z moci úřední.

Hlavní neveřejné²⁰⁴ líčení bylo nařízeno na 31. srpen 1950 v 10 hodin dopoledne. Složení soudního senátu bylo Kavkovi a Stránskému oznámeno na

¹⁹⁷ NA, T I 219/50, Obžaloba, čís. jed. Or I/II 97/50.

¹⁹⁸ Zločin velezrady podle § 1 odst. 1, lit. c/,odst. 2, zákona č. 231/1948 Sb.

¹⁹⁹ Zločin vyzvědačství podle § 5 odst. 2 lit. b zákona č. 231/48 Sb.

²⁰⁰ Dr. Čestmír Jílek byl soudcem Státního soudu v Praze v letech 1951, 1952. Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004, s. 54, 55.

²⁰¹ Dr. Stanislav Kožoušek byl státním soudcem v Brně v letech 1951, 1952. Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004, s. 18, 20, 53, 55.

²⁰² NA, Hlavní přelíčení, čís. jed. Or I/II 97/50.

²⁰³ Např. Jméno, příjmení, poslední bydliště, rodinný stav, zaměstnání a postavení v něm, vyznání, majetkové poměry nebo dřívější tresty. NA, Výslech obviněného, čís. jed. Or 722/50.

²⁰⁴ Dle slov Stránského byl soud neveřejný. Ve spisových materiálech je však poznámka, že když byl vyslýchán svědek Vojtěch Hejna, veřejnost byla požádána, aby opustila soudní síň. NA, Hlavní přelíčení, čís. jed. Or I/II 97/50, s. 6.

začátku srpna. Předsedkyní byla dr. Běla Kollárová²⁰⁵ a státním prokurátorem dr. Jaroslav Dlouhý.²⁰⁶

Obvinění byli předvedeni do jednací síně. Svědkové a soudní znalci se odebrali do místnosti, pro ně určené. Předsedkyně přednesla obžalovací spis Státní prokuratury. Poté postupně vyzvala Kavku a Stránského aby proti obžalobě souvisle vylíčili, jak se celá věc seběhla. Odděleně. Stanislav Stránský v rozhovoru z února 2010 uvedl: „ *Proces byl divadlo. Já to neumím jinak nazvat. Protože ty dva strejci,²⁰⁷ který byli z těch fabrik, ty tam seděli tak, že akorát pospávali. A ty soudci Karmazín²⁰⁸ a Dědourek²⁰⁹ to byli teda soudruzi...Měli tam takový otázky, které už vás nemohly zachránit, protože hlavní slovo měla předsedkyně senátu. Četla obžalobu a na tu jste nemohli nic říct. Uši se nestačily divit. To slyšíte věci, které jste jim „sám na sebe“ navyprávěl, ale jsou to přitom věci, které jste nikdy neřekl, ani jste je říci nemohl z toho prostého důvodu, že jste je nikdy neznal. Dovídate se o skutcích, které jsou v rozporu s vlastními myšlenkami. Ale odpovídají přesně požadované objednávce - politické tendenci procesu. Oni potřebovali slyšet to, co si slyšet přáli. Jak jste se chtěli obhajovat? Tam seděli obhájci ex-offo²¹⁰, ale neřekl nikdo nic. To tam byli jenom podle „wortschriftu“posazení dva nějakí straničtí pánové, který vám dělali ex-offo obhájce. Ale nikdo nám nepoložil žádnou otázku.²¹¹* Po výpovědi Hejny předsedkyně Kollárová odložila hlavní přelíčení na neurčito za účelem dalšího šetření.

2. listopadu 1950 v půl dvanácté proběhlo dříve odročené hlavní líčení Státního soudu v Praze. Senát se skládal z těch samých osob jako v srpnu, jen místo

²⁰⁵ Dr. Běla Kollárová (v orig. Kolárová) byla soudkyní Státního soudu v Praze v letech 1950 a 1951. Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004, s. 55.

²⁰⁶ Dr. Jaroslav Dlouhý, státní prokurátor, vedoucí VII. oddělení Státní prokuratury v Praze. Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004, s. 49, 134, 136, 145.

²⁰⁷ Součástí soudního senátu byli 2 soudci z lidu. V procesu Antonín Kavka a spol. se jednalo o soudruhy Machovce a Masopusta. NA, Hlavní přelíčení, Or I/II97/50.

²⁰⁸ Dr. Václav Karmazín, soudce z povolání u Krajského soudu trestního v Praze. Soudní zapisovatel při procesu s Miladou Horákovou. Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004, s. 55, 61.

²⁰⁹ Dr. Jan Dědourek, soudce z povolání u Krajského soudu trestního v Praze. NA, Hlavní přelíčení, Or I/II97/50. Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004, s. 54.

²¹⁰ Soudem přidělený obhájce. Stanislava Stránského zastupoval JUDr. Josef Šlajs. Antonínu Kavkovi byl přidělen JUDr. Vojtěch Svoboda. NA, Sestavení senátu, Or I/II 97/50.

²¹¹ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

soudce z lidu Josefa Machovce byl povolán Antonín Králík.²¹² Toto přelíčení se konalo bez svědků, pouze znalci z oboru zpravodajství byli přítomni.²¹³ Státní soud v Praze uznal Antonína Kavku a Stanislava Stránského vinnými ve všech bodech obžaloby.

6.5. Rozsudek a odvolání

Obžalovaní byli shledáni vinnými z toho, že vešli ve styk s cizí mocí a pokusili se rozvrátit lidově demokratické zřízení. Dalším bodem rozsudku bylo údajné vyzvídání a vyzrazení státního tajemství. Rozsudek vyneseny Státním soudem na tomto přelíčení se ve všech bodech shodoval s obžalovacím spisem. Antonín Kavka byl shledán vinným za zločiny velezrady a vyzvědačství k trestu odnětí svobody na doživotí. K čtrnácti letům žaláře byl za ty samé zločiny odsouzen Stanislav Stránský. Mimo trestu odnětí svobody jim byl uložen peněžitý trest²¹⁴ ve výši 20 000 Kčs, který byl u Stránského změněný v případě nedobytnosti na trest odnětí svobody v trvání čtyřiceti dnů. V neposlední řadě byli odsouzeni k náhradě nákladů za „pobyt“ ve vyšetřovací vazbě a za trestní řízení, což dohromady činilo 4.414.50Kčs pro Kavku a 3.988.65Kčs pro Stránského. Oběma byl zkonfiskován majetek a soud je zbavil čestných občanských práv na dobu deseti let.²¹⁵

Rozsudek Státního soudu byl údajně založen na doznání obviněných s výpovědí svědka Vojtěcha Hejny, posudku znalců, obsahu trestního oznámení a na spisu Státního soudu.²¹⁶ Polehčující okolností bylo v případě Kavky doznání, u Stránského částečné doznání a zachovalost.²¹⁷ Oběma přitěžoval souběh trestných činů. Dle slov Stanislava Stránského hrozil oběma trest smrti. A dokonce byl i vyneseny.²¹⁸ V rozsudku se ale píše, že jen u obviněného Kavky soud použil ustanovení § 29 odst. 2. tr. z., protože měl za to, že výchovným opatřením lidově demokratického právního zřízení se dá očekávat, že se polepší a proto trest smrti by byl nepřiměřeně přísný.²¹⁹ Stanislav Stránský k tomuto uvedl: *To já jsem u soudu*

²¹² NA, Sestavení senátu, Or I/II 97/50.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Dle § 47 zák. č. 231/48 Sb.

²¹⁵ NA, Rozsudek, čís. jed. Or I/II 97/50.

²¹⁶ Rozsudek Státního soudu v Praze z 12. června 1949, který odsoudil Kavku k 15 letům žaláře. Na, Rozsudek, čís. jed. Or I 335/49.

²¹⁷ Nebyl v minulosti soudně stíhán.

²¹⁸ Výnos o trestu smrti se nikde v dostupných archivních materiálech neobjevuje.

²¹⁹ NA, Rozsudek, čís. jed. Or I/II 97/50.

*říkal, prosím vás, vůbec mu nevěřte on je ukecanej. Ten pan Kavka, ten si vymýšlí. On víc vypráví, než je skutek. A na tom podkladě ta Kollárová vycházela. Že je Kavka upovídanej, že nemluví pravdu a že se hrozně rád vytahuje. Tím oni mu změnili ten trest smrti na doživotí.*²²⁰

Je zajímavé, že jedině z čeho se Kavka doznal, byl útěk z trestaneckého tábora Vykmanov a následné ilegální překročení hranice. Po celou dobu vyšetřování i procesu odmítal, že by byl vstoupil do služeb jakékoli cizí zpravodajské služby. Stránský tvrdil, že do zahraničí byl odveden násilím a že zpět do ČSR přišel, protože se chtěl údajně vrátit kvůli rodině. Výpověď Vojtěcha Hejny nebyla, dle mého názoru, dostatečně průkazným materiálem k uznání trestných činů velezrady a vyzvědačství a následného odsouzení k trestům odnětí svobody v případě Kavky na doživotí a v případě Stránského na čtrnáct let.

Proti rozsudku Státního soudu podal odvolání pouze Stanislav Stránský pro výrok o vině i trestu a pro porušení ustanovení o řízení.²²¹ Dne 16. února 1951 se u Nejvyššího soudu konalo ústní odvolací líčení. Předsedal mu dr. Havlíček.²²² Za generální prokuraturu byl přítomen dr. Vašák. Tohoto přelíčení se obvinění neúčastnili. Stanislava Stránského zastupoval jeho ex offio obhájce, JUDr. Josef Šlajs. Neveřejné líčení začalo v osm hodin ráno přednesením skutkové stránky případu o dosavadním průběhu trestního řízení. Dále zpravodaj přečetl rozsudek s důvody jeho napadení i všechny spisy, týkající se případu „Antonín Kavka a spol.“ Odsouzený podal odvolání pro výrok o vině a pro výrok o trestu a pro porušení zásad o řízení.²²³

Do jednací síně byla předvedena svědkyně Jarmila Spoustová. Z jejího výslechu nebylo vůbec patrné, že by potvrdoval zločiny velezrady a vyzvědačství, proti kterým podal Stránský odvolání. Naopak z její výpovědi se lze dokonce domnívat, že Stanislav Stránský útěk opravdu neplánoval.²²⁴ Po jejím vystoupení přednesl obhájce odvolání. Poté se zástupce generální prokuratury vyjádřil k odvolání, navrhl jeho zamítnutí a prezentoval odvolání státní prokuratury. Po

²²⁰ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 13. 4. 2010, Praha.

²²¹ NA, Odvolání Stanislava Stránského z 27. 11. 1950.

²²² Dr. Havlíček Josef, v letech 1951, 1952 a 1953 zastával funkci soudce Nejvyššího soudu pro věci Státního soudu. Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004, s. 33, 36, 61.

²²³ NA, Protokol o ústním odvolacím řízení, To III 76/50.

²²⁴ Tamtéž.

krátké poradě se Nejvyšší soud usnesl, že odvolání obžalovaného Stanislava Stránského je zamítnuto.²²⁵ Jako důvody svého rozhodnutí zde uvádí, že nedobrovolný odchod do Německa byl plně vyvrácen výpovědí Spoustové, tudíž odvolání obžalovaného pro výrok o vině bylo shledáno neopodstatněné. Také odvolání pro výrok o trestu bylo zamítnuto. Po posouzení polehčujících i přitěžujících okolností se Nejvyšší soud²²⁶ rozhodl vyměřit přísný trest,²²⁷ ale zcela úměrný stupni i závažnosti deliktů a spáchaných zločinů. O desáté hodině dopolední bylo ústní odvolací řízení Nejvyššího soudu v Praze skončeno. Rozsudek Státního soudu byl tak potvrzen.

Antonín Kavka byl převezen do trestního ústavu pro muže Mírov,²²⁸ o rok později byl přemístěn do věznice Leopoldov.²²⁹ O pět let později, 13. listopadu 1955, byl Kavkovi snížen trest na pětadvacet let. Stanislav Stránský byl poslán do věznice Ostrov. Žádost o omilostnění manžela podala neúspěšně 9. února 1955 ke Krajskému soudu v Praze Miroslava Stránská. Zamítnutí bylo zdůvodněno tím, že vězeň

²²⁵ NA, Rozsudek Nejvyššího soudu z 16. 2. 1951, To III 76/50.

²²⁶ Vznik a postavení Nejvyššího soudu ČSR upravoval zákon č. 5/1918 Sb. Původně soud sídlil v Praze, ale v roce 1919 přesídlil do Brna. Následkem Protektorátu existovaly po roce 1945 dva nejvyšší soudy, kdy k původnímu prvorepublikovému se přidal Slovenský nejvyšší soud se sídlem v Bratislavě. V roce 1945 a 1946 byly se Slovenskou národní radou uzavřeny dohody, že nejvyšší soudy v Brně a Bratislavě se považují při zachování jejich dosavadní organizace a působnosti podle předpisů pro ně platných za součást jednotného Nejvyššího soudu, který měl sídlo v Brně.

Zákonem o zlidovění soudnictví z roku 1948 bylo složení Nejvyššího soudu doplněno o potřebný počet soudců z lidu. Senáty byly složeny ze dvou soudců z povolání a tří soudců z lidu jako přisedících a při rozhodování byly všechny hlasy rovnocenné. Soudci z lidu působili dokonce i při rozhodování o stížnostech pro porušení zákona. Vzhledem k tomu, že soudci z lidu byli povoláváni v tomto případě dokonce vládou, znamenalo to vážný zásah do principu nestrannosti a nezávislosti soudů. Na základě ústavního zákona o čs. federaci z roku 1968 vznikla federální struktura orgánů. Vedle nejvyššího soudního orgánu československé federace tak vznikly i nejvyšší soudy obou republik. Nejvyšší soud ČSSR sídlící v Praze byl vrcholným orgánem pro celou federaci. Hlavním úkolem byl výkon dozoru nad zákonností v rozhodovací činnosti soudů a nad zajištěním jednotnosti judikatury. Po roce 1989 se zásadní změna soudního aparátu dotkla Nejvyššího soudu jen v oblasti personální. Jeho organizační struktura a postavení zůstaly zachovány. Až rozpad České a Slovenské federativní republiky znamenal zlom, neboť byl zrušen systém federálních a republikových orgánů a pravomoc Nejvyššího soudu ČSFR přešla k 1. lednu 1993 na Nejvyšší soud ČR. *Nejvyšší soud České republiky* 2010 [cit. 2010-5-12]. Dostupný z WWW: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/ONEjvyssimsoudu~Obecneinformace~Nejvyssi_soud_Ceske~?open&lng=>

²²⁷ Stejná doba odnětí svobody jako v rozsudku Státního soudu z 2. 11. 1950.

²²⁸ Věznice Mírov byla založena 1858. Od roku 1945 zde byli umístováni vězni, kteří spolupracovali s okupanty, kriminální vězni a od roku 1948 političtí vězni. Bouška T., Louč M., Pinerová K., Českoslovenští političtí vězni, Životní příběhy, Praha 2009, s. 341.

²²⁹ Věznice Leopoldov na Slovensku, patřila po komunistickém převratu k věznici s nejtvrdějšími podmínkami v Československu. Hygienické podmínky byly katastrofální, protože věznice byla přeplněná. Tamtéž.

„vykazuje kolísavou pracovní morálku.“ Jeho „záporný postoj k lidově demokratickému zřízení prokazuje, že výchovný účel trestu nebyl dosud splněn.“²³⁰

Na svobodu byl Stanislav Stránský propuštěn v září 1960. Na základě amnestie prezidenta republiky²³¹ z 9. května 1960. Zbytek trestu, tj. tři roky, deset měsíců a dvacet-šest dnů, mu byl prominut pod podmínkou, že se v době do deseti let nedopustí žádného trestného činu. Tato zkušební doba byla zrušena usnesením Krajského soudu v Praze na základě amnestie z 5. května 1965.²³² Antonína Kavky se milost z roku 1960 netýkala. Odsouzený proti tomu podal odvolání, čímž se zabýval Nejvyšší soud. Dle rozhodnutí tohoto soudu, se odsouzený údajně dopustil trestných činů jako pachatel teroristických akcí s pomocí zbraní a výbušnin. Byl také označen za agenta „imperialistické rozvědky.“ Výše zmíněná tvrzení uvedl Nejvyšší soud jako fakta, kvůli kterým zamítl Kavkovu žádost o přezkoumání důvodů, proč se na něj nevztahovala amnestie.²³³ Vězeň číslo 894, Antonín Kavka, byl po čtrnácti letech propuštěn na svobodu 17. března 1964 se zkušební dobou sedmi let.²³⁴

6.6. Rekonstrukce případu „A. Kavka a spol.“

Objektivně rekonstruovat jakýkoli soudní proces z období komunistického režimu, zejména z padesátých let, je dle mého názoru velmi obtížné. Konfrontace spisových materiálů StB s výpověďmi pamětníků, pořízených několik desítek let poté, nemusí vždy přinést objektivní informace o tom, jak to skutečně bylo. V této kapitole se na základě dostupných pramenů písemné i ústní povahy pokusím kriticky zhodnotit kauzu „A. Kavka a spol.“ Budu vycházet zejména z Trestního oznámení²³⁵, protokolů o výpovědi,²³⁶ Rozsudku²³⁷ a Obžalovacího spisu²³⁸ a v neposlední řadě z konzultací pamětníka, Stanislava Stránského. Ráda bych se zaměřila na nesrovnalosti ve vyšetřovacích ale i soudních spisech. Domnívám se, že tyto

²³⁰ NA, Usnesení Krajského soudu v Praze Pst. I 844/50, čís. jed. Or I/II 97/50.

²³¹ Antonína Novotného.

²³² V roce 1965 byla u příležitosti dvacátého výročí osvobození republiky vydaná amnestie prezidenta republiky, Antonína Novotného. Na základě tohoto dokumentu bylo propuštěno na svobodu 170 politických vězňů.

²³³ NA, Usnesení Nejvyššího soudu, čís. jed. Or I/II 97/50.

²³⁴ NA, Hlášení změn Útvar nápravných zařízení MV Leopoldov, Or I/II 97/50.

²³⁵ ABS, V-211, Trestní oznámení, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

²³⁶ ABS, V-211, čís. jed. A 6672-27171-50.

²³⁷ NA, Rozsudek, čís. jed. Or I/II 97/50.

²³⁸ NA, T I 219/50, Obžaloba, čís. jed. Or I/II 97/50.

„skuliny“ by každý průměrný obhájce využil ke zproštění viny u svého klienta. Avšak v padesátých letech toto nepřicházelo vůbec do úvahy.

Brutální vyšetřovací metody StB v mnoha případech „splnily plán na 120%“ a docílily nepravdivých doznání u vyšetřovaných osob nebo získaly další jména osob, které mohly „prověřit“. Ne každý jedinec byl dost silný, aby mohl odolávat nejen fyzickému ale i psychickému nátlaku, kterému vyslýchaný musel čelit. Jak je již zmíněno výše, plzeňská StB rozhodně násilím zejména na Antonínu Kavkovi nešetřila. Přesto se v žádné z dochovaných výpovědí nedoznal ke spolupráci s CIC nebo jinou špionážní kontrarozvědnou službou, za což byl odsouzen. V rozsudku se dočteme, že byl jejím „oddaným posluhovačem, jenž se chtěl svým chlebovárcům zalíbit konáním velmi cenných služeb“.²³⁹ Dle vyprávění Stanislava Stránského můžeme usuzovat, že Kavka pravděpodobně byl členem CIC stejně tak jako Stránský. V tomto bodě měla tedy obžaloba pravdu.

Dále Kavka tvrdil, že hranice překročil pouze dvakrát. Poprvé v srpnu 1949, když utekl z trestaneckého tábora v obavě před prací na Jáchymovsku. Podruhé se Stránským v dubnu 1950. V závěrečné zprávě trestního oznámení je však uvedeno, že Kavka několikrát ilegálně překročil hranici a dokumentuje to výpovědí Hejny, jenž velmi zajímavá: „*Při jedné příležitosti mě Vojnar oznámil, že byl společně s Kavkou v ČSR ilegálně a že v ČSR navštívili Zahrádku u Čachrova (vesnice) a v této vesnici byli na návštěvě u Růženy Majdlové, která byla Vojnarovou milenkou, dále ve Březí u Čachrova, kde byli u bývalého předsedy národního výboru, že navštívili trafikanta Ouřadu a učitele Moučku...*“²⁴⁰ Je možné, že by si Hejna tato místa a jména tak dobře zapamatoval nebo StB potřebovala zatknout další nepohodlné osoby? Nicméně, Stránský potvrzuje tvrzení Kavky, jenž se sice pokusil přejít hranice, aby přinesl zubařské náčiní jistému zubnímu technikovi Bernardovi, ale byl chycen ještě na německém území a poslán zpět do tábora. Antonín Kavka tedy pravděpodobně přešel hranice dvakrát. V tomto případě se žaloba odvolávala na výpověď Hejny, jež není z větší části založena na pravdivých faktech.

Na podzim roku 1949 uprchl do Bavorska Stanislav Stránský se Zdeňkou Šavrdovou. Ve výpovědi a po celou dobu přelíčení i ve vězení o několik let později,

²³⁹ NA, Rozsudek, čís. jed. Or I/II 97/50.

²⁴⁰ ABS, Zápis o výpovědi Vojtěcha Hejny, čís. jed. A 6672-27171-50.

kdy žádal o obnovu soudního řízení,²⁴¹ tvrdil, že byli násilím odvedeni dvěma cizími muži.²⁴² Skutečnost však byla taková, že to měl domluvené a Šavrdová se do toho pouze „přípletla“ náhodou, tak odešla s ním. Ve vyšetřovacím spisu je uvedeno, že došlo ke střelbě hlídky SNB a že údajně Šavrdová padla k zemi. Toto tvrzení Stanislav Stránský popírá. Údajně se tam žádná hlídka nepohybovala a nikdo se je nepokusil zastavit. Stanislav Stránský poté prošel několika uprchlickými tábory. V jednom z nich v Dornstadtu pracoval u IRO policie. Na začátku dubna 1950 přešel společně s Kavkou a jistým Šmídem hranice do ČSR. Ve vyšetřovacích spisech StB je Šmíd nazýván agentem CIC. Jestli byl skutečně příslušníkem CIC, kterého StB nedopadla, nebo zda-li se jednalo o nasazeného agenta StB, jak se domnívá Stránský, se mi nepodařilo dohledat. Jisté je, že v této kauze souzen nebyl. Jak je již výše v poznámkách zmíněno, Stránského Protokol o výpovědi byl zničen, vycházím proto ze Závěrečné zprávy Vyšetřovacího spisu, Obžalovacího spisu a Rozsudku. Ani v jednom z těchto dokumentů není přímý důkaz, že by Stanislav Stránský spolupracoval s CIC. Na rozdíl od Kavky, u kterého StB našla čtyři dopisy, u Stránského nenašla žádný. Podařilo se mu ho totiž předat svému bratru Zdeňkovi v Mariánských Lázních. Stanislav Stránský k tomu, kde dopis skončil, uvedl: *„Ten dopis je tam, kde měl být. Kdyby ho našli (StB) u bráchy, tak by byl se mnou zavřenej. A to jsem se já bál. A když už jsem viděl, že jsem u soudu a bez bráchy, rok ve věznicí a taky bez bráchy tak tím mě potvrdili, že dopis došel na patřičný místo.“*²⁴³ V Závěrečné zprávě Vyšetřovacího spisu se však o jednom dopise píše. Jedná se o psaní s určitými fotografiemi od jistého Pospíšila z Anglie a údajně jej Stránský obdržel od Šmída ve vlaku na cestě do ČSR.²⁴⁴ Plné znění Kavkových čtyř dopisů bylo přepsáno a připojeno k Trestnímu oznámení jako věci doličné. Dopis, jenž měl Stránský doručit, ani jeho opis však připojen nebyl. Lze se proto domnívat, že si zde vyšetřovací orgány StB vymýšlely.

V rozsudku Státního soudu jsou Antonín Kavka a Stanislav Stránský odsouzeni za velezradu a vyzvědačství. Důvody Státního soudu jsou doznání obviněných, které se shoduje s výpovědí svědka Vojtěcha Hejny, což ovšem není

²⁴¹ NA, Dopis Stanislava Stránského Státní prokuratuře v Praze z 25. 7. 1956, T 1375/50.

²⁴² V prvních rozhovorech stále Stránský tvrdil, že byli odvedeni násilím. Později uvedl, že to měl nějakými převaděči domluvené, že uprchne.

²⁴³ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 6. 9. 2010, Praha.

²⁴⁴ ABS, V-211, Trestní oznámení, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

pravdou, jak bylo zmíněno výše. Ani žádné doznání v protokolech s výpověďmi nenajdeme. Jediné, co Kavka připustil, bylo, že heslo „Zlatý bažant“ připsané na dopise číslo čtyři, mohlo znamenat jméno jakési ilegální československé organizace, o níž ale v samotném procesu, obžalobě nebo rozsudku nepadne později ani slovo.

Stanislav Stránský k samotnému soudnímu přelíčení uvedl: *„Ten náš proces to bylo divadlo. Já když si to dneska promítnu zpět, to bylo divadlo, který voni četli a obžaloba byla scénář...a ten Karmazín mě položil otázku, jestli o tom vím, že jsem tady (v ČSR) nechal manželku s dvěma dětma, kdežto ta Kollárová ta to četla s takovou vehemencí jako Urválek.“*²⁴⁵

Stanislav Stránský se ihned po vynesení rozsudku odvolal. Jeho námitkou se zabýval Nejvyšší soud, který na základě výpovědi dalšího svědka, uznal rozsudek Státního soudu platný a Stránského odvolání zamítl. Zvláštní je, že v tomto ústním odvolacím řízení figurovala jako svědkyně Jarmila Spoustová,²⁴⁶ jež působila jako sociální pracovnice v očkovacím týmu společně se Stránským a účastnila se akce ministerstva zdravotnictví a Červeného kříže proti TBC. Domnívám se, že výslech této svědkyně před Nejvyšším soudem neusvědčuje Stanislava Stránského a Zdenku Šavrdovou z plánovaného přechodu hranic. Nyní bych zde uvedla některé zajímavé pasáže, které byly zaznamenány v její výpovědi: *„Řidič obžalovaný Stránský se Šavrdovou se šli projít. Nesledovala jsem obžalované, kteří odešli z vozu, ježto jak jsem už řekla nebylo mi dobře, a spala jsem. Víím jen, že k našemu vozu přijelo SNB a ptali se nás, kde jsou další z vozu. Řekla jsem, že se šli projít. Když se SNB ptalo kam, řekla jsem, že nevím...Znala jsem Stránského jako řádného řidiče. Nikdy se Stránský nezmínil, že by se zajímal o pohraničí Bavorska. Předtím jsme dělali okres Sušice a Domažlice, a kdyby byl měl úmysl utéci za hranice, mohl by to už provést...Oba při svém odchodu nic si sebou nevzali, Šavrdová byla naboso a obžalovaný Stránský v pracovních šatech. Ve voze zůstalo po odevších jídlo. Žádný neklid nebyl na nich znát. Obviněný neměl radost z toho, že jezdil, ježto měl děti a na cestách byl vždy dlouho vzdálen.“*²⁴⁷ Dle mého názoru, tato výpověď není usvědčujícím důkazem o plánovaném překročení hranice. I přesto se odvolací soud

²⁴⁵ Rozhovor se Stanislavem Stránským 11. 2. 2010 v Praze.

²⁴⁶ V obžalovacím spisu nazvána Jaroslavou Spoustovou.

²⁴⁷ NA, Usnesení Nejvyššího soudu, čís. jed. Or I/II 97/50.

na základě této výpovědi a Závěrečné zprávy StB z Trestního oznámení rozhodl odvolání Stanislava Stránského zamítnout.²⁴⁸

Od soudního přelíčení, kdy byli do vězení posláni dva mladí lidé, uplynulo již šedesát let. Za tuto dobu se mnohé změnilo a na ještě více věcí se zapomnělo. Stanislav Stránský, ponořen do svých vzpomínek z padesátých let, uvedl závěrem v jednom z rozhovorů: *„Po válce je každý generál. Za tu dobu si to můžu zkombinovat, zkomplikovat, prohlížet, diskutovat, přemýšlet, vymýšlet a...to je jenom útěcha. To není pravda. Pravda je tak akorát, jak jsem dopadl. To je pravda. A to říkám otevřeně, že jsem nikdy nelitoval ani jednoho dne. Přesto že jsem si svý musel vytrpět...ale dělal jsem to pro něco. Dělal jsem to pro dobro. A to dobro přišlo, až v tom osmdesátýmdevátým roce.“*²⁴⁹

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Rozhovor se Stanislavem Stránským 11. 2. 2010 v Praze.

7. Politický vězeň Stanislav Stránský

7.1. Dětství na Slovensku

Stanislav Stránský se narodil 28. března 1922 v Děvínské Nové Vsi²⁵⁰ na Slovensku. Odtud také pocházela jeho matka, Martina Stránská, rozená Zahradníčková. Otec, Alois Stránský,²⁵¹ sloužil v Praze u 28. pěšího pluku československé armády, jenž se účastnil bojů proti Bélu Kunovi.²⁵² V létě roku 1919 Slovenská republika rad přestala existovat, vojska maďarské Rudé armády opustila Slovensko, ale Alois Stránský zůstal a oženil se. Posléze byl zaměstnán u dráhy v Bratislavě, kam se s celou rodinou přestěhoval. V době, kdy byly Stanislavu Stránskému tři roky, došlo k tragické události. Jeho matka ve věku 28 let zemřela.²⁵³ Malého Stanislava, starší sestru Aničku a mladšího bratra Zdeňka vychovával otec a služebná, Jana Hlávková, kterou si otec později (1935 nebo 1936) vzal.

V Bratislavě roku 1928 začal Stanislav Stránský navštěvovat obecnou školu. Zanedlouho se rodina přestěhovala na venkov, do vesničky Lamač. Bydleli ve strážném domku, kde si zřídili menší hospodářství. Po obecné škole Stanislav Stránský navštěvoval měšťanku a společně se svými sourozenci chodil do Sokola²⁵⁴. Na léta strávená v Sokole vzpomíná velice rád. Den, kdy dostal svůj první sokolský kroj, má stále v živé paměti: „ *To byla jednota, to byl spolek, to se nedá už ani dneska popsát. Myšlenka a ten způsob výchovy mládeže v Sokole, to dneska nikde nenajdete. I ten dnešní Sokol už je narušený. Je narušený tou dobou, co nám tady zanechal ten komunismus.* “²⁵⁵

²⁵⁰ Obec byla poddanskou osadou Devínského hradu. 1. 1. 1972 byla přičleněna k Bratislavě.

²⁵¹ V archívních materiálech jsou několikrát chybně uvedena jména rodičů. Např. Otec jako *Stanislav* a matka jako *Marie* roz. *Čadská*. ABS, V/211 Plzeň, Odpověď Velitelství Státní bezpečnosti k čís. jed. 3032/5-49, čís. jed. A-564/684-49.

²⁵² Béla Kun (20. 2. 1886 - 29. 8. 1938), maďarský komunistický politik, v roce 1919 stanul na krátkou dobu v čele Maďarské republiky rad. Jednalo se o komunistický stát s diktaturou proletariátu, který vznikl z Maďarské demokratické republiky na části území bývalého Uherska. Béla Kun působil v letech 1920 - 1936 v řídicích orgánech komunistické internacionály v Moskvě. Popraven při stalinských čistkách. Maďarská republika rad byla pouze dočasným státním útvarům existujícím od 21. 3. 1919 do 1. 8. 1919. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.cs.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9la_Kun>.

²⁵³ Pokud není uvedeno jinak, vycházím z rozhovoru se Stanislavem Stránským z 11. 2. 2010 v Praze.

²⁵⁴ Více k tématu Sokol např.: Dvořáková Soňa, Tyrš Miroslav: *prohry a vítězství*, Praha 1989.

²⁵⁵ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010 v Praze.

Otec, Alois Stránský, vychovával své děti údajně dle sokolských myšlenek; k pokoře, čestnosti, pravdě, odvaze, humanismu a demokracii. Stanislav Stránský s úsměvem na tváři vzpomínal na to, jak jeho otec reagoval, kdykoli se dcera Anna zmínila o svých spolužácích z gymnázia. „*Chraň vás pánbůh, jestli vás někde uvidím s těmadle parchantama! Tak vám přerazím nohy!*“²⁵⁶ Někteří z nich, mj. G. Husák,²⁵⁷ již byli členy Svazu komunistické mládeže. Stanislav Stránský se ve svém dětství věnoval fotbalu, lednímu hokeji, zpěvu ve sboru a v neposlední řadě také skautingu.²⁵⁸ Domnívám se, že zkušenost s trempováním využil ke svému prospěchu v pozdějších letech při přechodu hranic.

7.2. Život Stanislava Stránského do překročení hranic

V roce 1938, kdy bylo Stránskému 16 let, se celá rodina musela přestěhovat do Čech. V rozhovoru z roku 2010 Stanislav Stránský uvedl: „*My jsme se přestěhovali sem,²⁵⁹ když nás Slováci vyhnali v tom 38. roce. Já nemám k nim poměr. Já jsem viděl tu Hlinkovu gardu,²⁶⁰ já jsem viděl to násilí všechno, co oni dělali. Tam bylo nařízení tehdy, kdo chtěl optovat pro Slovenský stát, tak mohl zůstat i když to byli Češi. No a můj táta pro to nebyl, protože to byl ortodoxní Pražák a moje máma taky nechtěla, přestože byla Slovenka.*“²⁶¹

V Praze Stanislav Stránský dále navštěvoval odbornou školu pokračovací jako strojní zámečnick. Začátkem roku 1939 začal pracovat v továrně AERO Praha ve

²⁵⁶ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

²⁵⁷ Gustáv Husák (10. 1. 1913 – 18. 11. 1991), slovenský právník, československý politik a prezident, již od svého mládí styky s levicově smýšlející inteligencí. Ve 20 letech vstoupil do KSČ jako vzdělaný a obratný intelektuál, schopný přizpůsobit se aktuálnímu politickému dění. Za druhé světové války byl místopředsedou povstalecké Slovenské národní rady. V roce 1947 přímo řídil SNB a StB na Slovensku. V roce 1954 se stal obětí vykonstruovaného procesu s tzv. buržoazními nacionalisty a odsouzen na doživotí. V roce 1960 amnestován a o 3 roky později rehabilitován. V době tzv. pražského jara stál po boku Dubčeka jako místopředseda vlády (od dubna 1968). Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy jeho funkce rostly. Od prvního tajemníka KSČ v dubnu 1971 až do prezidenta České a Slovenské Federativní republiky. Tuto funkci zastával až do pádu komunistického režimu. 10. 12. 1989 abdikoval. Svůj život dožil jako soukromá a polozapomenutá osoba na Slovensku. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-05-15]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_husakg.php>.

²⁵⁸ Více k tématu např.: Karel Lešanovský, *Se štítem*, Praha 2000, Ivan Mánek, *Dějiny světového a českého skautingu*, Diplomová práce, České Budějovice 2000, Tereza Střelecková, *Politické procesy padesátých let-kauza František Zahrádka*, Diplomová práce, Liberec 2009, s. 21-26.

²⁵⁹ Praha, Vršovice.

²⁶⁰ Hlinkova garda (HG) byla polovojenská organizace Hlinkovy slovenské ľudové strany zformovaná v roce 1938 a zlegalizovaná v říjnu 1938. V průběhu Slovenského národního povstání se zúčastnila po boku německých jednotek akcí proti povstalcům i civilnímu obyvatelstvu. Po druhé světové válce byla rozpuštěna a zakázána. Někteří z představitelů pozatýkáni a představeni před soud.

²⁶¹ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

Vysočanech. Souběžně s tím se vyučil na umělecké škole keramické ve Vinohradech. Později mu přišlo předvolání k nucené práci v Říši.²⁶² Stanislav Stránský se přihlásil na pracovní úřad v Hybernské ulici v Praze. Avšak díky známostem v policejních a vojenských kruzích, do Říše neodešel a přihlásil se do vládního vojska. V roce 1941 nastoupil k útvaru do Rychnova nad Kněžnou, kde zahájil vojenskou službu. Poté Stanislav Stránský sloužil v Kostelci nad Orlicí, Lysé nad Labem a Milovicích.

V květnu roku 1945 bojoval s vládním vojskem při osvobozování budovy Českého rozhlasu²⁶³. Později byl ministrem obrany generálem Svobodou²⁶⁴ vyznamenán²⁶⁵ za účast v této čtyřdenní „bitvě“. Zanedlouho po květnových událostech²⁶⁶ vykonával službu u hradní stráže jako člen náhradního praporu, který fungoval prozatímne, než se utvořil nový útvar hradní stráže. Později v témže roce nastoupil k 28. pěšímu pluku, ve kterém zůstal do roku 1946: *„Z armády jsem odešel, tzv. vyhozen, protože jsem nesouhlasil s příchodem politických stran do armády. Proto já jsem zastával tu záležitost a názory, že armáda musí být apolitická. Takže nějaký rozkazování politický do armády nepatří. V roce 46 ministr armády Svoboda nařídil, že armáda musí být politická. Tak nařídil komunistickou stranu. A tohleto všechno, to bylo něco pro mě. Já jsem vylít hned jak pavouk. Přestože jsem byl mladej, tak jsem si hrozně dovolil - napadnout velitele kasáren,²⁶⁷ kterej byl komunist, a já to nevěděl. Jako velitel pluku byl Zápaďák, ale byl komunist. Byl z tý interbrigády Klementa Gottwalda ze Španělska. Pak přešli do Anglie, ale přinesli sem bolševickou*

²⁶² Více k tématu např.: František Mainuš, Totální nasazení Čechů na Čechy na pracích v Německu 1939-1945, Brno 1970, Webová výstava k nucenému pracovnímu nasazení českého obyvatelstva protektorátu. *Národní archiv* [online]. 2010 [cit. 2010-18-11]. Dostupný z WWW: <http://web.nacr.cz/zw/index.htm>.

²⁶³ Účast v povstání byla často u soudu brána jako polehčující okolnost. Např. V procesu s kurýrem Otakarem Rambouskem. Luděk Navara, Příběhy železné opony 2, Brno 2006, s.179.

²⁶⁴ Ludvík Svoboda (25. 11. 1895 – 20. 9. 1979), generál, komunistický politik a československý prezident. V době první světové války legionářem v Rusku, za nacistické okupace působil v odbojové organizaci Obrana národa. Mezi lety 1945 až 1950 zastával funkci ministra obrany. Po únorovém převratu vstoupil do KSČ. Během komunistických čistek ve vlastních řadách byl v 50. letech dokonce vězněn. Postupně se navracel do politického života a v březnu 1968 byl zvolen prezidentem. V této funkci setrval až do května roku 1975, kdy byl vystřídán G. Husákem. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-05-5]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_svobodal.php>.

²⁶⁵ Československá medaile Za chrabrost před nepřitelem byla zřízena nařízením vlády Republiky československé ze dne 20. prosince 1940, č. 5/1941 Úř. věstn.čsl., jehož platnost byla po válce potvrzena vyhláškou ministra vnitra č. 42/1946 Sb.

²⁶⁶ Více k tématu např.: Stanislav Kokoška, Praha v květnu 1945: historie jednoho povstání, Praha 2005, *Český rozhlas* [online]. 2010 Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/bitva/_zprava/705055>.

²⁶⁷ Jednalo se o slovní rozepři s plk. Cignou. O plk. Cignovi se mi nepodařilo dohledat žádné další informace.

metódu. No a tak jsem se nepohodl s velitelem. Měl jsem tam výstup s velitelem kasáren a samo sebou, až k veliteli pluku a ten mi řekl, napiš si propouštěcí list z armády.²⁶⁸ Z 28. pěšího pluku Stanislav Stránský odešel s hodností rotného.²⁶⁹ I když byl nucen vojenský útvar opustit, stále na armádu vzpomíná v dobrém: „ Já jsem byl voják tělem i duší. Mě ta vojna bavila, protože tam byl pořádek a slušnost. Mladěj člověk se tam od těch starších důstojníků a rotmistrů dozvěděl a naučil spoustu věcí...To byli naši tátové...Tam byla ohromná škála všeho možného, co jste tam mohli dělat. Naučili jsme se šít, přešívát, vyšívát, štipovat a tak dále...divadlo jsme hráli, na přednášky jsme chodili, ve sboru zpívali...Mně osobně vojna dala hodně. Já jsem na to pyšnej a hrozně rád vzpomínám na ty lidi, který byli okolo nás. Mám jinej pohled na to, že dneska kluci nechoděj na vojnu.²⁷⁰

Po odchodu z armády na podzim roku 1946 si Stanislav Stránský s pomocí známých našel místo jako řidič na ministerstvu zdravotnictví, kde pracoval až do podzimu roku 1949.²⁷¹ Společně se svou ženou, Miloslavou Pečenkovou, a dvěma dětmi,²⁷² Miroslavem a Martinem, kterým v té době byly 4 a 2 roky, žil stále v Praze v Horních Počernicích. Jeho rodiče se přestěhovali do Mariánských Lázní. Otec byl zaměstnancem v mlékárně a matka pracovala v hotelovém zařízení.

Během práce na ministerstvu se údajně setkal s různými představiteli komunistické strany, kteří se snažili přimět mladého a průbojného Stanislava Stránského ke vstupu do KSČ, podle svých slov je vždy rázně odmítl. Jedním z těch, kteří ho přemlouvali, byl František Krieger,²⁷³ který měl údajně říci: „ Když to podepíšeš, já ti zaručuju, že budeš zpátky do akademie.²⁷⁴ “ A já jsem mu řek, pane

²⁶⁸ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 16. 3. 2010, Praha.

²⁶⁹ U soudu v roce 1950 byl Stanislav Stránský degradován na vojína. Dnes je stále vojínem.

²⁷⁰ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

²⁷¹ ABS, f. Krajská správa ministerstva vnitra, sign. 948186, trestní oznámení z 8. 12. 1949, Pavlův Studenec.

²⁷² Stránský se svou ženou měl ještě jednoho syna, Stanislava, ale ten brzy po porodu zemřel.

²⁷³ František Krieger (10. 4. 1908-3. 12. 1979), československý lékař a politik. Za druhé světové války byl lékařem u čínské Rudé armády. V letech 1945-1949 vykonával funkci organizačního tajemníka krajského výboru KSČ v Praze. Od roku 1949-1952 byl náměstkem ministra zdravotnictví. Při antisemitské čistce v komunistických řadách v 50. letech byl odvolán z funkce. V 60. letech působil jako poradce kubánské vlády pro zdravotnictví. Později se stal členem ÚV KSČ. Společně s Boženou Fukovou, Gertrudou Sekaninovou-Čákrťovou a Františkem Vodsloněm hlasoval v Národním shromáždění proti přijetí smouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk na území ČSSR. V roce 1969 byl vyloučen z ÚV KSČ a následně i z KSČ. V 70. letech byl činný v opozičních (protikomunistických) hnutích a také signatářem Charty 77. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_kriegerf.php>.

²⁷⁴ Vojenská akademie v Hranici

*doktore, nezlobte se, to si radši nechám useknout hlavu. A to byla vode mě ta blbost. Takže si pro mě přišli.*²⁷⁵ Stanislav Stránský byl zanedlouho (březen nebo duben)²⁷⁶ zatčen dvěma agenty StB a odvezen do Krakowské ulice. Později byl převezen do věznice v Bartolomějské ulici, kde byl vyslýchán. K žádným fyzickým útokům nedošlo. Po několika měsících byl Stanislav Stránský propuštěn na svobodu. K jeho překvapení byl stále zaměstnancem ministerstva zdravotnictví. Pouze byl přeložen na akce ministerstva do západní části ČSR, čehož později využil a překročil státní hranice, v té době ještě bez ostnatých drátů.

7.3. Překročení státní hranice

Po válce organizovalo ministerstvo zdravotnictví několik akcí, např. akce proti kojenecké úmrtnosti nebo akce očkování proti TBC. Zdravotnický materiál a další pomůcky dostávalo od dánského červeného kříže. Stanislav Stránský se seznámil s několika dánskými piloty a s jejich pomocí se mu podařilo údajně „poslat za hranice“ jednoho studenta z Brna.²⁷⁷ I on sám plánoval, že by využil pomocné ruky Dánů a odletěl z Československa.

Na podzim roku 1949²⁷⁸ vezl Stanislav Stránský v Chevroletu tým sociálních pracovníků, jenž měl za úkol očkovat obyvatele, resp. děti, v pohraničních oblastech na západě Československa. V okolí Pavlova Studence vystoupil společně se Zdenou Šavrdovou²⁷⁹ z auta a šel směrem k lidem, pracujícím na poli, aby prý zjistili, zda-li nechali své děti očkovat proti TBC. Když se k nim přiblížili, zjistili, že se jedná o

²⁷⁵ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

²⁷⁶ Bohužel k prvnímu zatčení Stanislava Stránského již neexistují žádné archivní dokumenty. 2 svazky byly zničeny. 1. svazek zničen 20. 6. 1963 a 2. svazek 6. 12. 1989. Viz příloha č.: BLA

²⁷⁷ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 16. 3. 2010, Praha.

²⁷⁸ Stránský si nepamatuje přesné datum. Výpověď Jarmily Sproustové (nar. 15. 11. 1928, jedna ze sociálních pracovníků, která patřila do týmu ke Stránskému) udává 10. 10. 1949. Výpověď další sociální pracovníce, Ludmily Chroustové (nar. 23. 9. 1930) se také shoduje v datu 10. 10. 1949. ABS, f. Krajská správa ministerstva vnitra, sign. 948186, Trestní oznámení-Výpovědi: Sproustové a Chroustové z 17. 11. 1949, Tachov.

²⁷⁹ Zdena Šavrdová (nar. 5. 10. 1928) se narodila v Praze učitelce, Jiřím Šavrdovi, a Marii roz. Kytnarové. Po ukončení školy nastoupila Zdena jako úřednice u Východomoravských elektráren v Ostravě. V únoru 1949 přešla jako sociální pracovníce ministerstva zdravotnictví k dánskému Červenému kříži. Při jedné z očkovacích akcí dětí proti TBC přešla společně se Stanislavem Stránským ilegálně do Bavorska. Dle slov Stránského Šavrdová emigrovala do Kanady, kde se provdala. ABS, V/211 Plzeň, Dotaz Městského soudu v Praze ve věci rehabilitace 9. 3. 1970, čís. jed. UE-01010/70.

německé občany. Následně z lesa vyšli dva muži.²⁸⁰ Stanislav Stránský v jednom z rozhovorů uvedl: „*Já jsem to plánoval. Já jsem neměl jinou šanci. Přišel jsem ze zatčení do zaměstnání, takže jsem čekal každé den, že mě znova zatknou. Byli to zřejmě příslušníci CIC. To nás oslovili a říkají nám: “ My na vás tady čekáme. “ No, voni viděli, že se potulujeme po hranicích. My jsme jeli po tý hraniční čáře prakticky, tak voni o nás věděli. Takže nám přišli naproti. “*²⁸¹ A převedli Stanislava Stránského a nic netušící²⁸² Zdenu Šavrdovou do Bavorska. Sanitka s dalšími členkami očkovacího týmu zůstala na československé straně. Dle vyšetřovacího spisu byli předáni Grenz Polizei,²⁸³ kde byli zadrženi do druhého dne. Poté byli převezeni do Ambergu,²⁸⁴ zde strávili další dva dny. Němečtí příslušníci je vyslyšeli, z jakého důvodu překročili hranice, zda-li mají zbraně a dokonce nabízeli Zdeňce, že ji odvedou zpátky, jelikož na rozdíl od Stanislava Stránského, útěk za hranice neplánovala. Rozhodla se zůstat a nevrátit se do Československa: „*V těch začátcích jsme bydleli celkem nuzně. Byla tam ohromná tělocvična s naskládanými polními lůžky americké armády. Každý jsme dostali podnos na stravu, kelímek na pití, deky a základní potřeby a Američani a Němci se o nás začali starat po stránce hygienické a zdravotní. Rozdělili nás na muže a ženy, takže slečna Šavrdová, která přišla se mnou, šla do ženského tábora. Každý dostal číslo a čekal, kdy na něj přijde řada ke screeningu, jestli dostane statut politického běžence, tzv. DP card, nebo jestli bude přesunut s tím, že bezdůvodně opustil Československo.*“²⁸⁵ Společně s dalšími šesti Čechy byli převezeni do tábora ve Weidenu.²⁸⁶ Po šesti týdnech se přesunuli do dalšího tábora Dornstadt nedaleko města Ulm.²⁸⁷ Stanislav Stránský se zde stal táborovým policistou organizace IRO.²⁸⁸

²⁸⁰ Dle trestního oznámení Velitelství StB v Tachově z 3. 4. 1950 se z lesa vynořili 3 Američané. Stránský uvádí, že se jednalo o 2 převaděče a že na něj čekali. Údajně neví, kdo těmto dvěma mužům podal informace o přesném času a jeho poloze.

²⁸¹ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 16. 3. 2010, Praha.

²⁸² Dle slov Stránského Šavrdová o ničem nevěděla. Údajně ji přesvědčoval k návratu. Odmítla.

²⁸³ Pohraniční německá policie.

²⁸⁴ Město Amberg se nachází v Horním Falcku, 65 km západně od České republiky.

²⁸⁵ Debata Stanislava Stránského s Milošem Šindelářem-v přípravované knize Stalin na popravišti, Praha 2010.

²⁸⁶ Město Weiden leží v Horním Falcku v Bavorsku, 35 km západně od České republiky.

²⁸⁷ Město Ulm leží na řece Dunaji v německé spolkové zemi Bádensko-Württembersko u hranice s Bavorskem, 250 km od České republiky.

²⁸⁸ International Refugee Organization, Mezinárodní organizace pro uprchlíky, zřízená v roce 1947 jako jedna z institucí Organizace Spojených národů (OSN). Zabývala se ochranou uprchlíků po druhé světové válce. Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky (UNHCR) nahradil IRO v roce 1951.

Jako bývalý voják cítil potřebu zapojit se do jakékoli formy odporu či odboje proti komunistickému režimu v Československu. „*Já jsem nepřekročil hranice jenom proto, abych byl uprchlíkem a seděl někde na zadku. My jsme byli nahecovaní, že se tam²⁸⁹ staví československá armáda a že do ní půjdeme.*“²⁹⁰ V tomto se však Stanislav Stránský a mnoho jiných lidí, kteří přešli hranice a chtěli „bojovat“, mýlili. Snažil se zapojit do činnosti zpravodajské organizace,²⁹¹ o které se dozvěděl od kamaráda letce a bývalého příslušníka SNB.²⁹² Po nějakém čase a výcviku²⁹³ odjel do Mnichova, kde se poprvé²⁹⁴ setkal s Antonínem Kavkou²⁹⁵ a jistým Šmídem,²⁹⁶ se kterými se společně vydal zpět do Československa. Podařilo se jim dostat se přes hranice až do vesničky Bělá nad Radbuzou, odkud Stanislav Stránský cestoval jen s Antonínem Kavkou.

Jejich cílem byly Mariánské Lázně,²⁹⁷ bydliště rodičů Stanislava Stránského, místo, kde se měli převléknout a připravit se na další cestu. Když ráno dorazili do bytu, odpočinuli si a převlékli se. Zůstali tam však jen pár hodin, neboť byli ve večerních hodinách zatčeni příslušníky StB a odvezeni na stanici do Plzně. Jediné, co Stanislav Stránský ještě stihl udělat, bylo to, že obálku s dopisem předal svému bratrovi Zdeňkovi, který zprávu buď zničil, nebo doručil na místo určení. Nikdy

²⁸⁹ Stránský má zde na mysli Americkou okupační zónu, ale v době překročení hranice se již jednalo o Spolkovou republiku Německo.

²⁹⁰ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

²⁹¹ Zpravodajská organizace CIC

²⁹² Stanislav Stránský nechce uvádět jména jeho spolupracovníků, protože se zavázal, že bude mlčet o jejich identitě.

²⁹³ Jak již bylo uvedeno výše, Stanislav Stránský nechce podávat jakékoli informace, týkající se CIC. V jednom z rozhovorů uvedl, že výcvik u CIC není. Dle dostupných informací víme, že výcvik se u kurýrů prováděl ale až v pozdějších letech. Většinou šlo o adepty, kteří již přešli alespoň 2krát přes hranice.

²⁹⁴ Stanislav Stránský tvrdí, že se v Mnichově viděli poprvé avšak A. Kavka při jednom z výslechů uvedl, že se znali již dříve z lágru. Dokonce spolu bydleli na ubikaci. ABS, V-211, Zápis o výpovědi z 22. 5. 1950, Kv Plzeň, čís. jed. A 6672-27171-50.

²⁹⁵ Antonín Kavka, narozen 12. 5. 1914 v Chotěšicích u Poděbrad. Zaměstnán u vojenské správy jako zbrojní dělník v Plzni. Zatčen 9. 2. 1949 a 4. 6. 1949 odsouzen k 15 rokům těžkého žaláře pro přípravu k zavraždění funkcionářů KSČ. V srpnu 1949 uprchl z trestaneckého tábora ve Vykmánově do Německa. 6. 4. 1950 zatčen a 8. 11. 1950 odsouzen na doživotí za zločin velezrady dle § 1 odst 1 lit. c./ odst 2 z.č. 231/48 Sb a zločin vyzvědačství dle § 5 odst 1 též odst 2 lit.d. z.č. 231/48. ABS, Or I/II 97/50, Trestní oznámení, čís. jed. A-6672/27171-50, ABS, Or I/II 97/50, Rozsudek, čís. jed. A-6672/27171-50.

²⁹⁶ Šmíd dle A. Kavky docházel do lágru v Dornstadt. Často mluvil o odchodu do ČSR a nabídl Kavkovi, jestli nechce jít s ním, že zná cestu. Šmíd převedl A. Kavku i S. Stránského přes hranice. Se S. Stránským si domluvil schůzku v Praze, ke které ale nedošlo.

²⁹⁷ Toto rozhodnutí bylo poněkud nerozumné. Není totiž vůbec logické vracet se do místa svého bydliště nebo svých blízkých.

nebyl zatčen, vyslýchán, nebo konfrontován se Stanislavem Stránským. Zemřel nešťastnou náhodou při práci se dřevem o několik let později.

Stanislav Stránský se domnívá, že neúspěch celé akce byl zaviněn tím, že to na ně bylo "přichystané", ještě když byli v Německu. V jednom z rozhovorů se k této věci vyjádřil takto: „*Podle mého, když to tak dávám dneska dohromady, tak jsme naletěli na špek. Protože v zahraničí bylo tolik estébáků a ty jste nepoznala. Zřejmě jsme naletěli jednomu z nich a ten nás přivedl do Československa. Já si vzpomínám na jednu markantní věc. My jsme nastupovali do vlaku v Bělý nad Radbuzou a tam jsem viděl jednu paní a ještě jsem říkal tomu mému kolegovi: "Blbouně, nekuř! Vždyť si toho každé všimne." On kouřil dlouhý Pall Mallky, který tady v té době nikdo neznal. Ne, on kouřil i ve vlaku. Tu ženskou, která byla v tý Bělý, jsem viděl i v Planý, kde jsme přesešli do Mariánek. A já říkám tomu klukovi, je zle, ta ženská nás špízuje... Přijedem do Mariánskejch Lázní, vystoupíme z vlaku a ona je na peróně v Mariánskejch Lázních. A já říkám Tondovi: "A už je odzvoněno!"*"²⁹⁸

7.4. Zatčení

V Plzni na stanici StB byli Stanislav Stránský a Antonín Kavka vystaveni krutému zacházení. Jak říká Stránský, byly to takové první noty. Facky, rány pěstí nebo různými předměty (nohy od židle), vyražené zuby a krev.²⁹⁹ Po několika dnech bití a výslechů byl převezen do Klatov. V té době zde došlo k útěku vězňů, tak ho odvezli zpět do Plzně. Dva až tři dny ho nechali v klidu a poté byl zase zbit. 7. června byli s Kavkou převezeni do soudní vazby, věznice státního soudu v Praze na Pankráci.³⁰⁰ Tam si "vyfasoval" korekci³⁰¹ a řetězy s koulí na nohu za vysílání morseovky po věznicích. „*Na vycházku vás poslali jednou za tejdén na hodinu no a když jsme měli ty koule na noze, tak to nás tahali po těch schodech furt. Takže já měl kotníky furt rozbitý.*"³⁰² Stanislav Stránský vzpomíná na nelidské podmínky, kdy v cele pro dva vězně bylo deset někdy i dvanáct lidí. Místo toalety měli k dispozici

²⁹⁸ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 16. 3. 2010, Praha.

²⁹⁹ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 16. 3. 2010, Praha.

³⁰⁰ NA, Or I/II97/50, Předání do soudní vazby, čís. jed. A-667227171-50.

³⁰¹ Korekce-vězeňskou hantýrkou trestná cela. Většinou dřevěná bouda, v které byly menší místnosti.

³⁰² Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

pouze kýbl. Nemohli spát, museli se střídat. Voda byla pouštěna v určitých intervalech.

Když probíhal soud s Miladou Horákovou,³⁰³ plukovník Kloss³⁰⁴ nechal zamalovat všechna okna cel namodro. Vězni se o popravě dozvěděli až se zpožděním. Nedostaly se k nim žádné zprávy.³⁰⁵ I dnes po šedesáti letech Stanislav Stránský (a nejen on) nechápe a nenachází odpověď, jak je možné, že komunisté odsoudili k smrti ženu. *„Nevěděli jsme proč, nač, zač a jak. My jsme ten proces neslyšeli. To bylo děsný, to napětí a ta situace. To už člověk ani neumí popsat. Jak je možný, že odsoudili a popravili ženu tak bestiálním způsobem?! Pro to nemůžete ani najít slovo... Kdo jsme? Co jsme to za národ, že tyhle činy zůstanou nepotrestaný?“*³⁰⁶

7.5. Proces³⁰⁷

Stanislav Stránský a Antonín Kavka byli souzeni v procesu „Antonín Kavka a spol.“ První soudní přelíčení se konalo 31. srpna 1950 a bylo odloženo na neurčito za účelem dalšího šetření.³⁰⁸ 8. listopadu 1950 v Praze na Pankráci proběhlo druhé přelíčení, na kterém již byly vyneseny rozsudky. Antonín Kavka si měl odpykat doživotní trest. Stanislav Stránský byl za zločin velezrady a vyzvědačství odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši 14 let.³⁰⁹ Původně byl obviněným navrhnout trest nejvyšší - trest smrti, který byl po odvolání změněn. Kromě trestu odnětí svobody

³⁰³ Milada Horáková (25. 12. 1901 – 27. 6. 1950), právnička a politička. Od roku 1929 byla členka a funkcionářka Čs. strany národně socialistické. Působila v řadě sociálních spolků a též v ženském hnutí, kde se stala blízkou spolupracovnicí senátorky F. Plamínkové. Za okupace se zapojila do protinacistického odboje, spolupracovala s Politickým ústředím a posléze se stala členkou vedení Petičního výboru "Věrní zůstaneme". V roce 1940 zatčena (spolu se svým manželem) gestapem, vězněna na Pankráci a v Malé pevnosti v Terezíně. V říjnu 1944 odsouzena v Drážďanech k 8 letům žaláře (prokurátor navrhl trest smrti) a vězněna pak až do dubna 1945 v ženské káznici v Aichachu u Mnichova. V letech 1945-1948 působila v ústředním výboru Čs. strany národně socialistické, byla také poslankyní Národního shromáždění a předsedkyní Rady čs. žen a místopředsedkyně Svazu osvobozených politických vězňů. 27. 9. 1949 byla zatčena a ve vykonstruovaném procesu (8. 6. 1950) odsouzena za údajnou velezradu a špionáž k trestu smrti. Popravena 27. 6. 1950. Více k tématu např. in: Karel Kaplan, Největší politický proces: M. Horáková a spol., Praha 1995.

³⁰⁴ Pplk. SNB JUDr. Milan Kloss zastával funkci velitele Sboru vězeňské stráže, v roce 1952 byl odvolán a propuštěn ze služeb SNB. Jiřina Dvořáková, Státní bezpečnost v letech 1945-1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek), ÚDV Praha 2007, s. 220.

³⁰⁵ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

³⁰⁶ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha.

³⁰⁷ Podrobněji kapitola Proces „A. Kavka a spol.“

³⁰⁸ NA, Hlavní přelíčení, Or I/II97/50.

³⁰⁹ ABS, Or I/II97/50, Rozsudek Státního soudu, čís. jed. A-667227171-50.

jim byl uložen peněžitý trest ve výši 20 000 Kčs, dále byli zbaveni čestných občanských práv na 10 let a soud jim zkonfiskoval veškerý majetek.

7.5. Vězení

Po soudním přelíčení byl Stanislav Stránský odvezen na Jáchymovsko³¹⁰ do Ústředního tábora, tzv. „Děčka“³¹¹ na Vykmánově. Později byl přidělen na Rovnost.³¹² V roce 1952 přišel v tomto táboře k úrazu. Na šachtě ujely vězňům dva plné vagónky a rozdrtily mu nohu. Celý den čekal na sanitku, která ho druhý den odvezla do karlovarské nemocnice na speciální muklovské³¹³ oddělení. Díky doktoru Doubkovi, který byl proti amputaci končetiny, mu nohu nakonec zachránili. S výše jmenovaným doktorem i zdravotní sestrou se znovu Stanislav Stránský setkal, avšak tentokrát v táboře jako vězeň s vězni. Podle Stránského byli zatčeni a vězněni za pomoc politickým vězňům v nemocnici. Stanislav Stránský strávil nějaký čas v pracovní neschopnosti. „*Během této doby jsem měl možnost volnějšího pohybu po táboře. Tím se stalo, že jsem Palečkovi³¹⁴ padl do oka. Obviňoval mne z toho, že roznáším různé důvěrné zprávy, svými řečmi že ovlivňuji politické vězně a narušuji tím chod tábora. Takže kdekoliv mne potkal, nikdy nezapomněl mi uštědřit nějakou tu ránu do zad nebo do obličeje. Až mi jednoho krásného dne klíči rozbil hubu úplně. Ošetřil mě s tím doktor Zdeněk Dohnálek a Paleček si ho za to pak pozval do své kanceláře a provedl mu to samé co mně. Ještě s dovětkem, že když se mu to líbilo ošetřit mi obličej, tak že si to může zkusit sám sobě.*“³¹⁵

Jelikož kvůli zranění nebyl Stanislav Stránský schopen plnit normu v dole, byl v roce 1953 přeložen na „Céčko“³¹⁶ ke stavebnímu komandu na Vykmánově.

³¹⁰ Z archivních spisů jsem zjistila, že Stránský si nejprve odpykával trest od 12. 11. 1950 do 30. 6. 1957 ve vězeňském ústavu Ostrov u Karlových Varů. Poté byl na Jáchymovsku.

³¹¹ Trestanecké pracovní tábory měly své krycí názvy- písmena abecedy. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php>.

³¹² Trestanecký pracovní tábor na Jáchymovsku. Krycí písmeno (P). Existence od 15. 9. 1949 – 1. 6. 1961. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php>.

³¹³ MUKL- Muž, Určený K Likvidaci.

³¹⁴ Vlastním jménem Albín Dvořák. Velitel tábor a Rovnost. Proslul svou krutostí a mlácením vězňů bez udání důvodu. Několik i zastřelil. Ve spisu se pak psalo „zastřelen na útěku“.

³¹⁵ Stanislav Stránský, *Únor bílý „bachaři šílí“ rok 1952 – tábor Rovnost – Jáchymov*, Věrní zůstali, 2009, č. 1, s. 3.

³¹⁶ Krycí název pro trestanecký pracovní tábor Vykmánov I. Existuje od 1. 3. 1949. Dnes stále v provozu jako Věznice Ostrov. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Dostupný z WWW:

Vězni z této skupiny se podíleli např. na výstavbě Ostrova nad Ohří.³¹⁷ Od stavitelů se Stanislav Stránský dostal do dílny k elektrikářům, kde se přiučil i svářecímu nebo kovářskému řemeslu.

Svůj trest si odpykával také v táboře Mariánská,³¹⁸ ve kterém si vysloužil 10 dní korekce za plánování útěku. Krátce pobýval na Nikolaji³¹⁹ a Barboře,³²⁰ kde si odpykal také několik dnů v korekci. Odtamtud byl poslán zpět na Rovnost. Zde pracoval na haldě až do roku 1958, kdy ho převezli na Bytíz. „*Jednou přšelo a byla zima a my jsme šli ze šichty. A nevpustili vás do lágru, dokud jste nebyli všichni. A nám scházel Pekárek*³²¹. *On byl schovanej v teple v kanceláři, tam u něj jakýho soudruha na šachtě. Tak ten náčelník, kterej měl na starost směnu vracející se, musel mít všechny lidi do počtu. Zjistil, že tam Pekárek není. Tak poslal za ním dva mukly. Tak ty dva chlapi šli za ním přímo do té kanceláře. Ty ho vytáhli, přišli a Pekárek sám klidně šel. Velitel se ptá: „Kde jste byl?“ A Pekárek: „No, byl jsem u soudruha v kanceláři.“ A kluci říkali: „Měl bys dostat do držky. My jsme tady promočení celí.“ A ten policajt když to slyšel tohleto, že to tam někdo navrhnul, tak se sebral a šel pryč, aby nebyl toho svědkem. No a Mojmir, ten pocházel z Uherskýho Hradiště a Honza Kůstka, ty mu dali první facku. A von jak upad tak vyskočil a s těma „estébáckejma“ grimasama hned proti nim. No, já jsem byl za ním, tak jsem mu dal pěstí zezadu přes držku. On upad a kluci tam do něj párkrát koplí a tak dále.*³²²

Na jaře roku 1959 byl přivezen do kartouzské věznice³²³ ve Valdicích v Jičíně. V tomto vězeňském zařízení strávil Stanislav Stránský svůj poslední rok. 12. května 1960 byl propuštěn na svobodu (jako většina politických vězňů)z

<http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php>.

³¹⁷ Město ležící na úpatí Krušných hor v karlovarském kraji.

³¹⁸ Trestanecký pracovní tábor na Jáchymovsku. Krycí písmeno B. Existence od 4. 6. 1949 – 1. 4. 1960. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Dostupný z WWW:

<http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php>.

³¹⁹ Trestanecký pracovní tábor na Jáchymovsku. Krycí písmeno A. Existence od 1. 9. 1950-15. 2. 1951. Jako pracovní útvar vězňů 1. 11. 1951-1. 7. 1958. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php>.

³²⁰ Trestanecký pracovní tábor na Jáchymovsku. Krycí písmeno E. Existence od 3. 10. 1949 - 25. 4. 1951. Jako pracovní útvar vězňů 1. 8. 1951 - 1. 4. 1957. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php>.

³²¹ Vězeň, bývalý policista StB. Odsouzen k 20 letům za krádeže a zločin proti lidskosti. Rozhovor se Stanislavem Stránským, 11. 2. 2010, Praha

³²² Rozhovor se Stanislavem Stránským, 6. 4. 2010, Praha.

³²³ Trestnice ve Valdicích byla zřízena přestavbou bývalého kartuziánského kláštera v roce 1857. Proslula jako jedna z nejtvrděších v českých zemích. Existuje do dnešní doby.

rozhodnutí o amnestii prezidenta³²⁴ republiky z 9. května téhož roku. Vězení opouštěl s částkou 0 Kčs na svém kontě, i přesto že v táborech pracoval. Dle slov Stanislava Stránského všechny peníze poplatily pobyt strávený v korekcích. „*To se platilo, jedna korekce za jeden den 30 Kčs. Tehdy to byly hrozný prachy. No, to víte, já měl hned 10 dní a hned 14 dní.*“³²⁵

7.6. Život po propuštění

Příjezd domů do Horních Počernic nebyl nijak radostnou událostí. Z Masaryčky³²⁶ musel Stanislav Stránský v muklovském oděvu a pěšky, jelikož neměl žádné peníze. Shledání s rodinou nebylo moc příjemné. Manželka, Miroslava, měla dceru s příslušníkem SNB, avšak stále byla provdána za Stanislava Stránského.³²⁷ Její otec byl vážně nemocný. Synové, Miroslav (15) a Martin (13), neviděli svého otce 10 let. Když se Stránský vrátil domů, nepoznali toho „cizího pána“: „*Já jsem měl zákaz styku s rodinou. Já jsem za celejch 10 let měl asi 2 dopisy a jednu návštěvu. Mimo tu, která byla hned po soudu na Pankráci a pak jednu na Bytízi.*“³²⁸

³²⁴ Antonín Novotný (10. 12. 1904 – 28. 1. 1975), československý komunistický politik a prezident. V roce 1921 vstoupil do KSČ, kde zastával různé funkce. V letech 1941-1945 byl vězněn v nacistickém koncentračním táboře Mauthausenu. V roce 1946 byl poprvé zvolen do ÚV KSČ, kde setrval až do roku 1968. Podílel se významně na únorovém převratu v 1948 a na pozdějších krvavých čistkách ve vlastní komunistické straně. Od roku 1953 zastával funkci prvního tajemníka ÚV KSČ. V roce 1957 byl zvolen prezidentem Československa. V roce 1960 uskutečnil rozsáhlou amnestii, po níž se z vězení vrátila převážná část lidí odsouzených v politických procesech 50. let. V 60. letech docházelo k výrazné přeměně struktury stranického aparátu. Byly přijaty některé reformní návrhy, a vystřídání někteří politici. Např. předseda vlády O. Široký byl zastoupen J. Lenártem. V roce 1976 se Novotný pokusil nastolit znovu tvrdší kurs, ale v ovzduší „Pražského jara“ byl pod nátlakem veřejnosti nucen abdikovat. V květnu byl odvolán ze všech funkcí a dokonce mu bylo pozastaveno členství v KSČ. Do politického života a KSČ se mohl vrátit až v 70. letech, v období normalizace, ale neučinil tak. *Totalita.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-05-15]. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_novotnya.php>.

³²⁵ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 13. 4. 2010, Praha.

³²⁶ Masarykovo nádraží v Praze.

³²⁷ V rozhovorech, jež jsem se Stanislavem Stránským vedla, se nikdy nezminil o tom, že by žádal o rozvod. Údajně nechtěl, aby to jeho děti „odnesli“ ještě více. Po propuštění žili odděleně až do smrti Miroslavy v roce 1982. V diskuzi pamětníků na workshopu *Perzekuce 50. let (15.-17.11. 2010 v Liberci)* však Stránský uvedl, že se s první manželkou Miroslavou rozvedl po návratu z vězení. O rozvod chtěl údajně požádat již ve vězení, když se dozvěděl, že jeho manželka je těhotná s příslušníkem SNB. Žádný dokument, prokazující pokus nebo úspěšný rozvod nemám k dispozici. Za méně relevantní důkaz, že se nerozvedli, bychom mohli považovat fakt, že v roce 1966 se Stránskému a Miroslavě narodil třetí syn Martin. V roce 2006 se Stanislav Stránský podruhé oženil s Marií Švandovou.

³²⁸ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 13. 4. 2010, Praha.

Druhý den se musel přihlásit na stanici SNB kvůli práci. Odtud ho poslali do Průmstavu.³²⁹ Společně s Jiřím Kubelíkem³³⁰ byl tímto podnikem zaměstnán jako kopáč při výstavbě školy v Letňanech. Jednoho pátečního dopoledne Stanislav Stránský opravil elektromotor u jeřábu a stal se tak „hrdinou“ dne. Díky této příhodě se dostal po dvou měsících na stavbě do dílny Průmstavu v Malešicích. Jelikož jeho „parták“ byl velký soudruh³³¹, vydržel zde pouze několik týdnů a začal pracovat jako řidič autojeřábu. Prošel několika kurzy na autojeřáby, buldozery a nakladače. Z Průmstavu odešel v roce 1967 a začal pracovat u památkářů. V roce 1968 se podílel na opravách Pražského Hradu do té doby, než na naše území vstoupila vojska Varšavské smlouvy. Stanislav Stránský v jednom z rozhovorů vzpomíná: „*My jsme na Pražské Hrad nesměli žádným dopravním prostředkem, aby se pod námi nepropadlo to nádvoří. A když sem přišli Rusáci, tak na nádvoří stáli 4 tanky. Rusáci tam vjeli tankama. A bylo hotovo.*“³³²

V lednu 1981 Stanislavu Stránskému zemřela manželka.³³³ Od památkářů tedy odešel na Jižní město k Vodním stavbám, aby se mohl postarat o své dva syny. V 80. letech se při jednom z běžných nákupů seznámil s Vlastou, druhou ženou, se kterou „žil na hromádce“ 13 let. Na první den jejich seznámení vzpomíná takto: „*Při nákupu jsem nevěděl, jaký maso mám koupit. Tak jsem požádal jednu paní, která vybírala zrovna maso, jestli by mi poradila, že bych chtěl udělat dobrou guláš. No a slovo k slovu. Když jsem jí říkal, co jsem, zač jsem, tak ona říká: „No, to víte, já jsem taky vdova. Cokoliv budete potřebovat, tak mi klidně zavolejte nebo přijďte. Já Vám poradím nebo pomůžu.“ A takhle jsme se dali dohromady. A žili jsme pak spolu krásně 13 let na hromádce.*“³³⁴

³²⁹ Národní podnik, Výstavba rudných dolů a hutí, který vznikl 28. 10. 1951. Zabýval se realizací průmyslových staveb. V roce 1953 se přejmenoval na Průmstav Praha, n.p. realizace průmyslových staveb a komplexní bytové výstavby. Zařadil se mezi největší firmy v ČSSR, majíce 10 000 zaměstnanců.

³³⁰ Dr. Jiří Kubelík, bývalý ředitel Baťových závodů v Africe. Za první republiky politikem v sociální demokracii. Rozhovor se Stanislavem Stránským, 13. 4. 2010, Praha.

³³¹ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 13. 4. 2010, Praha.

³³² Rozhovor se Stanislavem Stránským, 13. 4. 2010, Praha.

³³³ Miroslava Stránská, roz. Pečenková. S manželem, Stanislavem Stránským, nežila již od roku 1949, avšak nikdy se nerozvedla. V době, když byl Stránský ve vězení, žila s příslušníkem SNB, se kterým měla dceru. Dle slov Stránského jí bylo údajně řečeno, že jejího manžela (Stránského) postřelili na hranicích a že přišel o nohu.

³³⁴ Rozhovor se Stanislavem Stránským, 13. 4. 2010, Praha.

Synové Stránského neměli dovoleno studovat jako většina dětí politických vězňů.³³⁵ V březnu 1969 u příležitosti bouřlivých oslav hokejového vítězství nad SSSR byl syn Stanislav příslušníky SNB tak zmlácen, že byl zařazen mezi invalidy. V březnu 1968 se Stránský podílel na založení klubu K-231.³³⁶ Po jeho zákazu sice zůstával v kontaktu s politickými vězni, ale politicky se nijak neangažoval. Až později se v zaměstnání dostal do kontaktu s disentem, pro který po určitou dobu tiskl samizdatové Lidové noviny.³³⁷

2. října 1990 rozhodl Krajský soud v Plzni v neveřejném zasedání o soudní rehabilitaci A. Kavky a S. Stránského podle § 2 odst 1 písm. b) zák.č. 119/90 Sb.³³⁸ Toto rozhodnutí nabylo právní moci 4. října. Na začátku devadesátých let přestal být politicky nestranný a neaktivní a kandidoval za KAN³³⁹ do poslanecké sněmovny.³⁴⁰

V roce 1990 se podílel na založení Konfederace politických vězňů³⁴¹ (dále jen KPV), jejíž pražské pobočce předsedal až do roku 1994. Po nedorozumění s některými členy Konfederace v tomto roce společně s několika dalšími bývalými politickými vězni odešel. Založili podobnou instituci, nesoucí název Sdružení

³³⁵ Více k tématu např. in: Dcery, dcery politických vězňů z 50. let, [online]. 2010 [cit. 2010-11-22]. Dostupný z WWW:

< <http://www.dcery.cz/> >.

³³⁶ Podrobněji k tématu např. in: Jiří Hoppe, Opozice '68 : sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara, Praha 2009, s. 209-296., Petr Blažek, Aby se to už neopakovalo : katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K-231, Praha ÚSTR 2008.

³³⁷ Lidové noviny jsou deník založený v roce 1893 v Brně. Během 2. světové války bylo vydávání pozastaveno. V roce 1952 byl komunisty také zakázán. Začal znovu vycházet v roce 1987 ilegálně a po roce 1989 legálně.

³³⁸ NA, Usnesení Krajského soudu v Plzni, 14 Rt 349/90.

³³⁹ KAN-Klub angažovaných nestraníků je demokratické politické hnutí zformované na jaře 1968. Od dubna do září 1968 dočasně povolena jako protikomunistická opozice v Československu. Tato organizace započala znovu svou činnost v roce 1990 jako nezávislé politické hnutí občanů tehdejšího Československa. Nyní je předsedou Ing. Pavel Holba. Jiří Hoppe, Opozice '68 : sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara, Praha 2009, s.135-207.

³⁴⁰ SKÁCEL, Jan. Mrtvým a popraveným se nikdo neomluvil. Národní myšlenka [online]. 2010 [cit. 2010-15-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.narmyslenka.cz/view.php?navezclanku=mrtvym-a-popravenym-se-nikdo-neomluvil&cislocclanku=2010040015> />.

³⁴¹ Konfederace politických vězňů České republiky je dobrovolnou organizací, která sdružuje politické vězně komunistického režimu bývalého Československa. Rovněž sdružuje osoby, které byly v rozhodném období nuceny z prokazatelně politických důvodů opustit Československo a požádat o politický azyl v jiné zemi, a kterým byl tento azyl udělen. Sdružuje také osoby, které se v rozhodném období zapojili v cizině do boje proti komunistickému režimu. Dále sdružuje osoby, které byly v rozhodném období vzhledem k svému protikomunistickému smýšlení a postojům odsouzeny tzv. Lidovým soudem trestním pro údajné trestné činy z oblasti hospodářské nebo zemědělské, a byly následně vězněny a podle zákona 119/1990 Sb. rehabilitovány. Konfederace politických vězňů je právním a ideovým nástupcem K 231 (Klubu bývalých politických vězňů), www.kpv-cr.cz.

bývalých politických vězňů³⁴² (dále jen SBPV). V této organizaci zastává funkci předsedy až do současné doby. Dle slov Stanislava Stránského cílem SBPV je úsilí o spravedlivé odškodnění dosud žijících politických vězňů a rodin pozůstalých po již zemřelých obětech komunistického režimu, které byli ve vězení umučeni nebo popraveni. Dále SBPV usiluje o faktické uznání třetího odboje, podobné zákonu č. 255/1946,³⁴³ který uznal protinacistický odboj. Z iniciativy Stránského se vybudovalo čestné pohřebiště popravených a umučených na hřbitově v Praze 8 – Ďáblicích. Každoročně 26. června, den před výročím popravu dr. Milady Horákové, se tam koná pietní akce.³⁴⁴

V roce 2000 obdržel Stanislav Stránský medaili za zásluhy od tehdejšího prezidenta, Václava Havla. V roce 2002 byl prohlášen čestným občanem Žižkova a byla mu udělena pamětní medaile Policejní akademie ČR. V rámci programu celoživotního vzdělávání v letech 2001-4 studoval sociologii na Filosofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.³⁴⁵ Dále je Stanislav Stránský členem mezinárodní organizace „Who is...?“³⁴⁶ a stálým členem poradního výboru Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

Po opuštění kartouzské věznice byl návrat do běžného života pro Stanislava Stránského těžký. Po deseti letech, kdy byl zvyklý na vězeňský režim, se musel začít znovu socializovat do společnosti, která mezitím udělala „desetiletý krok“ vpřed. Stanislav Stránský vzpomínal takto: „*Trvalo mi to hrozně dlouho, než jsem se vžil do nové situace. Z kriminálu jsem byl zvyklý na jiný jednání, jiný způsob života, takže ty začátky byly těžký...hrozně těžký.*“³⁴⁷ Neměl žádné peníze na dopravu a do práce tak chodil pěšky v muklovském oblečení a gumových holínkách, což vyvolávalo různé reakce okolí. Jeho dva synové, kterým v té době bylo patnáct a třináct let, otce de facto neznali. Stanislav Stránský opustil rodinu v roce 1949, když jim byly dva a čtyři roky. Na svůj návrat domů nerad vzpomíná: „*Začáteční život byl těžkej, protože*

³⁴² Více k tématu: Sdružení bývalých politických vězňů [online]. 2010 [cit. 2010-15-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.politicti-vezni.cz/>>

³⁴³ Zákon v plném znění in: Portál Veřejné správy České republiky [online]. 2010 [cit. 2010-11-10]. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=255&PC_8411_p=1&PC_8411_l=255/1946&PC_8411_ps=10#10821>

³⁴⁴ Viz příloha č. 16.

³⁴⁵ Viz příloha č. 11.

³⁴⁶ Viz příloha č. 10.

³⁴⁷ Rozhovor se Stanislavem Stránským 6. září 2010 v Praze.

třeba jiní (vězni), kteří měli klid v rodině, tak se vrátili k rodině. Měli z něčeho radost. No a já jsem tu radost neměl z ničeho...Když jsem se vrátil, tak mi kluci otevřeli a řekli, mami, je tady nějaký pán.“³⁴⁸

Adaptace na „normální“ život byla jistě velmi obtížná a nesla sebou mnohé nepříjemné a strastiplné okamžiky. Na druhou stranu, bychom si měli uvědomit, co prožívala rodina odsouzeného. Paní Stránská zůstala sama se dvěma malými dětmi. Její manžel ji opustil a ona se musela smířit jak se ztrátou manžela tak i otce svých dětí na deset let. Nejen Stanislav Stránský, ale celá řada politických vězňů si prožila ve vazbách, věznicích a táborech své. Násilí, ponižování a bezpráví. Nemohla ale něco podobného, možná v jiných formách prožívat i rodina odsouzených? Rodiče, manželka, nebo děti?

Jak již bylo zmíněno výše, komunistická perzekuce nepostihla pouze přímé aktéry, ale ovlivnila často na celý život i osoby blízké.

³⁴⁸ Tamtéž.

8. Závěr

Čtyřicetileté období komunistického režimu v Československu zanechalo následky ve společnosti, jež jsou patrné i v dnešní době. Samotní vykonavatelé ale i „oběti“, které byly přímo a nepřímo nějakým způsobem perzekuovány, stále žijí mezi námi. Jeden z cílů mé práce bylo poukázat na tyto osoby, přiblížit čtenářům jejich životní osudy a zároveň nedopustit, aby jejich často strastiplné příběhy upadly v zapomnění.

Politické procesy se po převzetí moci komunisty po únoru 1948 staly jedním z nástrojů upevňování moci ve státě. Mnohdy vykonstruované kauzy byly vedeny proti tzv. vnitřním nepřítelům lidově demokratické republiky a měly za úkol „vypořádat“ se s odpůrci režimu a společnosti ukázat, resp. ji „přinutit“ k souhlasu s těmito soudními řízeními.

V teoretické části jsem se zaměřila na východiska, z kterých jsem při psaní vycházela. Na základě kritiky odborné literatury a archivních pramenů písemné i ústní povahy jsem stručně popsala problematiku politických procesů a podstatu fungování komunistického režimu. Dále jsem se zabývala zpravodajskými službami Spojených států amerických a Velké Británie, neboť odsouzení v případě „A. Kavka a spol.“ byli údajnými agenty CIC. Do Československa byli údajně vysláni jako kurýři, kteří měli doručit několik dopisů.

Dále jsem se pokusila na konkrétním případě „A. Kavka a spol.“ popsat průběh procesu. Na základě analýzy trestného řízení jsem se charakterizovala obecné znaky, jež jsou typické pro tzv. zakladatelské období. Nastínila jsem postup a metody při „výrobě“ procesu od zatčení až po vynesení rozsudku. Dle dostupných informací můžeme konstatovat, že trestné řízení, jenž bylo proti A. Kavkovi a S. Stránskému vedeno, nepatří mezi tzv. monstrprocesy padesátých let 20. století. V této kazue byli odsouzeni „pouze“ dva lidé. Nejednalo se ani o žádný z tzv. okrajových procesů.

Na základě dostupných pramenů jsem rekonstruovala případ „A. Kavka a spol.“ Vycházela jsem z vyšetřovacích spisů StB. Získané informace zejména z výslechových protokolů jsem poté konfrontovala se Stanislavem Stránským. Problémem, jenž se mi nezdařilo vyřešit, byla absence dokumentu s výpovědí

Stránského. Dále jsem při studiu pramenů v archívu bezpečnostních složek zjistila, že záznam o zadržení Stránského v roce 1948 byl skartován.

Podstatná část této diplomové práce je věnována osobě Stanislava Stránského. Pomocí metody *oral history* jsem se v kapitole *Politický vězeň Stanislav Stránský* snažila co nejvíce přiblížit životní osudy tohoto odsouzeného. Na základě vedených rozhovorů jsem se popsala důležité životní události, o kterých byl ochoten hovořit, před zatčením, během věznění a po propuštění.

Škoda ovšem byla, že jsem nemohla vést rozhovory se dvěma syny Stanislava Stránského. Jistě by to byl velmi zajímavý a cenný přínos k této práci. Metoda orální historie je velmi důležitým zdrojem informací, avšak musí s ní být zacházeno velmi opatrně. Není pochyb o tom, že komunistický režim způsobil mnoho krutých a nespravedlivých změn v životě Stanislava Stránského. Na druhou stranu, je nutné mít na zřeteli všemocný čas, který způsobuje postupné zapomínání událostí nebo různá odlišení v jejich interpretaci. Také jsem se zpočátku setkala se záměrným zamlčováním týkající se ilegálního přechodu hranic. Stránský mi jistou dobu tvrdil, že byl odveden násilím. Dále jsem se nedozvěděla, jak probíhal výcvik nebo školení pro CIC. Nebyla jsem s to dohledat nějaký dokument, který by dokazoval, že se stal skutečným agentem zpravodajské služby Spojených států. Některé osobní věci, týkající se rodinných a milostných vztahů, mi byly vyloženy poněkud zmateně, což může způsobit určité nesrovnalosti v popsaném životě Stránského.

Dalším problémem, jenž mne provázel při psaní diplomové práce, byla schopnost kritického hodnocení a zhodnocení pamětníkových vyprávění. Je velmi těžké zachovat si jistou dávku objektivnosti a kritičnosti, když s pamětníkem trávíte dost času a on se vám svěřuje se svými osudy. V mém případě, to bylo ještě komplikovanější, protože jsem se s pamětníkem sblížila natolik, že jsem se stala členkou organizace SBPV, navštěvovala s ním a ostatními bývalými politickými vězni různé akce jako např. Jáchymovské peklo, pietní akt na hřbitově v Ďáblicích, pohřeb Milana Paumera aj.

Během zpracovávání daného tématu jsem postupně objevovala, jaké různé možnosti a příležitosti existují k dalšímu výzkumu. Například získat materiály z archívu CIA nebo z archívů ve Velké Británii by bylo obrovským přínosem. Bylo by

tak možné zmapovat a zjistit kolik lidí bylo zapojeno do spolupráce se zpravodajskými službami a kdo byl skutečnými vyškolenými agenty.

Hlavním cílem této práce bylo shrnutí a rozšíření poznatků o politických procesech padesátých let minulého století. Za pomoci studia a analýzy dostupných materiálů jsem se pokusila charakterizovat jeden konkrétní proces a přispět tak k pochopení fungování mechanismu těchto politických procesů. I když se v případě procesu „A. Kavka a spol.“ nejednalo o žádný z tzv. monstrprocesů, domnívám se, že si „nezaslouží“ zůstat pouze ve vyšetřovacích spisech uložených v archívech. Na lavici obžalovaných usedli v roce 1950 dva mladí lidé, kteří za svůj nesouhlas s komunistickým režimem, byli odsouzeni k doživotnímu trestu odnětí svobody a ke čtrnácti letům těžkého žaláře. A na to by měla být společnost upozorněna, aby se to už nikdy neopakovalo.

9. Seznam použitých pramenů a literatury

9.1. Prameny

9.1.1. Archivní prameny

- Archiv bezpečnostních složek, Praha, Fond vyšetřovacích spisů: Vyšetřovací spis A. Kavka a spol., a. č. V-211, Plzeň
- Archiv bezpečnostních složek, Praha, Fond MV, svazek 323-3-2, 323-3-3, 323-3-4
- Národní archiv, Praha, Fond státní soud, Or I/II 97/50
- Osobní archiv Stanislava Stránského, Praha

9.1.2. Orální historie

- Rozhovor se Stanislavem Stránským 11. února, 16. března, 13. dubna, 6. května, 6. září 2010

9.1.3. Publikované prameny a dokumenty

- Třicet případů majora Zemana, 1. – 30. díl, režie J. Sequens
- Kohout plaší smrt, režie V. Čech, Praha 1961

9.1.4. Tisk- časopisy

- Historie a vojenství, 2004, 2007, 2009
- Paměť a dějiny, 2007, 2008, 2009
- Securitas Imperii, 1994-2006
- Věrní zůstali, 2009

9.1.5. Tištěné prameny

- Anastáz Opasek, Dvanáct zastavení, Vzpomínky opata břevnovského kláštera, Praha 1992
- Arthur London, Doznání, Praha 1968
- Dagmar Šimková, Byly jsme tam taky, Praha 2007

- Dopisy Milady Horákové, Praha 2007
- Emilie Veverková, Znovu bych mu ruku podala, Středokluky, 2004
- Josefa Slánská, Zpráva o mém muži, Praha 1990
- Karel Bartošek, Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých, Praha-Litomyšl 2001
- Karel Kaplan - Jana Váchová, Protistátní letáky a jiné formy odporu v roce 1948, Praha 1994
- Karel Kaplan, StB o sobě, výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka, Praha
- Karel Pecka, Motáky nezvěstnému, Praha 1990
- Miloslav Čapek, O mužích, na které se zapomnělo, Praha 2000
- Oldřich Klobas, Jak se chodí v laně. Svědectví politického vězně z padesátých let o jáchymovském táboře Nikolaj, Brno 1996
- Otakar Rambousek, Jenom ne strach, Praha 1990
- Otakar Rambousek, Krosnu s sebou, Toronto 1978
- Otakar Rambousek, Paměti lichoběžníka. Paměti agenta-chodce, Praha 1999
- Otakar Rambousek, S prstem na spoušti, Praha 1999
- Proces s vedením protistátního centra v čele s Rudolfem Slánským, Praha 1953
- Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice, Horáková a společníci, Praha 1950
- Radek, Slabotinský, Do exilu s převaděči (Proces s protistátní skupinou „Stanislav Pokorný a spol.“, Brno 2000
- Šedivý František, Pod věží smrti, Praha 2007
- Věra Margoliová - Kovályová, Na vlastní kůži, Praha 1992

9.2. Literatura

- Barbara Masin, Odkaz: pravdivý příběh bratří Mašínů, Praha 2005
- Barbora Mládková, Politické procesy 50. let - Krajský soud v Liberci 1953–1954, Diplomová práce, Liberec 2005
- Bedřich Utitz, Neuzavřená kapitola, Politické procesy padesátých let, Praha 1990

- Božena Kuklová-Jíšová, Krásná nemá paní. Příběhy vězňených žen z padesátých let, Praha 2007
- Eduard Stehlík, MEASURE. Příspěvek k historii Czechoslovak Intelligence Organization – CIO, Praha, Studentské listy 25/1991
- František Drašner, Čihošťský zázrak, Zpráva o P. Josefu Toufarovi, Praha 2002
- František Lepka, Český uran 1945–2002, Neznámé hospodářské politické souvislosti, Liberec 2003
- František Mainuš, Totální nasazení Češi na pracích v Německu 1939-1945, Brno 1970
- Ivo Pejčoch, Agenti ve skafandrech, Historie a vojenství, 1/2009
- Ivan Mánek, Dějiny světového a českého skautingu, Diplomová práce, České Budějovice 2000
- Ivana Šmelová, Osudy politické vězenkyně Julie Hruškové v letech 1948-1960, Bakalářské práce, Brno 2005
- Jaroslav Krejčí, České křižovatky. Osm pohledů na naše proplouvání peřejemi soudobých dějin, Praha 2001
- Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kol., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl I., ÚDV Praha 2003
- Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a Lukáš Babka, Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl II., ÚDV Praha 2004
- Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a Lukáš Babka, Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, díl III., ÚDV Praha 2004
- Jiřina Dvořáková, Státní bezpečnost v letech 1945-1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek), ÚDV Praha 2007
- Jiří Hoppe, Jiří Suk, Dvojitá identita Klubu angažovaných nestraníků: před invazí 1968 a po pádu komunismu 1989, Praha 2008
- Jiří Hoppe, Opozice 68', Sociální demokracie, KAN a K 231 v období Pražského jara, Praha 2009
- Jiří Kocian, Československá strana národně socialistická v letech 1945 – 1948. Organizace, program, politika, Brno 2002

- Jiří Pernes – Jan Foitzik, Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský—“. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14. – 16. dubna 2003 v Praze, ÚSD Brno 2005
- Jiří Šolc, Smrt přála statečným. Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníku v českém domácím odboji za druhé světové války, Praha 1995
- Karel Kaplan – Vladimír Pacl, Tajný prostor Jáchymov,
- Karel Kaplan – Pavel Paleček, Komunistický režim a politické procesy v ČSR, Brno 2001
- Karel Kaplan, Československo v letech 1948–1953, Zakladatelské období komunistického režimu, Praha 1991
- Karel Kaplan, Nebezpečná bezpečnost, Brno 1999
- Karel Kaplan, Největší politický proces: „M. Horáková a spol.“, Praha 1995
- Karel Kaplan, Pět kapitol o únoru, Brno 1997
- Karel Kaplan, Sovětští poradci v Československu 1949–1956, Praha 1993
- Karel Kaplan, Stát a církev v Československu 1948–1953, Brno 1993
- Karel Kaplan, StB o Sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka, Praha 2002
- Karel Kaplan, Zpráva o zavraždění generálního tajemníka, Praha 1992
- Karel Lešanovský, Se štítem na štítě, Praha 2000
- Karel Pacner, Československo ve zvláštních službách díl III. IV., Praha 2002
- Karel Straka, Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939, Praha 2007
- Kateřina Kočová, Paměť Liberecka I. – Příběh Růženy Koškové – Krásné, in:
- Lenka Jiráková, Politická perzekuce a politické procesy na Jihlavsku v letech 1949 – 1953, Diplomová práce, Liberec 2008
- Libor Svoboda, „Nebylo mi povoleno se hájit— aneb k osudu bývalého poručíka SNB a agenta-chodce Jana Hoška, Almanach příspěvků II. konference policejních historiků, Praha 2007

- Libor Svoboda, „Příznivci starého řádu—, Proces s údajnou protistátní skupinou na Chlumecku, s. 99-124. In: Jaroslav Pikal, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska, Jindřichův Hradec 2004
- Luděk Navara, Příběhy železné opony 2, Brno 2006
- Ludmila Petrášová, Vězeňské tábory v Jáchymovských dolech 1949-1961, in: Sborník archivních prací 2, Praha 1994
- Martin Pulec, Nástin organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek v letech 1948-1951, In: Securitas imperii, č. 7, Praha ÚDV 2001
- Martin Pulec, Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek: Seznamy osob usmrčených na státních hranicích 1945–1989, Praha ÚDV 2006
- Miroslav Vaněk a kol., Orální historie, Olomouc 2003
- Ondřej Bratinka – Martin Boštík, Zkouška odvahy: příběhy nezletilých politických vězňů padesátých let, Praha 2008
- Otakar Liška a kolektiv, Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989, Praha ÚDV 2006
- Pavel Paleček, Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Neevidované kremace 1941-1945, Zemřelí ve věznicích 1948 – 1956. Brno 2002
- Pavel Vaněk, Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951-1955, Praha 2008
- Petr Blažek, Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989, Praha 2005
- Petr Blažek, Tomáš Bursík, Josef Halla, Jiří Hoppe, Aby se to už neopakovalo: katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K231, Praha 2008
- Petr Radosta, Protikomunistický odboj, Praha 1993
- Prokop Tomek, Československý uran 1945–1989. Těžba a prodej československého uranu v éře komunismu, Praha ÚDV 1999
- Prokop Tomek, Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989, Praha ÚDV 2000

- Prokop Tomek, Na frontě studené války – Československo 1948-1956, Praha 2009
- Prokop Tomek, Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balónů v době studené války, Historie a vojenství, 2/2007
- Prokop Tomek, Československý zpravodajský úřad 1949-1956, Historie a vojenství, 3/2004
- Radek Slabotinský, Do exilu s převaděči (Proces s protistátní skupinou „Stanislav Pokorný a spol.), Prameny a studie k dějinám Československého exilu 1948-1989, svazek 3, Brno 2000
- Radovan Zajda, Babice 1951, Třebíč 2001
- Rázek Adolf, StB + justice. Nástroje třídního boje v akci Babice, Praha ÚDV 2002
- Robert Kvaček, Generál Alois Eliáš: jeden český osud, Praha 1996
- Roman Cílek, Hrobaři iluzí, aneb, Kdo nepůjde s námi: 1948–1953: výřez z obrazu bezpráví, Praha 2003
- Roman Cílek, Prokletí moci, Praha 2001
- Soňa Dvořáková, Tyrš Miroslav: prohry a vítězství, Praha 1989
- Stanislav Kokoška, Praha v květnu 1945, historie jednoho povstání, Praha 2005
- Tereza Střelečková, Politické procesy padesátých let – kauza František Zahradka, Liberec 2009
- Tomáš Bouška, Klára Pinerová, Michal Louč, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, Praha 2009
- Tomáš Bursík, Osud odbojové organizace Černý lev 777, Praha 2007
- Tomáš Bursík, Přišli jsme na svět proti, aby nás pronásledovali, Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1948–1961, Praha 2009
- Tomáš Bursík, Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe!, Praha 2006
- Tomáš Jílek – Alena Jílková, Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989, Praha 2006
- Tomáš Staněk, Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955, Opava 2002
- Věra Olivová, Zápas o Československo 1938, Praha 1996

- Vilém Hejl, Zpráva o organizovaném násilí, Praha 1990
- Zdeněk F. Šedivý, Velká operace Pokus Státní bezpečnosti o likvidaci Třetího odboje, Vimperk 1996
- Zlata Kozáková, Sokolské slety 1882-1948, Praha 1994
- Zora Dvořáková, Smrt pro tři ministry, Třebíč 2000
- Zora Dvořáková: Z letopisů třetího odboje, Praha 1992

9. 3. Online zdroje

- www.dcery.cz
- www.hrdinove.cz
- www.kpv-cr.cz
- www.nezapomente.cz
- www.pametnaroda.cz
- www.politicti-vezni.cz
- www.politictivezni.cz
- www.portal.gov.cz
- www.totalita.cz
- www.ustrcr.cz

10. Seznam zkratek

ABS	Archív bezpečnostních složek
AVČR	Akademie věd České republiky
CIA	Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská služba)
CIO	Counter Intelligence Corps (Protišpionážní sbory)
CIO	Czechoslovak Intelligence Office (Československý zpravodajský úřad)
čs.	československý
ČSA	Československé aerolinky
ČSR	Československo
ČT	Česká televize
DIA	Defense Intelligence Agency (Obranná zpravodajská služba)
HG	Hlinkova garda
IRO	International Refugee Organization (Mezinárodní organizace pro uprchlíky)
K 231	Klub bývalých politických vězňů
KPV	Konfederace politických vězňů České republiky
KSČ	Komunistická strana Československa
KV	Krajské velitelství
MNO	Ministerstvo vnitra
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MV	Ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv
OSN	Organizace spojených národů
OSS	Office of Strategic Services (Úřad strategických služeb)

RAF	Royal Air Force (Britské královské letectvo)
RM	Rakouská marka
Sb.	Sbírka zákonů
SBPV	Sdružení bývalých politických vězňů
SE	Svobodná Evropa
SIS	Secret Intelligence Service (Britská tajná zpravodajská služba)
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
TBC	Tuberkulóza
tr.z.	trestní zákon
ÚDV	Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugee (Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky)
USA	Spojené státy americké
ÚSD	Ústav pro soudobé dějiny
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
z. č.	zákon číslo

11. Seznam příloh

Příloha č. 1: Kopie rozsudku v případě „A. Kavka a spol.“ z roku 1950, Or I/II 97/50, V-211, ABS

Příloha č. 2: Kopie trestního oznámení z roku 1949, Or I/II 97/50, V-211, ABS

Příloha č. 3: Jeden ze zabavených dopisů Antonína Kavky, Or I/II 97/50, V-211, ABS

Příloha č. 4: Potvrzení o účasti v boji o čs. rozhlas z května 1945, Osobní archív Stanislava Stránského

Příloha č. 5: Šablona k předvolání na pracovní úřad, Osobní archív Stanislava Stránského

Příloha č. 6: Usnesení z 19. září 1960 o prominutí zbytku trestu na základě amnestie ze dne 9. května 1960, Or I/II 97/50, NA

Příloha č. 7: Usnesení o prominutí zbytkového trestu, Or I/II 97/50, V-211, ABS

Příloha č. 8: Usnesení o rehabilitaci z roku 1990, 14 Rt 349/90, NA

Příloha č. 9: Osvědčení o nabytí státního občanství České republiky, Osobní archív Stanislava Stránského

Příloha č. 10: Certifikát o zařazení do encyklopedie „Who is...?“, Osobní archív Stanislava Stránského

Příloha č. 11: Osvědčení o absolvování programu celoživotního vzdělávání z roku 2004, Osobní archív Stanislava Stránského

Příloha č. 12: Stanislav Stránský jako mladík, osobní archív Stanislava Stránského

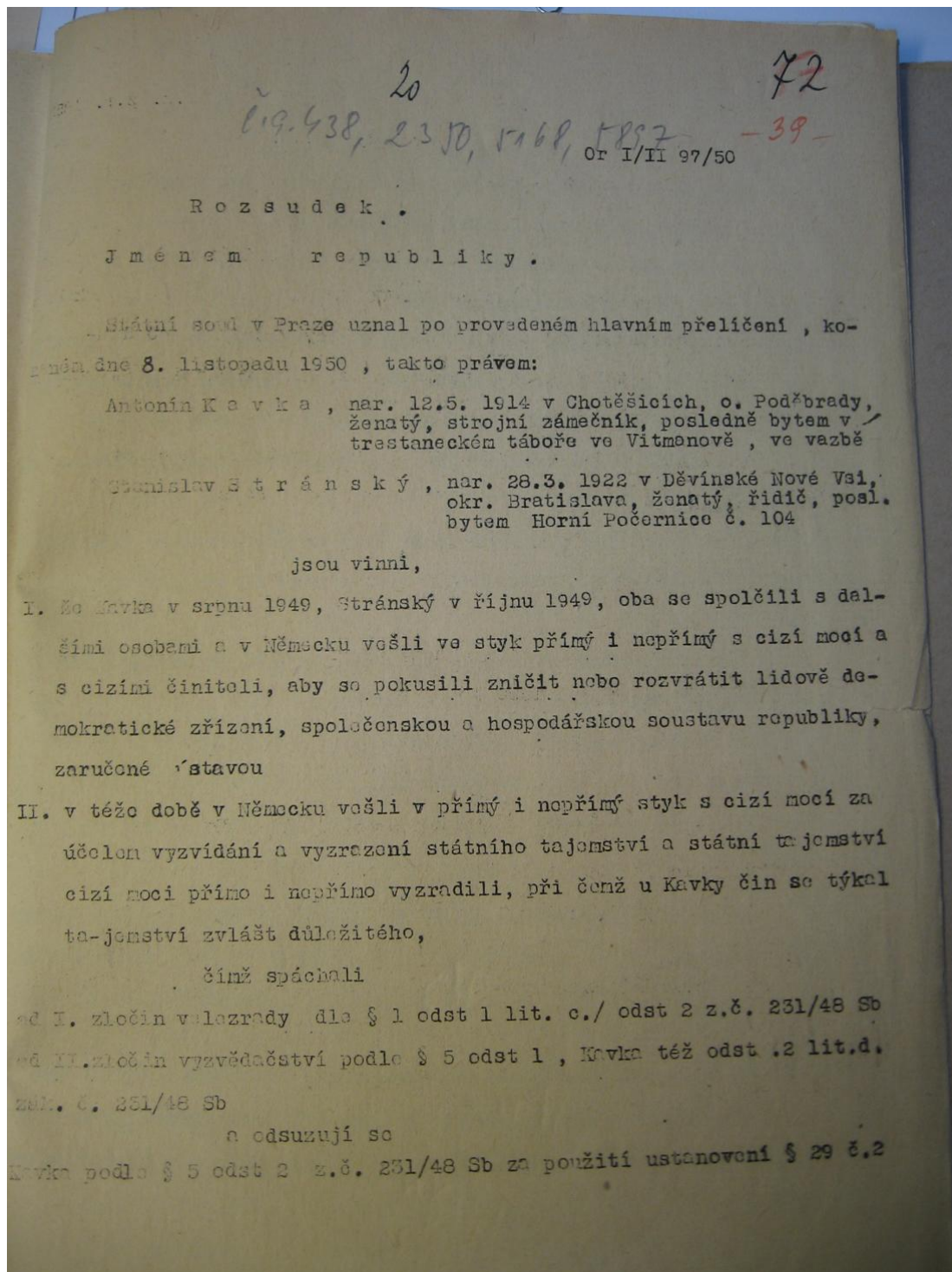
Příloha č. 13: Odhalení pamětní desky gen. J. Mašína a Z. Mašínové v Poděbradech 2003, Osobní archív Stanislava Stránského

Příloha č. 14: Jáchymovské peklo 2010, pietní akt, Osobní archív Lucie Špalkové

Příloha č. 15: Stanislav Stránský, Osobní archív Stanislava Stránského

Příloha č. 16: Hřbitov „III. odboje“ v Ďáblicích, Praha 2010, Osobní archív Lucie Špalkové

Příloha č. 1: Kopie rozsudku v případě „A. Kavka a spol.“ z roku 1950

Příloha č. 2: Kopie trestního oznámení z roku 1949

5-3725 "Opis!"

176L/49. Pavlův Studenec dne 8. prosince 1949.

Okresní prokuratura
Tachov.

Trestní oznámení.

I.
Evidenční údaje.

Obžalovaný: 2 Stanislav S t r á n s k ý, řidič, nar. 28.3.1922 v Dávín-
ské Nové Vsi, okr. Bratislava, posledně bytem Horní Pešernice
čp. 82, okr. Praha-venkov, ženatý, národnosti české, syn Alise
a Mariny rez. Zahradníčkové.

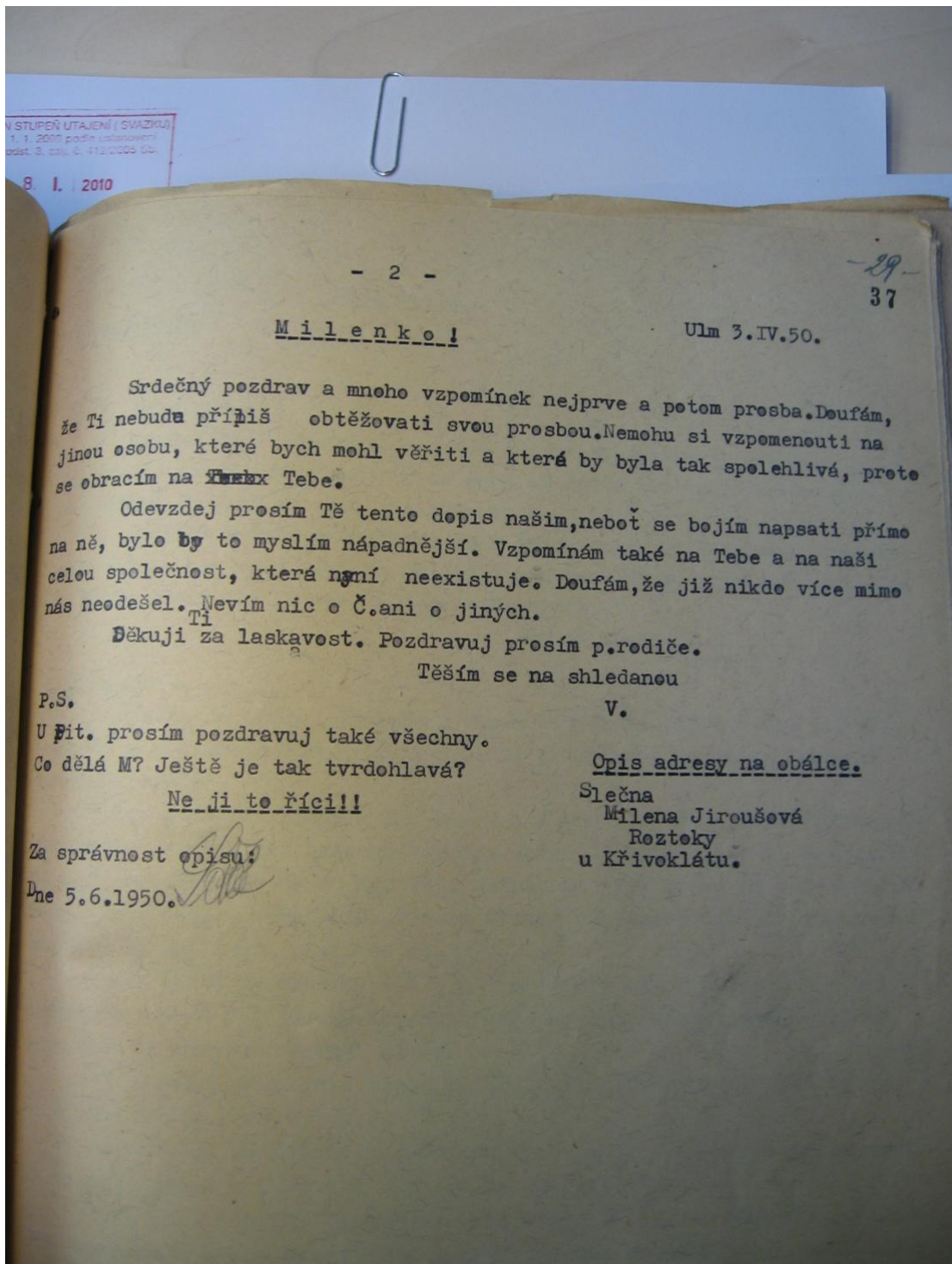
1 Zdena Š a v r d e v á, sociální pracovnice, nar. 5.10.1928
v Praze, posledně bytem Peříce v Peškrkanešíně, Levitova ulice
čp. 1369, svedská, národnosti české, dcera Jiřího a Marie rez.
Kytnarové.

Právní čin: Neoprávněné opuštění území ČSR.

Právní čin: V katastru obce Zední Pavlův Studenec, okr. Tachov.

II.

Příloha č. 3: Jeden ze zabavených dopisů Antonína Kavky

Příloha č. 4: Potvrzení o účasti v boji o čs. rozhlas

Velitelství úseku obrany
Československého Rozhlasu 224. V Praze dne 17. května 1945

Potvrzení.

Potvrzují, že bratr svob.vl.vojska Stanislav S t r á n s k ý ,
narozený dne 28/3 1922 v Div. Nové Vsi okres Bratislava
bytem v Praze XVI., Štefanikovy kasárny, zúčastnil se bojových,
obránných* akcí v době od 5. května do 16. května 1945.

* Nehodící se škrtněte.

Velitel úseku obrany Československého Rozhlasu:
major tel. vojska Ant. Rakouš.
Ant. Rakouš

H05

Příloha č. 5: Šablona k předvolání na pracovní úřad

Arbeitsamt Prag.
Úřad práce v Praze.

Berufsgruppe
Skupina povolání

Vorladung. — Předvolání.

Auf Grund der Regierungsverordnung vom 4. Mai 1942, Slg. Nr. 154 § 6, Abs. 4, werden Sie aufgefordert, sich zwecks Überprüfung Ihres Arbeitsverhältnisses

Na základě vládního nařízení ze dne 4. května 1942, č. 154 Sb. § 6, odst. 4, vyzývám Vás, abyste se za účelem přezkoumání Vašeho pracovního poměru

am beim Arbeitsamt Prag II, Graben 24, Hibernergasse 2-4,
dostavil dne k úřadu práce v Praze II., Příkopy 24, Hybernská 2-4,

Aufgang , Stock , Tür Nr. einzufinden.
schodiště poschodí dveře číslo

Vorzulegen sind: Arbeitsbuch, Wohnungsmeldezettel sowie etwaige Arbeitspapiere.

Předložte: Pracovní knížku, policejní přihlašovací list a ostatní pracovní doklady.

Im Falle der Nichterscheinung werden Sie polizeilich vorgeführt werden.

Nedostavíte-li se, budete předveden policejně.

Die Nichtbefolgung dieser Anordnung wird laut der Reg.-Vdg. Nr. 154, § 31, mit einer Geldstrafe bis zu 100.000 K oder mit Gefängnis bis zu sechs Monaten oder mit beiden diesen Strafen bestraft.

Neuposlechnutí tohoto příkazu trestá se podle vládního nařízení č. 154, § 31, pokutou do 100.000 K nebo vězením do 6 měsíců anebo oběma těmito tresty.

Diese Vorladung ist beim persönlichen Besuche abzugeben.

Tuto obsílku při osobní návštěvě odevzdejte.

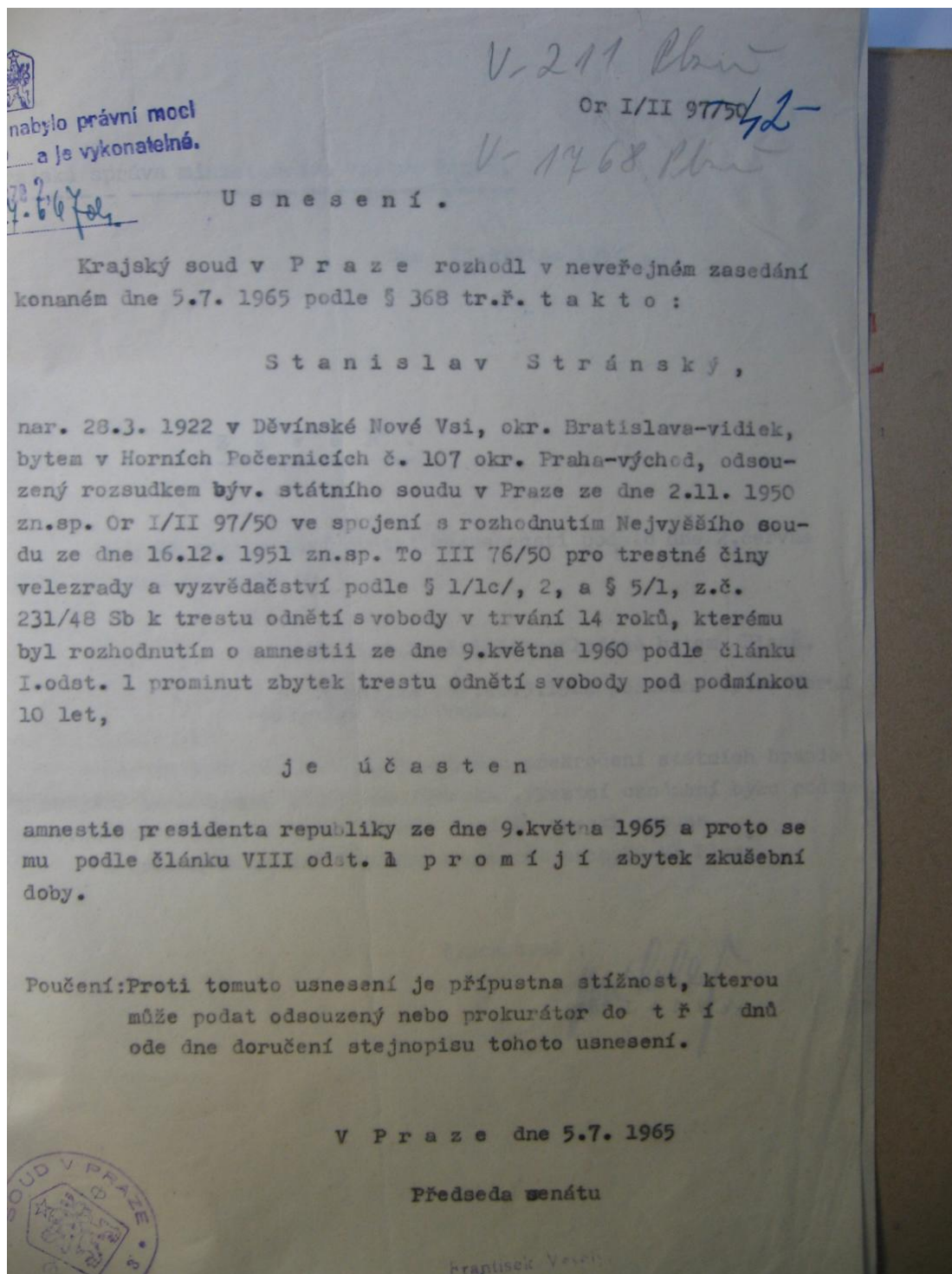
Prag, den
Praha, dne

16.

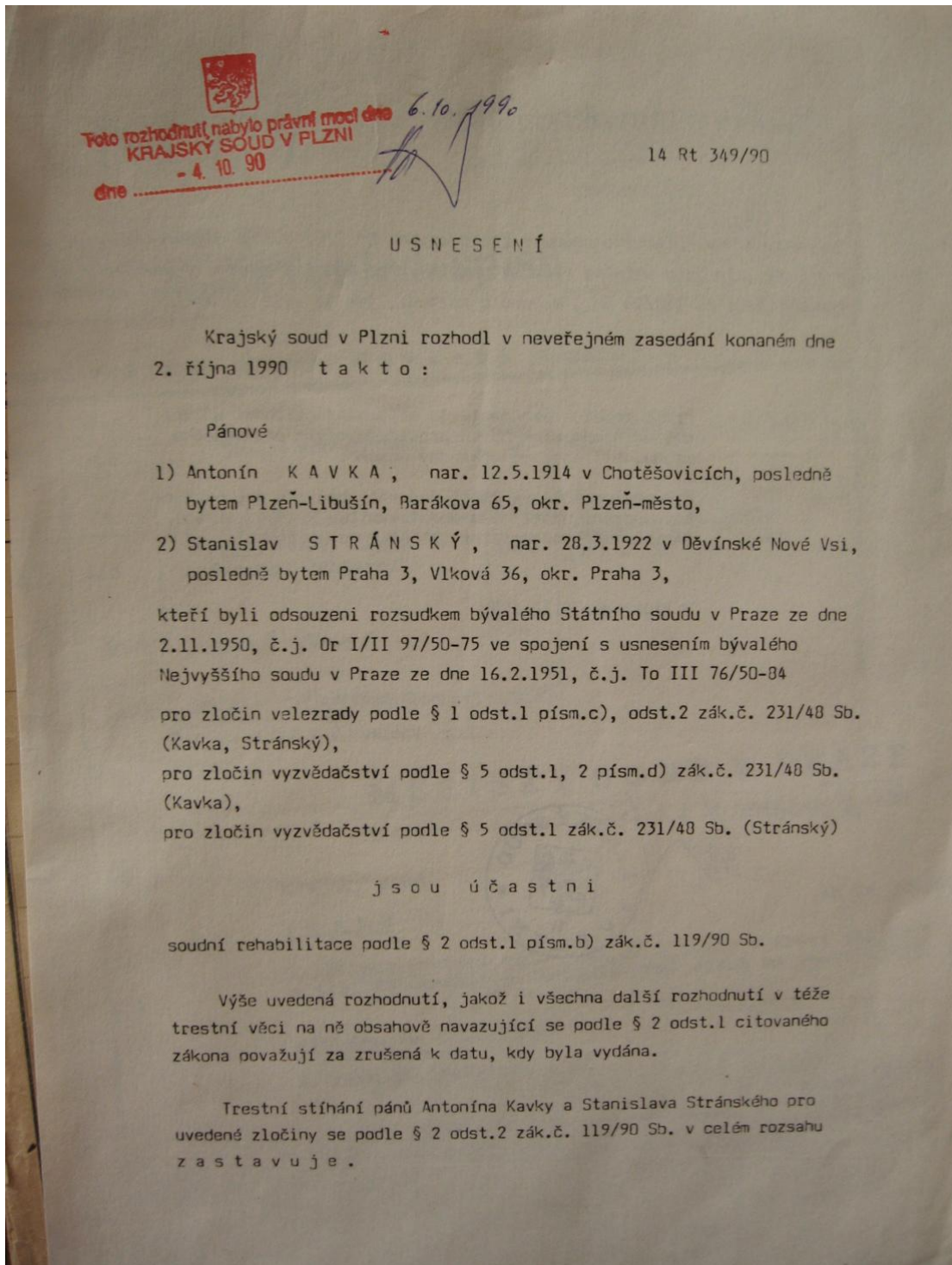
194

Příloha č. 7: Usnesení o prominutí zbytkového trestu

Příloha č. 8: Usnesení o rehabilitaci z roku 1990

Příloha č. 9: Osvědčení o nabytí státního občanství České republiky

~~příloha č. 9~~

O s v ě d ě n í

o provedení volby státního občanství České republiky podle § 18
zákona CNR č. 40/1992 Sb., o nabývání a pozbývání státního
občanství České republiky

Obvodní úřad v Praze 3

(název úřadu, před kterým bylo prohlášení učiněno)

o s v ě d ě u j e ,

že Stanislav Stránský 28.3.1922 Devínská Nová Ves okr. Bratislava
(jméno, příjmení, datum a místo narození)

bytem Praha 3-Žižkov, Vlkova 36/628

si prohlášením zvolil (a) dne 25. srpna 1993 státní občanství
Č e s k é r e p u b l i k y .

25.8.1993

(datum)

(podpis pracovníka úřadu)

razítko se státním znakem

10

Příloha č. 10: Certifikát o zařazení do encyklopedie „Who is...?“

Příloha č. 11: Osvědčení o absolvování programu celoživotního vzdělávání z roku 2004

Příloha č. 12: Stanislav Stránský jako mladík

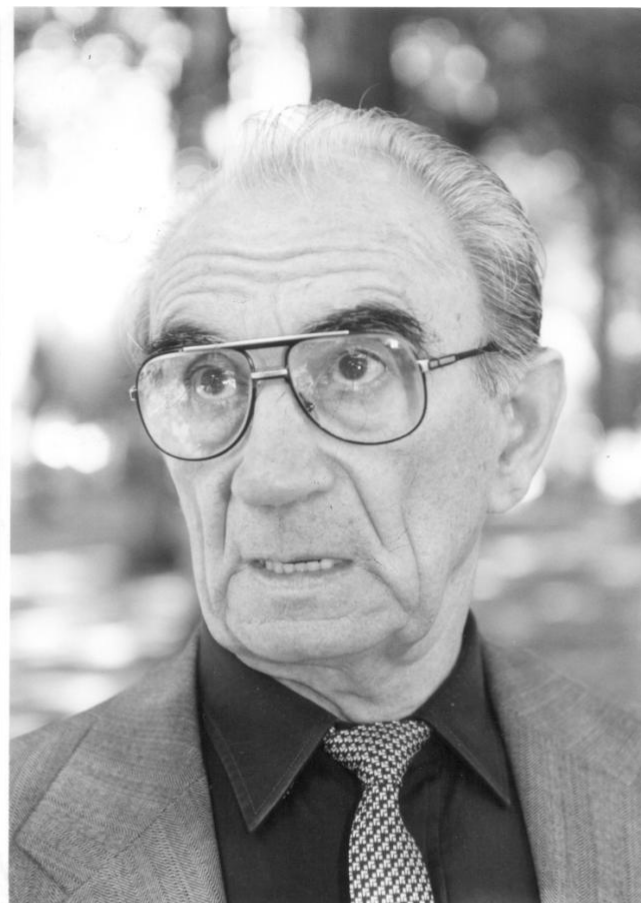
Příloha č. 13: Odhalení pamětní desky gen. J. Mašína a Z. Mašínové
v Poděbradech 2003

Příloha č. 14: Jáchymovské peklo 2010

Příloha č. 15: Stanislav Stránský

Příloha č. 16: Hřbitov „III. odboje“ v Ďáblicích

